Dr. Hikmet Kıvılcımlı

Bilimsel Sosyalizm'in Doğuşu

(Marks-Engels Çağı)

köXüz
Yayınları

Bilimsel Sosyalizm'in Doğuşu (Marks-Engels Çağı)

Dr. Hikmet Kıvılcımlı

köXüz

Dijital Yayınlar
İndir - Oku - Okut - Çoğalt - Dağıt

Bu kitap ilk defa: 1970 yılında Tarihsel Maddecilik Yayınlarında yayınlanmıştır.

Bu kitap KöXüz sitesinin dijital yayınıdır.

Kar amacı olmadan, okumak ve okutmak için, indirmek, dijital olarak basmak ve dağıtmak serbesttir.

Alıntılarda kaynak gösterilmesi dilenir.

köXüz
Yayınları

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 9

BİLİMSEL SOSYALİZMİN DOĞUŞU
MARKS - ENGELS ÇAĞI 15

I- KAPİTALİZMİN DOĞUŞ YÜZYILLARI 17
Kapitalizm Tezi (15-16. Yüzyıllar) 17
Kapitalizm Antitezi (17-18. Yüzyıllar) 19
Kapitalizm Sentezi (19. Yüzyıl) 24

II- SINIF KUTUPLAŞMALARI 29
Tez: İşveren Sınıfı 29
Antitez: İşçi Sınıfı 30

III- SOSYAL VE EKONOMİK ZITLIKLAR 33
Tez: İşsizlik - Pahalılık 33
Antitez: Yoksulluk - Kriz (Buhran: Bunalım) 34

IV- SENTEZ ARAMALAR 37
Ortaçağ Kalıntıları: Tezler 38
Modern Sosyal Sınıflar: Antitezler 41

V- SOSYAL ÇIKMAZ: "NAMUSLU AYDINLAR" VE HALK 45
Gerici Politika: İngiliz Siyaseti 47
İşveren Sınıfı: Harp-İhtilal 50
İşçi Sınıfı: Demokrasi-Sosyalizm 56

VI- BİLİMCİL SOSYALİZMİN TEORİK TEMELLERİ 61
Marks - Engels Almanyası 61
Maddecil Üretim- Ruhçul Düşünce 66
Üretim Tabanı - Üstyapı 67
Üretici Güçler- Üstyapı İlişkileri 70

VII- DEVRİM TEORİSİ 73
Devrim: Kişi Bilinci 73
Devrim: Sınıf Bilinci 76
Devrimin Zamanı 79
Devrimin Doğumu 81

VIII- İŞVEREN (BURJUVA) DEVRİMLERİNİN ETKİSİ 85
Diktatörlük: İşveren Devrimi 85
Diktatörlük: Azınlığın Devrimi 88
Çoğunluğun Sosyal Devrimi 89
Aldanış-Lig-Gerçeklik 91
Devrimci Almanca Konuşma: Enternasyonal-Kapital 94

IX- İŞÇİ (Proletarya) DEVRİMİNİN ETKİSİ 97
Beklenen Devrim: Paris Komunası 98
1871 Fransa'sında 1941 Fransa'sını Görüş 101
İşveren İhaneti 103
İhanet Başbakanı: Thiers 105
Öteki Sırtlanlar: Bakanlar-Generaller 107
Blanquie'ciler- Proudhon'cular 109
Barışçıl Demokratik Devrim 111
İki Zıt Dünya: İşçi Paris-İşveren Versaille 114
İşçinin Hoşgörürlüğü 115
İşverenliğin Canavarlığı 117
Burjuvazinin İnsan Kasaplığı 118

X- DEVRİM GERÇEKLİĞİ 121
Tarihin Birinci İstihzası 121
Tarihin İkinci İstihzası 123
Barikat Devrimi Yerine: Demokratik Direnme Hakkı 126
İki Tip Devlet-İki Tip Devrim 129
Müstebit Devlet: Barışçıl Geçit Vermez 132
Barışçıl Yoldan Sosyalizm 134

SUNUŞ

BİLİMLE SOSYALİZMİN AYRILIŞI: BALIK İNSANLIK

Medeniyet (Uygarlık), Toplumun *sınıflara* bölünüşü ile başladı. Bir avuç ayrıcalı egemen sınıf, bütün *zenginlikler* gibi, madde varlarını düzenleyen *bilimi* de tekeline geçirdi. Uygarlıkta bilim var, sosyalizm yoktu.

Uygarlıktan önceki toplum biçiminde sınıflar yok, sosyalizm vardı. Ama bilim de yoktu. Bilim, yazılı biçimde biriktirilmiş *bilgi hazinesi* idi. *Yazı,* ancak varlıkların birikimi hazineleştikçe, onları kayıt etmek zoru ile icat edildi.

Böylece insanlığın çelişik alın yazısı, *Bilim* ile *Sosyalizm'i* binlerce yıl birbirinden ayırdı. Onun için, insanlık yedi bin yıldır sürüp gelen uygarlık boyunca, Osmanlı şairinin balıkları gibi yaşadı:

"O mahiler ki deryâ içredir, deryayı bilmezler"

(O deniz yaratıkları ki, denizin içindedirler, denizi bilmezler) olduk.

Deniz: *Toplumdu,* "Mahîler": *İnsanlardık.* İçinde yaratılıp yaşadığımız toplumu bilmedik. Denizde balıktan beyinsiz - Toplumda insan, Egemen sınıfların (Efendilerin, beylerin) pek işlerine yaradı. Balık avlar gibi insan avlamak ne "Güzel şeydi" onlar için.

TARİHCİL DEVRİMLER - İNSAN ÜSTÜ GÜÇLER.

Uygarlığın 6500 yıl süren birinci prekapitalist (Kapitalizm öncesi) çağı öylesine akıl almaz bir kör dövüşü idi ki, yüzeyden bakınca: Toplumu sanki insanlar değil, şeytanlarla Allahlar yürütüyordu. Doğan her uygarlık, büyüyor, duralıyor, yaşlanıyor ve en sonunda bir *Kıyamet* (Barbar akınları) ortasında ölüyordu. Buna *Tarihcil Devrimler* çağı denebilirdi.

O çağda uygarlığın ne doğuşu, ne ölüşü hiç bir *insan* (kişi veya sınıf) düşüncesi, dileğiyle olmuyordu. İnsanlar, zaman geliyor dünyayı titreten Cihangir, Herkül'lerden daha kahraman, kimi yarım, kimi tüm Allah kesiliyorlardı. Ama içinde yaşadıkları toplumun gidişini diledikleri yöne çeviremiyorlardı. Hadi *alt-ezilen* sınıfların *"esâmeleri okunmazdı"* diyelim. Ya o *"astığı astık, kestiği kestik" üst-egemen* sınıflar da, en sefalı sömürülerini ebediyyen yaşamayı isterlerken, tepesi taklak geliyorlardı. Nerede kalıyordu onların *(hakim sınıf)* oluşları? Toplumun yapılışında da, yıkılışında da gerek *"hakim"* gerekse *"mahkûm"* tüm sosyal sınıflar, zümreler, tabakalar, hep birden *"okka altına"* gidiyorlardı.

Ayrı ayrı hiç kimse etkileyemediğine göre, kim yahut ne belirleındiriyordu bu düşe kalka toplum gidişini? İnsanlardan ne "hiç biri", ne "toptan hepsi" olmadığına göre, *İnsan üstü, toplum ötesi* (Metasosyal), hatta madde ve *fizik ötesi* (Metafizik) bir takım güçler mi güdüyordu toplumu, insanlığı ve tarihi?

ÇOK ALLAHLILIKTAN - TEK ALLAHLILIGA VE AKILA

İlk Gılgamış Destanından, son Greko-Romen tarihçisine dek beş bin yıl, bu yolda yelpazelenen insan düşüncesi, değişmez yargısını vermişti: Toplumun başına her ne geliyorsa, hep o birbirlerine girmekte insanlardan hiç aşağı kalmayan sürü sürü Allahların kargaşalı kaprislerinden ileri geliyordu.

Tek tanrılı İslâm Uygarlığı, ikide bir *"kızılca kıyametler"* koparan sayısı çok Allahlar kargaşalığına son verince, toplumun gidişi üzerine yargı yürütmek büsbütün güçleşti. Öyle ya, madem evrenler bir tek Allahın dileğiyle *"ol"* denilip oldurulmuştu. Aynı Allah, bir yol *"ol"* deyip yarattığı falan veya filân güzelim uygarlığı, sonra, ansızın neden *"yok ol"* deyip yıkıveriyordu? Çok Allahlar, birbirlerine içerliyorlar, hınçlarını insanlardan çıkarıyorlardı, diyelim. Şimdi Allah bir tek değil miydi? Yüz yıl önce yarattığını, yüzyıl sonra tuz buz ediyordu?

Bu sorunun bile yalnız akla gelmesi korkunçtu. Soruya karşılık olarak çıkarılan *Hayır-fier* felsefesi, *Allaha* karşı çıkarılan *şeytan* hipotezinden daha doyurucu olmuyordu? Her şeylere *"Kaadir'i mutlak"* bir tek koca Allah, bir tek, kendi yaratığı *Topal-Şeytan'ın* mı hakkından gelemezdi?

İstese *"şerr"i* toplum tahtasından siliverip, dünyaları ve insanları tüm *"hayır"* ile dolduruvermek Allah'ın da elinden gelmezse, kimin elinden gelecekti?

Üstelik en baş ve tartışılmaz Tanrı buyruğu Kur'an da *"İnner şerred devâbe indallahe"* diye, insanın beynini yırtarca bir öğütle: *"Aklını kullanmayan iki ayaklı hayvandan daha kötü"* daha *şerr,* yaratığın bulunamayacağını ebediyyen nass kertesinde "ayet'lemiş, "belgelemişti.

AKTARMACIL BİLİMDEN - AKILCIL BİLİME

İslam uygarlığının "Harman sonu"nu derleyen bir büyük düşünücü çıktı. *"İki ayaklı hayvanların en kötüsü"* (Şerre-d Devvali) olmamak için *aklını* Allahın emrettiği gibi kullanmak yiğitliğini en sonra gösteriverdi. Bilim vardı ama iki türlü idi.

1- ***Nakli bilimler:*** Kur'an, hadis ve ilh. gibi atadan toruna aktarıla gelirlerdi. Burada *"akıl"* dururdu *"nakil"* işlerdi. Tartışma, eleştiri sökmezdi. Hepsine *inanırdın,* biterdi. Akla sığar mı, sığmaz mı orası senden sorulmazdı. Kuşaktan kuşağa olduğu gibi *"aktarılır"* (nakledilir) idi. O kadar.

2- ***Akli bilimler*** (Akılcıl): O kutsal dokunulmaz *aktarının* (nakillerin) dışında kalan bütün insancıl bilimleri kaplardı. Burada her şey, yalnız *akıl* terazisi ile tartılırdı. Aklın tartışmıyacağı eleştiremiyeceği şey olamazdı.

Böylece *bilim* kurtulmuştu. Akılcıl bilim, *ezberci* tekerleme olmaktan çıkıp, *araştırıcı* zekâ alanına girmişti. İbn'i Haldun, bu kafayla tarihin *diyalektiğini* kavramış, insanın *maymundan* geldiğine dek izini sezmiş, toplumun *ekonomik* temel ilişkilere göre geliştiğini ve hatta üst yapıyı *belirlendirdiğini* duruca açıklamıştı. Bu görüşler, 500 yıl sonra gelecek *Darvinizm'leri, Hegelyanizm'leri, Marksizm'leri* İslam aklınca buluşlardı.

Ne yazık ki, toplum, artık *Antika Tefeci - Bezirgân* çemberini yarmak üzere idi. Ama, henüz yaramamıştı. İnsanlık yönünde henüz *Aksak* Timur'ların temsil ettikleri *Tarihcil Devrimler* "eyele" "tekerrür" ediyordu. *Toplum* kendisine bir çıkar yol bulmamıştı ki, *akıl* da onu izleyip insancıl ışığına kavuşturabilsin. Tarih, hâla, yer kabuğunun depremlerle, volkanlarla yıkılış ve yapılışları gibi, insan dilek ve düşünceleri dışında bir sürü "katastrof"larla almış başını gidiyordu.

İnsan *başı,* tarihi yakalıyamıyordu. İnsan *düşüncesi* toplumu kavrayamiyordu. İnsan *dileği* nasıl edip toplumu ve tarihi kendi eğilimince değiştirip yönetecekti.

SOSYAL DEVRİM - İNSAN ETKENİ

Derken, *kapitalizm* adlı bir *geniş yeniden üretim düzeni,* Batı Avrupa'nın sapa Büyük Britanya adasında türedi. *Burjuva* adlı, aşağı, çıkarcı bir sosyal sınıf, solucanlar gibi kıpırdanıp çoğalarak, tam 500 yıl kendi yuvasını, 1001 *Barbar* akını ve *Kilise* ağı ortasında yaptı. Üretimin *sosyal* karakterinden gelme hızla, toy *Derebeyliği* ve sinsi *Hıristiyanlığı* birbirine tokuşturarak *güneşin altındaki yerini* gittikçe sağlayıp yaydı.

Ekonomi çarkları gibi *bilim* mekanizması da, o işveren sınıfı yararına işler oldu. Bayağı *ilerici,* hatta beri benzer *devrimci* işveren düşünürleri, dünyayı artık "akıl"la değiştirip düzeltme gereğini ortaya atar oldular. Bu hesapta hiç yoktu. *Ekonomik* ve *sosyal* olgunluk, politik eğilimleri de çabuk suyun üzerine çıkarıp yutturdu. Ve *işveren sınıfı,* 17. yüzyıl sonları yarımında papaz kırması bir isterik diktatör (Cromwel) biçimi ile, İngiltere de 18. yüzyıl sonu, yağ lekesi gibi tüm Kara Avrupasından yedi iklim dört bucağa yayılır oldu.

Bu alt üstlüklere *Devrim* (İhtilâl-İnkılâp) deniyordu. Ama *Antika Tarihcil Devrim'den* bambaşka şeydi o. Tarihcil Devrimle bir *uygarlık* tümden yok oluyordu. *Modern Devrimle* tam tersine, uygarlık kalıyor, bir *sosyal sınıf* devriliyordu. Ona *Sosyal Devrim* adı verildi. Bu beklenmedik olaydı. Hiç alışılmadık, umulmadık şeyler çıkmıştı toplumda.

Ne idi o? Şu idi. *Tarihcil Devrimlerde* ne alt, ne üst hiç bir insanın *dilemediği* altüstlükler, insanların topuna *rağmen* patlak veriyordu. *Sosyal Devrim'de,* işini bilen bir sosyal sınıf, insan, *dilediği* değişikliği topluma dayatıyor ve tarihi kendi sosyal eğilimi yönünde yürütüyordu. Demek, topluma ve tarihe pekalâ insanlar karışabiliyorlardı. *Sosyal Devrim* insanüstü etkenler beklemiyordu. Sosyal Devrime Şeytan da, Allah da bir şey demiyordu. Az çok, *insanın* dediği oluyordu.

Bu muazzam bir düşünce altüstlüğü idi. İşveren sınıfı iktidara gelir gelmez, kendi yarattığı gerek *Sosyal Devrimden,* gerekse düşünce devriminden ilkin kendisi ürktü. Karşısına, Sosyal Devrimde motor gibi kullandığı *işçi sınıfı* gelmek üzere büyük *halk* yığınları dikilmişti. Madem insanoğlu kendi alınyazısını kendi gücüyle değiştirebiliyordu; İşveren sınıfının derebeyliği *devirişi,* burjuva iktidarını kurması bunu ispatlıyordu. Şimdi, halâ sömürülen ve ezilen işçi sınıfı ve halk yığınlari ne bekliyorlardı?

İşveren sınıfı, derebeylerle kozunu paylaştığı 19. yüzyıl ortalarına dek, özellikle İngiltere'de ve Fransa'da halkı oyalamanın yollarını aradı. Halk, hele işçi sınıfı enerjisini, derebeyi artığı büyük toprak ve emlak sahiplerini yola getirme kanallarına aktardı. İngiltere'de Şartizm, Fransa'da 1830, 1848 ihtilâlleri, bu oyunu güçlükle gizledi. Her kışkırttığı halk hareketini bir karşı devrim zılgıdıyla sindiriyordu. Daha başka devrim de nesi oluyordu? İşveren devrimi yeter artardı.

Her şey gibi *bilimi* de tekelinde tutan işveren sınıfı, işaretini verdi. Sanayinin ilerlemesine, artı değerin dolambaçlı (izafi) yoldan arttırılmasına yarayacak *"olumlu bilimler"* dışındaki bütün *tarihcil* ve *sosyal* bilimleri, tersine, gerisin geriye işlettirmeye başladı. İnsan gücünün topluma devrimci etki yaptığı sanısını kökünden kazıyacak, şanlı şöhretli bilgin sürüleri yetiştirmeyi ve onları altınla tartmayı bildi.

Ve kendisi karşı-devrimcileşen işveren sınıfı, sosyal, tarihcil bilimleri de karşı-devrimcileştirmeye girişti.

İşveren sınıfının sosyal bilimlere karşı tepkisi iki aşama güttü:

1- *Susuş-kumkumalığı aşamasında,* işveren sınıfı, tarih ve toplum problemleri üzerine, elinden geldiğince genel ve soyut eski lafları tekrarlamakla kaldı. Sanki arkada hiç bir burjuva devrimi olmamıştı. Devrimden söz etmek kaçınılmaz konu olunca, bunu aklın bir güneş gibi karanlığı boğması biçiminde mistikleştirdi.

İşçi sınıfının *Sosyalizm* üzerine yaptığı düşünce ve davranış emeklemelerini dudak bükerek seyretti. Ütopik sosyalizmlerden bir şey çıkmayacağını biliyordu, ancak, sosyalizm *bilimcilleşmeye* başlayınca dayanamadı, susmadı.

2- *Karşı saldırı* aşamasında, işveren sınıfı bütün tarih ve toplum bilginlerini seferber etti. O zaman, *sosyalizmin* karşısına buram buram açılan, sosyoloji adlı, içinden çıkılmaz kara ve karanlık dehlizlerle dolu labirentler kurdurdu. *Metafizik Sosyoloji Eleştirileri* kitabının 10-173 sayfaları boyunca özetlenen sistemler ve metotlar, o işveren sınıfının *Sosyalizme* karşı sözde daha "bilimcil" etiketle çıkardığı *sosyoloji* örnekleriyle doludur.

Bu *Sosyoloji* "Toplum bilimi" denilen sosyal sahtekârlıkların başlıca marifetleri izlenince görüleceği gibi, hep namuslu sosyalizmin temalarını söz ebelikleriyle tahrife çalışmak için, plajyalar, "intihaller" [aşırma, çalma] yapmakta toplanır. İşveren sosyologlarının en kabadayı kurucusu Auguste Comte'un *"po-*

zitivizm" "olumculluk" okulu: Dürüst Saint-Simon'un açık düşüncelerini duman perdesi altında tanınmaz kılığa sokmak için yapılmış intihallerle doludur.

Bu kalpazanlık faşizme dek, gizli açık sürecek ve işveren sınıfının artık sosyal bilim ve devrim alanında her türlü yaratıcı gücünü yitirdiğine yeni ve gülünç örnekler vermekten öteye geçemeyecektir.

İŞÇİ SINIFININ SOSYOLOJİSİ- BİLİMSEL SOSYALİZM

İşçi sınıfı ise, İşveren Biliminden önce, asıl gerçek Sosyal Bilimini, yani *Sosyalizmi* kurmuştur. 1848 yılındaki *"Manifestai* ile Bilimcil Sosyalizmin anıtemeğini İşçi Sınıfına ve Sosyal Devrime adamıştır. 132 yıldan beri Bilimcil Sosyalizm durmaksızın sere serpe gelişmektedir.

Bilimsel Sosyalizmin bir buçuk yüzyıla yakındır en yaman *pratik* hamlelerle başardığı dinmez gelişimini tümüyle vermek, dağlar gibi ciltleri doldurur. Aşağıdaki satırların bir tek amacı vardır: Bilimcil Sosyalizmin kendi çağı içinde *DOĞUŞUNU* vermektir. Çağ, *Marx-Engels* çağıdır. *Bilimcil Sosyalizm,* Marx ve Engels kadar ve iki büyük kurucu ile birlikte bu çağın öz ürünüdür.

Her canlı doktrin gibi Bilimcil Sosyalizmin de yenilmez gücü, oradan, çağının yanılmaz ve yanıltmaz aynası oluşundan gelir. Onun için, Bilimcil Sosyalizmin doğuşunu, çağının *somut Tarihcil* olayları içinde vermeye çalıştık. Ta ki *sosyalizmin* bir dogmalar (Nasslar) koleksiyonu değil, *pratik aksiyon* metodu olduğu daha iyi göze çarptırılabilmiş bulunsun.

Bir konuyu duruca kavramanın en kestirme yolu da, onu doğuş prosesi içinde ele almaktan geçer. Kimyada yeni sentezler için, atom ve elektronların *"Doğuş hali"* gözönünde tutulur. Bilimcil Sosyalizmin Doğuş hali de, ayrıca o bakımdan daha ilginç olur.

Dr. Hikmet KIVILCIMLI
16/4/1970

BİLİMSEL SOSYALİZMİN DOĞUŞU
MARKS - ENGELS ÇAĞI

Karlı kutuplarda yaşayan ayı bembeyazdır. Sıcak ülkelere geldikçe, oralardaki tabiat gibi esmerleşip kararır. İnsan da, hayvan yanıyla (derisi, bedeni, maddesi ile) henüz öyledir. Kuzey ikliminde ak pak, tropik iklimde zenci!.. Onun için, insanın hayvanlığından başka yanıyla ilgilenmez görünen ırk ayıcıları, burunlarına akça [para] halkası takabildikleri kimseleri, uluorta oynatıp hayvanlaştırmaya kalkarlar. Oysa, insanın maddesi hangi etki altında kalırsa kalsın, insan *ruhu* ancak onu yaratan toplum çevresinin yaratığıdır. En "İNSANÜSTÜ" göstermeye çabaladığımız kahraman da, en sünepe ödlek kul da, *insan olarak* çevresindeki sosyal şartlar bilinmedikçe anlaşılamaz.

Marks-Engels'in maddeleri, ancak ruhlarına dayanak oldukları ölçüde anılabilir. Ruhları yaşamasa kim bakardı onların yüz yıldır toz olmuş maddelerine? Ruhları yaşıyorsa, bu, sırf içinde yaratılıdıkları çağın ve toplumun en iyi aynası oldukları için yaşıyor.

Marks-Engels aynası içinde görünen ruhu anlamak için, birkaç sözle Marks-Engels çağına değineceğiz.

Marks-Engels, 19. yüzyılın ikinci on yılı biterken doğdular, birinci yarısında yaratıldılar, ikinci yarısında yarattılar. Yarattıkları emek, *"Modern Toplum"* üzerinedir. *"Bu emeğin en son amacı, Modern Toplumun ekonomik hareket kanunlarını örten peçeyi açmaktır."* (K. Marks: **Das Kapital,** C.I, I. Önsöz) der Marks.

Unutmayalım ki, Marks ömrü boyunca başlıca bir tek eser yazmaya girişmiştir: **"Ekonomi Politiğin Eleştirimi"** konusu! KAPİTAL'in birinci cildini güçlükle yayınlayabilmiştir. Kendisi öldükten sonra, ikinci ve üçüncü ciltleri, işbirliği yaptığı biricik arkadaşı Engels insanlığa kazandırmıştır. Marks'ın ömrü, ancak Modern toplumu işlemeye yetebilmiştir.

Engels, Marks'ın *"Fransa'da Sınıflar Güreşi"* adlı eserine yazdığı o anıtsal "GİRİŞ" ine şöyle başlar:

"Bu yeniden basılan eser, Marks'ın, belirli ekonomi durumundan yola çıkarak, kendi maddeci kavrayışına göre Çağdaş bir Tarih bölümünü izah etmek üzere yaptığı ilk deneme oldu. MANİFEST'te teori, ana çizileriyle bütün Modern Tarihe uygulanmıştı. Marks'ın makalelerinde ve Neue Rheinische Zeitung'da çıkan benim yazılarımda, hep çağdaş siyaset olaylarının izahı için o teoriden yararlanıldı. Ve ilh..." (K. Marks: **Les Luttes des Classes en France,** 1848-1850, GİRİŞ, 3)

Engels Tarihöncesi üzerine Morgan buluşu için yazdı. Her iki *Bilimcil Sosyalizm* kurucusu da, sırası düştükçe ondan öncesine dâhice işaretler yaptılar. Ancak, Marks da, Engels de ana konu olarak yalnız: *"Modern Toplum", "Çağdaş Tarih", "Modern Tarih", "Çağdaş Siyaset"i* işlemişlerdir. Her iki insan, dürüst bilim disiplini ile, Modern Çağ çerçevesinin sınırlarını aşmaya ömürlerinin yetmeyeceğini sezmişlerdir.

Nedir bu MODERN sözcüğü?

Bizde herkesin her gün kullandığı, hiç kimsenin sınırlarını çizmek zahmetine pek girişmediği *Modern Çağ,* Batı'da bugün "Batı Medeniyeti" denilen toplumun doğuş çağıdır. Onun sosyal sınıflar bakımından adı KAPİTALİZM çağıdır. Marks-Engels, özellikle kapitalizmin klasik çağı üzerinde yaşadılar ve davrandılar. O iki insanı anlamak istedik miydi, ana konuları olan Modern Çağ'ın ne demek olduğunu iki üç sözle belirtmek zorunda kalırız.

I. KAPİTALİZMİN DOĞUŞ YÜZYILLARI

Modern Toplum 19. yüzyıla, ondan önceki 4 yüzyıllık bir gelişme birikiminden sonra atladı.

KAPİTALİZM TEZİ (15-16. Yüzyıllar)

15. YÜZYIL

Birinci Yarısında- Osmanlılık, Batı bezirganlığına bütün Yakındoğu ve Akdeniz yollarını tıkadı. (Batı Avrupa'yı kasıp kavuran 100 yıl Savaşı'nın bitişi de, İstanbul'un Türklerce Fethi de aynı 1453 yılına düştü)

İkinci Yarısında- Batı bezirganlığı, uzak dış ticaret alanına Atlantik ötesinden yeni yollar açtı. (Kristof Kolomb'un Amerika'yı buluşu 1492. Vasko dö Gama'nın Ümit Burnu'nu aşması 1498.)

Bu sıralar, dünyanın hiç bir yerinde görülmedik bir şey, Batı Avrupa ucundaki Büyük Britanya adasında oldu: "İKİ GÜL SAVAŞI" (1455-1485). İngiltere tahtını paylaşamayan iki "Gül" den birincisi: Lancaster evi (Al gül) *Büyük Toprak Bey ve Ağaları* cephesiydi; ikincisi: York evi (Ak gül) güneydoğu İngiltere'nin *Bezirgan-Köylü* gibi halk yığınlarının Alt Meclis (Chambre Basse) cephesiydi. Al gül, Ak güle yenildi. *York* evi, kendisinden başka derebeyileri boyunduruklayan MUTLAK HÜKÜMDARLIK sistemini kurdu. Köylünün, mülkünden edilmesi ve mecburi mükellefiyetleri kaldırdı. Bu durum, dünyanın her yerinde boğulmuş olan, halktan gelme bir Alt Meclis'in (Modern Parlamento tohumunun) Barbarlıktan daha geç çıkmış İngiltere'de, Mutlak Hükümdarlıkla bir arada yaşayabilmesi demekti. Böyle bir olayın asıl etkisi ve sonucu, ondan sonraki yüzyılda görülecektir.

16. YÜZYIL

Batı bezirganlığı, yeni yollardan geliştirdiği *Uzak Dış Ticaret* sayesinde, ilk büyük sermaye birikimi isteyen *Kumpanyalar* kurdu. Yeni (Amerika) ve Eski (Asya, Afrika) dünyaları çapul ederek, Anayurda taşıdığı kıymetli madenlerle, *"Para Devrimi"* denen şeyi yaptı. Batı ülkelerini saran para bolluğu, bir yanda derebeyi ve ağaların LÜKS'ünü azdırdı. Öte yanda, o lüksü karşılayacak toprak gelirini azalttı. Bey ve Ağa toprakları (Türkiye'deki Mukataalar: Kesimler gibi ve Kanunî Süleyman çağında) kiracılarına "kayd-ı hayatla" (bir ömür süresi) bırakıldı; o süre içinde paranın değerden düşmesiyle, Derebeyin alım kabiliyeti alçaldı.

Bu oyunda, Bezirgan bir taşla iki kuş vurdu: Hem yukarısındaki derebeyini, hem aşağısındaki çalışanları soydu. İşçi ücretleri şöyle düşmüştü:

Çiftlik Hizmetçisinin	**Şehirde Çalışanın**
1500 yılında ücret 306 Frank	282 Frank
1600 yılında ücret 150 Frank	120 Frank (Pierre Brizon)

Paranın adı değişmediği halde değeri alçaldığı için, (Demokrasi iktidarlarımızda olduğu gibi), işçi ücretleri artmış diye de gösterilebilirdi. Nominal ücretleri artmış diye de gösterilebilirdi. Nominal ücret %33, hayat pahası %100 artıyordu. Çalışanın eline geçen liranın sayısı arttığı halde, pazara o parayla gidince, eskisinin üçte biri kadar mal satın alınabiliyordu.

Müstebit hükümdarın haydutluğu önünde, çalışanların sığınacakları hiç bir delik bırakılmamıştı. Derebeyilerin büyükleri, kral saraylarının süslü uşaklığını cana minnet bildiler. Küçük ağalara gelince, saraya sığamazlardı. Her ülkenin sosyal yapısına göre yöneldiler. *İspanya'da*: Donkişotlar geniş Amerika topraklarını soyan haydut-fatih, "Conquistador" oldular. *Almanya'da:* Büyük Derebeyiler ("Küçük Prensler"): 1528 "Köylü Harbi"nden (Osmanlı'da "Celâli İsyanları" ndan) tek kârlı çıkan güruhtu. (Ülke ekonomisi milletleşme seviyesine gelmemiş bulunduğundan: Papaz mallarına el koyan, şehirlerin imtiyazlarını alan, köylere ve şehirlere konmuş tazminatları kasasına indiren hep "Küçük Prensler" idi.) Küçük ağalar da Prenslere sığındılar. *"Nobles (ağalar) da pek sıkıntı çekmişlerdi. Çoğunun şatoları yokedilmişti. En hatırı sayılırlardan kimi aileler iflas etmişlerdi. Ve artık Prenslerin hizmetine gir-*

mekten başka türlü ayakta kalamazlardı." (F. Engels: **"Almanya'da Köylüler Savaş>",** s.153, Paris, 1929) *Fransa'da:* küçük nobles toprağını "Fermier", (çiftlik kiracısı, Osmanlı'da "Mültezim"), yahut "Tenancier" (ortakçı), yahut "Acquereur" (para veya emekle bir tasarrufu edinen) biçimlerinden biriyle burjuvalara sattı. *İngiltere'de,* İki Gül Savaşı'yla burjuvalar politik bir sınıf gücü kazandıkları için, Lordlar kestirmece burjuvalaşıverdiler.

Bu ekonomik ve sosyal yapı farklarına göre, 16. yüzyılın politik durumu ancak şöyle olabilirdi:

Yüzyılın Birinci Yarısında: Papalık Makyavel metodunun ustası kesildi. X. Leon sıfatıyla kralları dama taşı gibi kullanmakta son kozunu oynadı. Bütün Almanya ile İspanya, sırf akrabalık yoluyla, geri Alman ekonomisine dayanan dağınık Alman büyük derebeyiliğinin nikrisli kuklası, şapşal manyak Şarl-Kent'in eline geçmişti. X. Leon, ona karşı Fransız ve İngiliz krallarını kışkırtır. Şarl-Kent Kara Avrupasını kana boyadı, ama kendisi de Alman prensleri önünde manastır köşesine çekildi. 1525 yılı kopan (İngiltere'de yüz yıl önce doğmuş sonucun tam tersini veren) Köylüler Savaşı gibi, 1546 yılı başlıyan Mezhep Savaşları da, gene Alman büyük derebeyliğine yaradı. Almanya ile İspanya, domuzuna derebeyileşti.

Yüzyılın İkinci Yarısında: Makyavelizmi modern politika İncili yapan artık Papa değil, Lordları burjuvalaşmış İngiltere krallığıdır. İngiliz sermayesinin cihan ticaret yollarını kesen iki bezirgan rakibi vardır: Hollanda, İspanya. Hollanda'da ayaklanmalar kışkırtılır; İspanya'nın "Yenilmez Armada" sı fırtınaya verilir. İngiliz, cihan hegemonyasını kurar (1588).

KAPİTALİZM ANTİTEZİ (17-18. Yüzyıllar)

17. YÜZYIL

Az çok sanayiye dayanan İngiliz sermayesi, dünya piyasasında rakipsiz olduğu gibi, anayurdunda da egemenliğini sağlamaya hazırdır. Bütün Kara Avrupasında Din ve Dünya Derebeylerine yenilen REFORM, İngiltere'de Kalvinizm şeklinde kraldan çok iktidarlıdır. Sınıfının ölmez örneği, yeryüzünün en kalleş kahramanı Cromwell'dir. Ham sofu molla Cromwell, ağlaya dövüne, "müstebit" İngiliz kralının zayıf düşmesinden faydalandı. Sermaye diktatörlüğünü, *Modern Parlamento* kürküyle süsledi.

Yüzyılın Birinci Yarısında: Gelişkin burjuvalara dayanan Fransız krallığı, "OTUZ YIL HARBİ" ile, en sonra İngiliz krallığını Fransız toprağından kovar. İngiliz kralının dış düşmana yenilmesi, bir yol daha, İngiltere'de aşağıdan gelme Sermayeyi zafere kavuşturup, siyasi iktidara getirmiştir.

Yüzyılın İkinci Yansında: Fransa'da Protestanları kılıçtan geçiren Sen Bartelmi gece katliamında, öldürülmekten nasılsa kurtulmuş, aslı Protestan (sermayeci) Fransız kralı IV. Henri, *"Halk bir katırdır, aylâk kalırsa şımarır"* parolasıyla MERKANTİLİZM'e sarılır. *"İş ve Sanayi: İşte sivil savaşları ve kamu savaşlarını dizginleyecek odur."* der. Özel sermaye ile modernleşmek isteyen geri ülkelerin "Devletçilik", "Liberalite, imtiyaz, muafiyet" çabalarıyla, Fransa'da büyük sanayi işletmeleri kurar... "Yabancı Uzmanlardan" faydalanır. Ancak, Fransızları yabancılara sömürge ederek değil, yabancıları resmen Fransızlaştırarak, İngiliz, İtalyan, Fransız rakiplerine meydan okur.

18. YÜZYIL

İngiltere'de kapitalizmin 17. yüzyılda yaptığı devrimi, şimdi Fransa yapacaktır. Bu devrim 18. yüzyılın şu karakteristiklerine dayandı:

1) Hindistan diye, Amerika'nın sözde "Keşf"i (gerçekte bezirganlığa açılışı), sömürge çapulculuğu ile Batı anayurtlarında *Nicelik* (kemmiyet) bakımından SERMAYE birikimi yapmıştı. Sermayenin *Niteliği* (keyfiyeti) Tefeci-Bezirgan olmaktan tümüyle çıkmamıştı. 18. yüzyıla başlarken, düzenli UZAKDIŞ TİCARET uğruna "KUMPANYA" (özel büyük sermaye ortaklıkları) kuruldu. Bu, Batı dünyasını ansızın *kesin* olarak "Kapitalizm" niteliğine (kalitesine) atlattı. (İngiltere, IV. Henri'den beri, Felemenk'ten çekinerek yapamadığı *"Doğu Hindistan Kumpanyası"nı* 1800 yılı kurdu. *Felemenk* (Hollanda), iki yıl sonra, *Fransa,* 41 yıl sonra aynı işi yaptı.)

2) 17. yüzyıl İngiliz Devrimi, bir büyücek adanın güney ucundaki gelişmeydi. Fransa bütün Avrupa demekti. Yakın-Doğu'daki Osmanlılığı andıran Karolenjiyenler'den beri (İngiltere de içinde olmak üzere), bütün Avrupa'nın Barbarlıktan Medeniyete geçişinde ve Batı kültüründe Metropol (anayurt) Fransa idi. 17. yüzyılın Merkantilizmini (Devletçiliği) bıraktı. Manifaktür (el-işletmesi) biçiminde de olsa, Bü-

yük Sanayi ile yarım yüzyıllık "KUMPANYA" kılıklı büyük özel sermaye gelişimine dayandı.

3) Batı Avrupa ancak 18. yüzyılda aracısız *Cihan Piyasası'na* ve dolayısıyla *Cihan Politikası'na* katılıyordu. Bu katılış, kabaca, Derebeyi kaşığı ile işveren aşı yemekti. İki tip politikanın ilkesi, aracı ve amacı şöyleydi:

İlkeleri - Araçları - Amaçları

Derebeyi Kaşığı: *Kan* ve *Aile* (Sülale), *Duyu* ve *Şan,* KİŞİ Politikası.

İşveren Aşı: *Çıkar* ve *Bölge* (Vatan), *Akıl* ve *Hesap* EKONOMİ politikası.

Bütün 18. yüzyıl entrikaları, Kişi politikacılığını, Ekonomi politikacılığına uygunlaştırma çabalarıydı. Derebeyiler (kral-lar) bir telden çalıyor, İşverenler (burjuvalar) başka tel-den... Politika, birbirine aykırı sesleri milletlere dinletebil-mek akordu idi. (Tıpkı bugün geri kalmış ülkelerin çift sek-törle kalkınma oyunu gibi).

Yeryüzünde derebeyi kaşığını işveren aşına yüzde yüz uy-gunlaştıran tek ülke İngiltere idi. İngiliz kralı Corç I, Hanovr'dan (Almanya'dan) ısmarlanmış bir ithal malıydı. İngiltere'yi idare edenlerle konuşmak için olsun İngilizce dilini bilmiyordu. O de-rebeyi kaşığı, başka ülkeleri kanştırmaya yarayan bir, dilsiz, el-siz, ayaksız kuklaydı. İngiliz aklı iki şey istedi: *1- Serbest Değiş* (Libre Echange): İngiliz sanayii herkesinkinden ileri olduğu için, işçi ücretlerini alçak tutacak ucuz besi sağlamak üzere gümrük duvarlarını yükseltmemek; *2- Sömürge:* Alçak ücretli halkın tü-ketemeyeceği aşırı ürünlerine sürüm ve ucuz ham madde alanı bulmaktı... Geri kalan bütün dünya, hep "Şan olsun" diye, du-yu ve kişi (hissiyat ve saltanat) politikası mı güdüyordu? Ne mutlu İngilizim diyene! Bütün o "Şanına, Şerefine toz kondur-mayan Ulu Kişileri" maymunlar gibi birbirine düşürüp par-mağında oynatacak, kendisi parsayı toplayacaktır.

İngiliz, 17. yüzyıl biterken, *Fransa'ya:* 1- Dünkerk'i yıktırdı; 2- Sömürgelerinden çoğunu bıraktırdı. *İspanya'dan:* Amerika sömürgelerindeki zenci alım-satımı imtiyazını, Porto-Bello pa-nayırı imtiyazını, Cebel-Tarığı, Minork adasını aldı. Bir çeşit İs-panya kolu olan en büyük Ticaret rakibi *Hollanda'yı,* (hem de masrafını Belçika'ya yükleyerek) İngiliz emrine geçirtti. Hanovr elektörlüğü, Brem, Verden ticaret merkezlerine konarak, *Al-*

manya'nın göbeğine yerleşti... Siyaset satranç tahtasında: *Osmanlı-Lehistan-İsveç* şahlarını mat ettirdi; *Rusya-Prusya-Sicilya* krallıkları gibi adı işitilmedik paytakları öne sürdürttü... Bütün bu oyunları hep o İngilizin metelik vermediği, kan, aile, sülâle, şân, şeref duyularını yem gibi kullanarak işleyen derebeyi artığı şartlar başarmıştı. Hesaba ve akla dayanan Kapitalizm gelişmesi: Bohemya'dan İtalya ve Portekiz'e dek Dinozor canavarı gibi yayılmış koca *"Romen-Cermen Kutsal İmparatorluğu"nu* öldürmüş, karnında sakladığı Bezirgân yollarını ve imkânlarını yeni rejimin yağmasına koşmak zorunda bırakmıştı.

Yüzyılın Birinci Yarısında: "İspanya Miras Savaşları"nda, "Kutsal İmparatorluk" tan ayakta kalan yalnız *"Avusturya İmparatorluğu"* Utrecht, Rastadt, Bade andlaşmalarıyla arslan payına konmuştu. Milano, Sardunya, Napoli, Gand, Anvers, Brüksel, Lüksemburg, Türklerden kopartılmış Tuna, Alp, Transilvanya bölgeleri ile genişlemiş bir Avusturya, Belçika kıyıları ile İtalyan limanlarında; gene İngiliz cihan hegemonyasını aksatabilirdi. Doğuda, ikinci lenduha [iri, kaba şey] "Kutsal İmparatorluk" Osmanlû'yu Avusturya'nın başına musallat etmesi yetmiyordu. Tersine, İslav barbarlarını kullanarak taze insan gücü sağlamış olan Avusturya, Güney İslavları üzerinde mıknatıs rolünü oynadığı için, Osmanlı savaşında kârlı çıkıyordu... İngiliz, Avrupa'daki kral kuklalarının ağızlarından girip burunlarından çıkarak, Fransa ve Hollanda'yı koç-başı gibi kullanarak Avusturya'nın belini kırdı.

Yüzyılın İkinci Yansında: Bön Fransız ve Hollandalı derebeyi artığı bezirganlıklar, İngiliz'e maşalık yaptıklarını geç anladılar. İngiliz, Fransa'nın ticaret gemilerini armut gibi toplayıp cihan ticaretinden kaldırmaya başlamıştı bile. *"Fransız elçisi Mirepoix, Boscawen* (İngiliz) *tarafından Fransız ticaret gemilerinin yakalanmasını protesto için Londra'yı bırakıp gittiği gün, Marie-Therese'in* (Avusturya'nın) *yeni elçisi Stahrenberg, XV. Lui'ye* (Fransa'ya), *II. Frederik'in* (Prusya'nın) *II. George* (İngiltere) *ile 11 Ocak 1756 günü Whitehall andlaşmasını imzaladığını haber verdi. Bu andlaşmaya göre Prusya kralı, Hanover'i* (İngilizlerin Almanya'daki burnunu) *korumayı üzerine alıyordu. Bunun üzerine 1 Mayıs günü Fransa, Avusturya ile üç Versaille andlaşmasından birincisini imzaladı."* (M. Petit: **Histoire General des Peuples,** C.II, s.284/2, Larousse ed.). Ge-

çen yarım yüzyıldaki "Sözleşmeler" tersine dönmüş, gene İngiliz kapitalizmi uğruna işliyordu. Kara Avrupası'nın iki büyük derebeyliği (Fransa, Avusturya), Doğuda ikisi de İslav barbarı (Prusya: Cermenleştirilmiş İslav, Rusya: Prusya'nın kuyruğuna takılmış İslav) *taze insan güçlü* devlet ile, Batıda *üstün kapitalist* düzenli İngiltere arasında sıkıştırıldılar. *"Yedi Yıl Savaşı"* nı İngiliz kazandı. İlk hedefi olan Fransız donanmasını 1759 yılı yok etti. Ondan sonra *Silezya'yı,* Prusya ile Avusturya arasına; *Lehistan'ı,* Prusya-Rusya-Avusturya arasına; *Türkiye'yi,* Rusya-Avusturya arasına, aç kurtlara kurbanlık koyun gibi attı. Doğuda kurtlar koyunları parçalarken birbirleriyle hırlaşadursunlar, İngiliz, tek başına kalan Fransız sömürgelerini kırmaya girişti. Gerçi Fransa da, İngilize karşı Amerikan kurtuluş savaşını kışkırtmış idi. Ama, Hindistan'da kendi yerine İngiliz hegemonyasının kurulmasını engelleyemedi. Banka, Kumpanya, Tarikat rezaletleriyle Baskı ve Polis düzeni altında çürümüş olan Fransa'yı ancak Sosyal bir Devrim kurtarabilirdi.

Fransa, Avrupa Medeniyeti'nin anayurdu olduğu ve büyük Kumpanya sermayesi ile büyük sanayiye dayandığı için, Fransız devrimi, haklı olarak "ULU DEVRİM" (İhtilâl'i Kebiyr) adını aldı. Modern Toplum, insanlığın tezatlı gidiş kanununu yeni bir yöne çevirdi. Aynı zıtlık gereğince, her FELAKET, yanında bir MUTLULUK getirdi. Hükümet ZAFER kazandı mı, millet BOZGUN'a uğradı (gericilik ve baskı arttı); Hükümet *bozguna* uğradı mı, millet *zafer* kazandı (devrim ve hürriyet geldi. (500 yıllık " Etats Generaux"lar tarihi gibi, 17, 18, 19, 20. yüzyılların Devrimler Tarihi de bu kanunluğu ispat etti. Çarlık ve Osmanlılık Birinci Dünya Savaşı'nda "Zafer" kazansaydı, Sovyet Devrimi, Millî Kurtuluş Hareketi patlak verir miydi?).

19. yüzyıla, bu bilinci çatlatan hengâmeyle girildi. Dörtyüz yıllık BİRİKİŞ niceliği (kemmiyeti), geri dönmemecesine, *Sosyal Devrimler* çağının niteliğine (keyfiyetine) atladı. Derin ekonomik ve sosyal köklerden çıkma gelişim yanında, politika kuklalarının SİYASET adlı traji-komik oyunları, insanlığı bir daha Nemrutlar ve Fir'avunlar çağına döndüremezdi. Bütün mesele, önce: *Maddi* alanda insanlığa görülmedik zenginlikler sağlayıp haklı çıkmak; sonra: *Manevi* alanda insanı, yalnız teknik bakımdan değil, artık BİLİNÇ'çe de maymundan ayırmaktaydı.

KAPİTALİZM SENTEZİ (19. Yüzyıl)

19. yüzyıl kendisine düşen SOSYAL TEKNİK ve SOSYAL BİLİNÇ görevini gene ancak "Kan ve gözyaşı" içinde başardı. Aynı 1854 yılı çıkan iki bilim emeği ile, Darwin: İnsanın maymundan hangi TABİAT kanunlarıyla çıkageldiğini açıkladı; Marks: İnsanlığın maymunluktan hangi SOSYAL kanunlarla *kesin* olarak çıkacağını açıkladı. 19. yüzyılın yarım yüzyıllık teknik ve sosyal gelişimiydi bu.

Darwinizm ile Marksizm'in ortaya çıkışına değin 19. yüzyılda olanları Sosyal *Teknik* ve Sosyal *Bilinç* bakımından ikiye bölümleyebiliriz.

a) Sosyal Teknik

TEKNİK bakımından 18. yüzyıl MANİFAKTÜR devriydi. Manifaktür: Birçok esnafın, bir sermayeci emrinde aynı işletmeye toplanıp çalıştırılmasıdır. *Aletler:* Dağınık, küçük, esnaf aletçikleri ve aygıtlarıdır. Bu küçük ve parçalı aygıt ve avadanlıkları işleten *güç,* ham tabiat (insan, hayvan, su, hava) kuvvetleridir. 18. yüzyılın Büyük Sanayi'i bile: Bezirgan ekonominin o 7 bin yıllık *bireyci* (endividüel) aygıt ve güçleriyle işledi. Ancak, manifaktürle bir araya gelen ustalarla aygıtlar arasında, işverenin denediği İŞBÖLÜMÜ, gerek aletleri, gerek insanları bölünmüş işe göre özelleştirdikçe uzmanlaştırdı. KOOPERASYON (işbirliği) yüzünden çalışanlar arasında karşılıklı kamçılayıcı etki-tepki arttı, kapitalist üretimi eskidenki emeği darmadağın eden bireyci üretim olmaktan çıkarıp SOSYAL ÜRETİM haline geçirdi, yeni üretim yordamını küçük, dağınık, bireyci esnaf üretiminden, çok daha üstün, daha geniş, yerinde saymayan, yüksek VERİMLİ ÜRETİM, GENİŞ YENİDEN ÜRETİM haline geçirdi.

Tek tük ilkel derebeyi ve saray ihtiyaçlarını karşılayan kadim esnaf üretimi, Hindistan ve Amerika pazarlarının açtığı geniş sürümleri karşılayamayınca, ilkel bezirgan kapitalist, manifaktür üretimi ile SANAYİCİ kapitalist olmak zorunda kaldıydı. Manüfaktürün işbölümü ilerledikçe, her bölük iş için özel aygıt ve uzmanlık gelişti. Ham tabiat güçlerinden daha etkili yeni güçler gerekti. İskoçyalı Watt (1739-1819)ın bulduğu BUHAR MAKİNASI, bir anda aygıdı, bireyci "tek kişilik, tek iş görür âlet" olmaktan çıkardı, bir sıra aygıtları hep birden işlemeye elverişli kılan MAKİNA'yı yarattı. Makine dağınık aygıtlar

değil, sistemli SOSYAL TEKNİK'ti. Aynı makine artık tabiatta hamca var olan güçler yerine, sırf toplumun yarattığı BUHAR ENERJİSİ gibi, tabiatta bulunmayan SOSYAL GÜCÜ geçirdi. Kapitalist üretimi *buhar gücü* ve *makine sistemi* ile ansızın bütün anlamıyle ileri, modern *Büyük Makina Sanayii Çağı'nı* açtı.

"Eğer 20'nci yüzyıl Elektrik Yüzyılı olmaya yüz tutuyorsa, denilebilir ki, 19. yüzyıl Buhar Yüzyılı oldu."(Pierre Brizon: **"Histoire du Travail et des Travailleurs,"** s. 345, Bruxelles, 1926)

1800 yılı, bir dokuma işçisinin oğlu olan Jacquard, 10 yıldan beri tasarladığı dokuma tezgâhını gerçekleştirdi. Bu tezgâhtan, Lion'da 12 yıl sonra 1200 tane, 34 yıl sonra 30 bin tane işleyecektir. Gene 1800 yılı, Filadelfiya sokaklarında *"Buharlı Araba"* (Ewans) göründü. 1707 yılı, Fransa derebeyiliğinin gerici Nante buyruğundan Almanya'ya kaçan Papin'in *Buhar Gemisi'ni* Weser gemi sürücüleri paramparça etmişlerdi. Fransa'nın Seine ırmağında ayak-takımına "Folie-Fulton" (Fulton-Çılgınlığı) diye yuhalatılan Buhar Gemisi, şâhane ödlek halk düşmanı Bonapart'ça yasak edilince, 1803 yılı Amerikaya göç etti. 1805 yılı (Girard): Değişmez düzeyli *hidrostatik lâmbayı,* tek silindirli *buhar makinasını,* ilk *yün eğirme* cihazını, *sud* ve *sabun* fabrikalarını ortaya attı. 1815 yılı yer-dibini tehlikesizce aydınlatan *madenci lambası* (Davy), beygirden yavaş giden *şimendifer* (Stephenson) bulundu.

1817 yılında Karl Marks, 1820 yılında Friedrich Engels dünyaya geldiler. Öyle bir dünya ki, orada artık her gün yeni buluş ve yaratışlar (keşif ve icatlar) yeni bir devrimi ve her yeni devrim bir sıra yeni buluş ve yaratışları kışkırtacaktı. El çekici ve martinet (değirmenli çekiç), yerini, bir cevizi ezmeden kıracak kertede hassas, tonlarca ağırlıkta *Martopilon'a* bıraktı. 1790'dan beri Fransız kimyageri Lebon havagazını bulmuştu. Ama, sırmalı derebeyi kafası, buhar gemisini Amerika'ya kovaladığı gibi havagazını da İngiltere'ye kaçırmıştı. Bir ülkede *sosyal* gericilik varsa, *teknik* ilerleme olamayacağı besbelliydi!

Marks-Engels Almanya'da doğmuşlardı. Doğdukları yer Almanya'nın Fransası idi. 1848 yılına dek güreştikleri yer de Fransa oldu. Fransa'da 1817 yılı 72 bin ton çıkan çelik, 1834 yılı 300 bin tondu. Demir filizi 1825 yılı 140 bin ton iken, 1847 yılı 1658 bin ton üretildi. 1825 yılı font 192 bin, demir 140 bin ton iken, 1847 yılı font 220 bin, demir 600 bin ton oldu. Puddler'i (sıcak hava üfleyen) *yüksek fırınlar* 1835 yılı 184 tane

iken, 1846 yılı 500'ü buldu. Matbaa makinası 1814 yılı saatte 1000 nüsha, 1817 yılı mürekkepli baskı yaparken, 1827 yılı mekanik pres oldu. (1867 de her saat 20 bin basan *rotatif* -Marinoni- yapılacaktır.) Fransız Bankası'nın 1815 yılı iskonto ettiği iş senedi 207 milyon iken, 1819 yılı 727 milyona yükseldi.

Bugün bize dünya kurulalıberi varmış gibi gelen ve hepsi Marks-Engels'le birlikte doğup büyümüş keşifler ve icatlar saymakla bitmez. *Hidrolik kireç, stearinli mum* (1827), *pancar şekeri* (1828), indican (çivit) boyası, zehirli üstübeç yerine *tutya beyazı, tutkal, yağ asitleri, javel suyu,* sülfat demirle tahtayı muhafaza usûlü, kurşun odalarda ucuz tuz ruhu, amonyak, soda, ilâçlardan: İngiliz tuzu, sıtma için kinin, yod, galvanizli demir (Sorel, 1839), dikiş makinası, vülkanize kauçuk, gutaperka, telli telgraf hatları, fotoğraf (1840), çimento, çakmaklı tüfeğin yerine pistonlu tüfek (Louis Philippe zamanı), madenî kalem ucu (1846) ile birlikte Marks-Engels ana fikirlerini yazmıya başlamışlardır.

Sanayici şehirlerin nüfusu arttıkça: Konfeksiyon (hazır giyim eşyası) (Monarşi'nin birinci yılı), ekmek makinası (günde 26 bin ekmek: 1844), vs, vs. Postaya verilen mektup 1830 yılı 64 bin (matbua: 40 bin) iken, 1847 yılı 126 (matbua: 96) milyondur. 1839 yılı "Fuse" adlı lokomotif yüklü 25, yüksüz 60 kilometre saatte gider. 1841 yılı 566 kilometresi ancak işleyebilen tren yolları,1851,yılı 3910 kilometreyi bulur.

b) Politik ve Teknik

Bir ülkede düşünce hürriyetini kısıtlamanın ve halk teşebbüsünü baskılamanın nasıl ister istemez o ülkede her türlü buluş, yaratış ve ilerleyişi baltaladığını, ucuz kahramanlıkların milleti batağa gömdüğünü, 19. yüzyılın ilk yarısında türeyen politika zorbalıklarında görmek mümkündür:

"İcat ruhu uyarılmıştı. İmparatorluk hiç bir vakit yılda 100 berat (ihtira belgesi) [patent] vermemişti. Restauration yılda ortalama 250 beratı geçmemişti. Oysa buluş beratlarının sayısı 1843 yılında 1400 e çıkmış, 1844 kanunundan sonra 2000'i aşmıştı. Bu rakamlar sanayiin genel ilerleyişini ölçer... 1830 ile sanayi üretimi öylesine büyük bir yayılma kazanmıştı ki, Temmuz Devrimi sayesinde, iktidar eski aristokrasiden (ağalıktan) ve toprak işvereliğinden (la burgeoisee; de fonciere'den) sana-

yici ve maliyeci (financiere) işverenliğe geçti. 1830 ılımlı devrimi işleri hiç te bozmadı." (P. Brizon: *anılan eser,* s.362)

Burada anlatılan İMPARATORLUK: Zorba Napolyon avortonunun [eciş bücüş] 1804 yılı açıp, 1815 yılı dış bozgunla kapadığı kanlı halk-oyalama serüvenidir. RESTORASYON: Gene Fransa'da Napolyon'dan sonra (1814 -1830) ecnebilerin (İngilizin) Fransız milletine dayattığı kukla krallar (XVIII. Louis, X. Charle) günleridir. Halkın Ulu Devrim'den aldığı ilerici coşkunluğu topa tuttuğu için tahta çıkan ve halk eğilimini dış savaş gösterileriyle soysuzlaştırma palyaçosu olan Napolyon, taçlı kul olduğu işverenlere vermedik en itcil imtiyaz bırakmamıştı. Çalışan halkı sıkboğaz ettiği için, milletin geçim seviyesini, devrimlerle artmış üretim seviyesinden çok aşağılara düşürdü; bir avuç parlak imtiyazlı hacıağa ve işverenin tüketim saltanatını ve mirasyedice lüksünü artırdı ve içeride yığılan sanayi ürünlerine dışarıda sürüm sağlamak umuduyla savaşlar ve tezgâhtarlıklar yaptı:

"Bonapart'ın kendisi; kişi olarak sanayi uyanışını teşvik etti... Napolyon, tüzüklerin kötüye kullanımı (suistimâli) yoluyla, otoriter mevzuat içinde geçmişin diriltilişlerini modern yaratışlara katıştıran adam oldu. Fırıncılar ve kasaplar loncasını, sucukçular polisini icat etti; içki ve tiyatronun sürümünü arttırdı, kitap sanayiini sınırlandırdı, işçilere mahsus damgalı iş-karnesi usûlünü, içecekler ve tuz üzerine tekel vergisini koydurttu, yarı işverenle yarı işçiden derme çatma Hakem Heyetlerini (Conseils de prud hommes) kurdurttu, fabrika markalarını mülkiyetini, güzel sanat ve manifatura danışma odalarını açtırttı; birtakım kanun düstur külliyatına, maden kuyuları ve taşocakları, gayrı sıhhı yerler kanunlarını karıştırttı.

"Kendisi kalkıp atelyeleri dolaşıyor, fabrikacıları sorguya çekiyor, işverenleri toplayıp onlara danışıyor, sanayi ve ticaretin dilek ve şikâyetlerini dinliyor, kimi işyerlerini bol bağışlarla cihazlandırıyor, sanayi yarışmaları ve sergileri açıyor, valileri, uçan mekik işletmeyi bir örnek dokuma fabrikasında öğrenecek seçkin işçiler göndermeğe çağırıyor, ihtira [icad] *sahiplerine devlet yardımı yaptırıyor, işleri yolunda gitmeyen imalathanelere yardıma koşuyor, sanayii canlandırmak için yukarıdan resmî siparişler veriyor, uyuşuk panayırları uyandırıyor, modayı başa geçip gütmeye kalkışıyor, millî işin çıkarını sağlayacak saray lüksünü ısrarla istiyor ve kışkırtıyor-*

du." (P. Brizon: *Anılan eser,* s.333) *"Napolyon, maiyet erkânını ve milleti, sanayii teşvik edici saydığı lükse doğru iteledi. Hikâye ederler; zengince bağışlarla yükünü yapmış bir senatörün Tuilerie köşküne taksiyle geldiğini sezince, Napolyon adama güzel bir lüks tahtırevan araba göndermiş. Bunu efendisinin kendi kesesinden bağışı sanan senator, minnet ve şükranlarını sunmaya koşar. Ama çok geçmez, lüks araba fabrikacısının ödenmesi gerekli faturasını alır."* (Nener: **"Bir Doksanlığın Anılanı**ndan, keza)

Yazar Napolyon hayranıdır. Yazdıklarına göre: Millet kesesinden gözde zengin etme usulü, bir avuç imtiyazlıya saltanat sürdürürken, buluş ve yaratış 1 den yukarıya çıkmaz; 1830 devriminden sonra ise, keşif ve icat 14-20 misli yükselir. Demek:

1 - Bir ülkede sefahat ve lüksün artması, daima öbür kutupta açlık ve yoksulluğun artması pahasına olur.

2 - Geniş halk yığınlarının gerçek alım gücü yükselmedikçe, azınlığı kanunlaştırmak gibi zorlamalar, yalnız gerçek ilerlemeyi engeller.

3 - Gerici ve yırtıcı kapitalizmin LÜKS dostluğu, yalnız *halk düşmanlığı* değil, en haydutça *vatan hainliğidir* de.

II. SINIF KUTUPLAŞMALARI

Sosyal tekniğin göz karartıcı çabuklukla ilerlemesi, kapitalizmin gerek *ekonomik,* gerekse *sosyal* münasebetlerinde o zamana dek hiç bir toplumda görülmemiş açıklıkla kutuplaşan TEZ ve ANTİTEZlerini karşılaştırdı.

En tarafsız tarihe göre, kapitalizmin girdiği yerde ilk göze çarpan şey, iki başlıca *sosyal sınıfın* tez ve antitezleşmesi olur:

TEZ: İŞVEREN SINIFI

Fransa örneğinde işveren tezi, Ulu Devrim'le hızlanan sosyal teknik sayesinde köklü değişime uğradı. O zamana dek *toprağa* sahip işveren sınıfı, şeylerin "tabii" görünen gidişiyle, yeni *tekniğe* de sahip çıkmakta gecikmedi. Kimsenin yadırgamadığı bu gidişle *Toprak İşvereni* (la Bourgoisie Fonciere), *Sanayi İşvereni* (la Bourgeoisie Industrielle) olmakta gecikmedi.

"Restorasyon'un bütün sanayi dönüşümlerini (istihalelerini) gözden geçirmek imkânsızdır. Bunun bütün önemini bir politik olay ölçer: 1830 yılı sanayi üretimi öylesine büyük bir yayılma gösterdi ki, Temmuz Devrimi sayesinde iktidar, eski aristokrasiden (asilzadelikten) ve toprak işverenliğinden, sanayi ve finans (mâliye, banka) işverenliğine geçti. " (P. Brizon: *Anılan eser,* s. 362).

Toplum içindeki bu sosyal değişim, sanayi gibi, bilim, din ve siyasi iktidarın da işveren sınıfı elinde toplanmasını gerektirdi:

"... Sermayelerin hareketi, işverenlerin (kapitalistlerin) iktidarı ve zenginlikle birlikte siyasî iktidara da sahip olan bir büyük sanayiciler ve büyük kapitalistler azınlığının (1851 yılı: 124 bin) teşekkülü...

"Böylece yüksek işverenlik (burjuvazi) yalnız mülkiyet sahibi sınıf olmakla kalmayıp, güdücü sınıf haline geldi, ve böyle

aynı ellerde egemenliğin de, mülkiyetin de birbiriyle kaynaşması, Guizot'nun sözüyle: Pekâlâ bir feodalite (derebeyilik) meydana getirdi.

"O yenideredebeyilik' tek seçiciydi, tek seçilebilir kişiydi; çünkü [1]cens' (tahrir: seçmen olma şartları) *düzeni küçük-burjuvazi (köylü, esnaf, memur, vs.) ile işçileri kenara itip iktidarı zenginlerin eline veriyordu." "Restorasyon zamanı 200.000 kadar olan seçmenler, büyük emlâk sahipleriyle büyük manifaktür (e1-işletmesi) sahipleriydiler. Louis Philippe zamam cens'in* (seçmen olma vergisinin) *200 frank olarak pekiştirilmesi, seçmen sayısını 300.000 e kadar çıkardı ve Millet Meclisi'nde orta mülkiyetle sanayicilere nüfuz kazandırdı. O sıralar, Meclis'in kendisi de, işlerin yürütülmesinde ağır basan bir yetki (otorite) elde ediyordu."*(Levasseur: *Anılan eser,* s. 66)... *"Yeni derebeyiliğin" mümessilleri belediye meclislerinde üye, belediye başkanı, milletvekili (depute), Âyân (pair) Meclisi üyesi (senatör) dirler. Kanun yapan o yeni sınıftır ve onların çoğu toprak ağaları (eşraf) içinden çıkmış olan memurları da, o kanunu, ücretli işçilerle küçük esnaflar arasında yürürlüğe geçirmeği sağlıyorlardı. Lyon'da, Paris'te, taşrada grev alanları üzerine yürütülen eski eşraf çocukları, o yeni sınıfın subaylarıdır. Haziran günleri burjuvazi, ekmek isteyen ve Yeni Cumhuriyeti kanı pâhasına kurmuş olan halkı, Paris sokaklarında kurşuna dizdirdi. 1850 yılı, gerici bir kanun, Falloux Kanunu, üniversiteyi kiliseye tabi kıldı. Kısacası, büyük burjuvazi iktidarın bütün yolları üzerine kendi mümessillerini ve kendi muhafızlarını yerleştirmişti. İşte bir ülkede ekonomik durum o ülkenin politika teşkilâtını böyle sebeplendirir. Mülk ve üretime sahip olanların hükümeti, tarihin kaza ve kaderi (fatalitesi) dir. Nitekim öylece, Casimir Perier aynı zamanda hem Paris bankacısıdır, hem Anzin madenlerinin sahibidir, hem Isere'de dokuma sanayicisidir, hem Pont-sur-Seine'de arazi sahibidir ve hem de milletvekili, hem başbakandır."* (P. Brizon: Anılan eser, s.370-371)

ANTİTEZ: İŞÇİ SINIFI

Egemen işveren sınıfı karşısında işçi sınıfı da gerek *nicelik* (kemmiyet), gerekse *nitelik* (keyfiyet) bakımından büyük gelişmeler gösterdi.

NİCELİK BAKIMINDAN İŞÇİ SINIFI:

Sanayi ilerledikçe başka her sosyal sınıfın azaldığı oranda çoğalıyordu.

"Henüz bir [1]eğginlik' (temayül) halinde bulunan sanayiin temerküzü, yüzyıl sonunda manifaktür (el-işletmesi) ekonomisinin çıkıntılı karakteri haline gelecekti. Fakat artık, makinacılığın kızı olan büyük sanayi mantıkî sonuçlarını geliştirmeye başlıyordu: Küçük atelyelerin kapanması, rekabetle ve satış fiyatlarının düşmesiyle küçük patronların iflâs ederek ticaret içine fırlatılıp atılmaları (Louis Philippe zamanı tâcirlerin sayısı çarçabuk artıyordu); geniş büyük fabrikalarda işçilerin kümelenmeleri..." (P. Brizon: Anılan eser, s.369-370)

Bir yanda sokaklar dolusu seyyar satıcı, geri veya gerici kapitalizmin ürünü oldu; ötede fabrikalar dolusu işçi çoğaldı. Fransız kömür madeni işçileri 5-6 yılda iki misline çıktı (1831 yılı 15.6 bin,1837 yılı 35 bin). Font ve çelik işçileri 1830 yılı 25 bin. 1838 yılı 38 bindi. 1834 yılı yalnız Rouen'de 130 bin dokuma işçisi, 1831 yılı yalnız taşkömürüyle işleyen buhar makinalarında 1.5 milyon işçi çalışıyordu.

NİTELİK BAKIMINDAN İŞÇİ SINIFI

Eskiden evin erkeği çalışır, kadın ve çocuklarını beslerdi. Önce *işbölümü,* ustalığı, uzmanlığı daralttı. *"Bir çift kadın fotini için 84 çeşit operasyon gerekir... Her işçi ancak bir tek operasyonu bilir."* (P. Brizon) O sayede gelişen *makina,* bütün işçiliği çocukların bile kolayca güdebileceği bir gözetim işine çevirdi. Dolayısıyla erişkin erkek işçi yerine, ucuz ve uslu *işeli* olan: *Kadın* ve *Çocuk* işçi tutuldu.

"1840-45 anketi, 10 işçiden fazlasını çalıştıran sanayi işyerlerinde, 63 vilâyet için 672,446 erkeğe karşılık; 131.098 çocuk işçi ve 254,871 kadın işçi buldu." (P. Brizon: Anılan eser, s.369)

III. SOSYAL VE EKONOMİK ZITLIKLAR

Modern Toplum içinde yeni İŞÇİ - İŞVEREN sınıf kutuplarının yapısı, ister istemez EKONOMİK ve SOSYAL bir yığın başka TEZ-ANTİTEZ'leri doğurdu.

TEZ: İŞSİZLİK - PAHALILIK

Aşağıda *Makine Sanayii'nin* EKONOMİK baskısı İŞSİZLİĞİ, yukarıda *İşveren Maliyesi'nin* POLİTİK baskısı PAHALILIĞI, kapitalizmin "tabii" kanunu haline getirdi. Aşağıda MAKİNE, yukarıda MALİYE iki yüzü kesen Acem kılıcı oldu.

EKONOMİK BASKI: Makinenin sanayie girmesinden doğdu.

"Bir atelyeye makine girdi miydi, bu birçok işçiye yol göründüğünün işareti oluyordu. Mull-Jenny bir adam ve bir çocukla 200 iplik eğiricisinin yaptığı işi görüyordu: Collier'nin tarak makinası beş el tarağının işini görüyordu..: Metalürji sanayiindeki makine-aygıt (machine-outile) için de bu böyleydi... Ancak o branş henüz ajüstatörler (ayarcılar) loncasını ortadan kaldırmaya eğgin değildi. Demek makine, işçinin işelini bir yana atıyordu.

"Ötede, yeni makineleri kabul eden sanayiciler, gelenekçilere veya avadanlıklarını yenileyecek sermayesi bulunmayanlara karşı yaman bir rekabet yapıyorlardı; o yüzden iflâslar, makineye ezilmiş küçük patronların kapı dışarı ettikleri işsiz işçiler ortada kalıyorlardı." (P. Brizön: Anılan eser, s.348-349)

"Kişi hürriyeti" buydu. Fransa'nın Kuzey valisi bakanlığa şunu yazıyordu:

"Manifaktürler 1842 yılında vaktiyle daha çok kol çalıştırıyordu, çünkü makine yoktu... En ufak bir piyasa oynaklığı üzerine fabrikalar, işçileri alaşağı ediyor, büyük sayıda işçi işten çıkarılıyor ve geri kalanı işgünü fiyatında (ücrette) bir alçalmaya katlanıyor."

POLİTİK BASKI: İşverenin siyasete el koymasından doğdu. Makine 100 kişinin işini 1 kişiye gördürüyorsa, bundan *ucuzluk* çıkmaz mı? Gerçi ipliğin kilosu 1819 yılı 12 frank iken sonra 3 franga düştü. Bez, I814 yılı 24-34 frank iken, 1834 yılı 14-18 franga indi. Ama, siyaset manivelalarını "kayıtsız, şartsız" eline geçiren işverenler düzeni, bin bir mâliye (VERGİ-GÜMRÜK) makanizmasıyle, makinenin bereketini halka koklatmamak yollarını bulmakta gecikmedi.

"Gümrük düzeni o yüksek işverenlik menfaatlerinin emrinde idi. Himayecilik alabildiğine ortalığı kasıp kavuruyordu: Buğday üzerine, davar üzerine, demir üzerine, şeker üzerine (İşvereni Koruma) vergileri yağıyordu; ve gümrük tarifesi hiç bir vakit bütün açgözlülükleri doyuramıyordu", der M. Levasseur. Yabancı şekerlerine %50, İngiliz demirine %l20 gümrük resmi vuruldu.. Restorasyon zamanı, Saint-Etienne'e bir buhar makinesi ithal edebilmek için 7 bin frank gümrük resmi ödemek gerekiyordu. XIV. Louis zamanı 32 veya 35 frank olan demirin kentalı, 1825'te 65 franga yükseldi.

"Birkaç kişinin çıkarını sağlamak için, memleketin yararlarını tümüyle feda etmekten çekinilmiyordu. O yüzden hayat pahalıydı." (P. Brizon: Anılan eser, s.371-372)

Böylece İŞSİZLİK pahalılığı ve PAHALILIK işsizliği kovuşturarak, her ikisi birden *"rezil çember:* Cercle vicieuse" olup çığ gibi büyüdüler. Ve karşılarında vaz geçilmez antitezlerini yarattılar.

ANTİTEZ: YOKSULLUK - KRİZ (BUHRAN, BUNALIM)

İşsizlikle pahalılığın yarışarak doğurdukları birinci ucube çocuk YOKSULLUK, ikinci ucube çocuk KRİZ (BUHRAN) dır. Bütün nimetler işverene, bütün külfetler işçiye düşünce; modern toplumun teknik ve ürün bolluğu ortasında çalışan sınıflar için uzun süre *nisbîkıtlık* (YOKSULLUK) birikiyor; bunun en sonunda *keskin kıtlık* (BUHRAN = KRİZ) geliyordu. Yoksulluk ile ansızın gelen KRİZ, kapitalizmin gene iki yüzü kesen ikinci acem kılıcı oldu. Sıtma illeti gibiydi bu: Milletin kanını kurutan *yoksulluk,* hastalığın "müzmin" (kronik) konağı idi; *Kıran* (kriz) hastalığın keskin (akut) konağı idi. Biri ötekisiz olamıyordu.

Bu birbirinden çıkan ve topluma kıran getiren nöbetli hastalığın sebebi şu idi: Kapitalizm *üretimi* SOSYALLEŞTİRMİŞTİ (dağınık bireyci aygıt ve avadanlıkları bir araya getirip toplumca işletiyordu); üleşimi BİREYCİ bırakmıştı: 1) Binlerce çalışanın yarattığı ürünü tek işverenin çıkarına göre dağıtıyordu; 2) Üretim tek tek işverenlerin emrinde idi.

MÜZMİN YOKSULLUK: Bir işçi, aldığı ücretin kaç lira ettiği sayılarak, mutlu veya yoksul sayılamaz. Ele geçen para; *"İtibarî Ücret:* le Salaire Nominal" (Adı: Ücret)tir.

"Kısacası, işçinin durumu, Devrim ve Napolyon devirlerinde hiç değişmedi. Ücreti biraz arttı; ama bunu hayat pahasının artışı kovaladı, hattâ geçti. Devrim ve Napolyon kanunları işçiyi işverenin ve devletin sıkı kulluğu altında tutuyordu; İmparatorluk sosyal bedene hayırseverlik ilâcını istediği kadar versin, iyilikseverlik güçsüz kalıyor ve yoksulluk ücretlileri boyuna kırıp geçiriyordu." (P. Brizon: Anılan eser, s.342) *"Makineciliğin zuhuru, kaldırım üstüne atılmış bulunan işçi için yıkımdı. Ve işçi basıyordu çığlığı: İş yok, ekmek yok... Yoksulluk ve maiyetindeki ıztıraplar artıyordu."* (P. Brizon: Anılan eser, s.349)

GERÇEK ÜCRET: Her yeni buluş ve yaratışla artan işçi ihtiyaçlarını karşılayacak, işçi çoluk çocuğunun geçimini sağlıyan şeylerdeki pahalılığı karşılayacak, her gün değerden düşürülen kâğıt para kalpazanlığını karşılayacak, işsiz kalınan günlerin açığını karşılayacak ücrettir. Oysa idareci efendiler, karda gezip izlerini belli etmiyorlardı. P. Brizon: *"Gelişigüzel ele geçmiş rakamlar sıhhatsiz kalıyor"* der. Eskiden bir erkek çalışıyor; kadını, çoluk çocuğu ile bütün bir aileyi iyi kötü besliyebiliyordu. Kapitalizm *"serbest rekabet"* prensibi ile, oğlunu babasına, karısını kocasına rakip ve düşman ediyordu. Sokaklar dolusu seyyar satıcılarla fabrika kapılarında sıra bekliyen işsizler (ihtiyat sanayi ordusu) yüzünden: karı, kızan fabrikada çalışmakla ancak *"Kıtlık Ücreti"* (Prix de Famine) elde edebiliyordu. O zamanki Fransa'da yaşıyanlardan biri (Vilerme) şöyle diyordu:

"Görmeli: cılız, beti benzi atmış, paçavralara sarılı, yağmurda çamurda yalınayak başıkabak gelen, kendisini eve dönünceye dek besliyecek ekmek parçasını elinde taşıyan, yağmur yağarsa üzerlerine düşmüş makina yağlarıyla muşambaya dönük elbiseleri altında saklıyan şu çocuk kalabalığını görmeli." (P. Brizon: Anılan eser, s.372)

KESKİN KIRAN (KRİZ): Çalışan yığınlardaki yoksulluğun bedeli ekonomik (ve ardından gelen politik) buhranlarla gene halka ödetiliyordu. Adı: "*Aşırı üretim krizi"* idi. Bolluktan kıtlık: Tarihte görülmüş şey değildi. Ama gerçekti:

"Aşırı-üretim (surproduction) ve vurgun (speculation) kıranı'nın ilk illet belirtileri (arazları) 1810 yılından beri gözüktü. 1811 yılının kötü hasadı Kıranı patlattı. Öyle geliyor ki, ilk, "Külâhını kurtaran kaptandır", işareti koca bir Lubeck, işyerinin tekerlenmesiyle verilmiş oldu. Çarçabuk iflâslar üstüste yığıldılar; bankalarla ticaret evleri karşılıklı olarak birbirlerini uçuruma çekip, birbirleri üstünde boyunlarını kırıyorlardı. Lyon'da, Saint-Quentin'de, Lille'de, Mulhouse'da, daha başka yerlerde fabrikalar kapılarını kapadılar ve pek çok işçi işsiz kaldı.

"İngiltere de bloküsle(Hitler'in İkinci Çihan Harbi'nde uğradığı gibi Avrupa'yı kuşatma) yaralanmıştı; borç ağırlığı altında inliyordu; piyasanın kapanmasından, Fransız korsanlarından, fiyatların pisleşmesinden, kâğıt paranın alçalması üzerine uğradığı zararlardan yakınıyordu. Koca ticaret evleri (negocients), fabrikalar kapanıyor, işçileri yoksulluğun içine düşüyorlardı. İmparatorluğun son yıllarındaki son ekonomik kıran sırasında işçi yoksulluğu derinleşti." (P. Brizon: Anılan eser, s.343)

Görüyoruz, kutsal "ÖZEL TEŞEBBÜS" ün bir milleti bir avuç çıkarcıya soydurup ezdirmesi, işverenleri de kıran kırana getiriyordu. Ama, gerek ekonomik kıran (buhran), gerekse onun sonucu olarak gelen siyasi kıranlar (harbler), dönüp dolaşıyor, namusuyla ekmeğini kazanmak için çalışmaktan başka kusuru bulunmayan işçi sınıfının başına kabağı patlatıyordu.

"Restorasyon zamanı, içinden çıkılmış savaş yüzünden, istilâ yüzünden başlangıçlar acı oldu. Kıran'dan sonra: 1818'den beri sanayi hız aldı. Barış işi geliştirdi. Fransız Bankası'ndaki sermayelerin hareketinden de anlaşılacağı üzere, işler yeniden kendine geldi... O gün bu gündür, peryodik (devir devir) kıranlarla kopuntuya uğrayan hareket devam etti. Çok dikkate değer: Kıranlar her on yılda bir patlak veriyordu: 1817, 1827, 1837, l847, 1857." (P. Brizon: Anılan eser, s.358)

IV. SENTEZ ARAMALAR

Fransız Ulu Devrimi'nden sonra girilen 19. yüzyılın birinci yarısı, en hızlı teknik ilerleyişle kamçılanan bütün Tez ve Antitezlerini ortaya dökmüştü. Ne İngiltere'nin *ekonomi* pratiğini, ne Fransa'nın *sosyal* pratiğini beceremediği için, daha çok "arpacık kumrusu gibi düşünmek" zorunda kalan Almanya'da, teorik *felsefe,* Hegel adıyla; o zaman "ZITLIK" ların bilimini yapmıştı. O bilime, *"Diyalektik Mantık"a* göre, nerede Tezlerle Antitezler keskinleşirse, orada, az çok uzun bir neçelik (kemmiyet=sayı) birikişinden sonra, mutlak yeni bir SENTEZ niceliğine (keyfiyetine) atlanırdı. Kapitalizmin Batı Avrupa'da keskinleştirdiği tezatlar hangi Senteze varacaktı:

İşte, 19. yüzyılın birinci yarısında Avrupa toplumlarının önüne çıkan problem o Sentezi bulmaktı. Avrupa'yı allak bullak etmeye başlayan ve bütün insanlığı sarmak üzere gelişen yaman ekonomik, sosyal, politik, vb. bin bir zıt (tez-antitez) karşısında, her sosyal insan kümelenişi kendine göre bir tepki gösterdi. Her sosyal sınıf ve zümrenin "yoğurt yiyişi" başkaydı. Bu başkalık, Avrupa toplumu içindeki sosyal sınıfların önce mensup oldukları *"çağ yaşantısı"na* göre, sonra, aynı çağ içinde temsil ettikleri *sosyal sınıf* yararına ve durumuna göre çeşitli davranışlar ve kavrayışlar gösterdi.

Çağ yaşantısına göre: *1) Ortaçağ Sınıfları* vardı. Onlar Modern toplum içinde yaşamakla birlikte, modern insanlıkla her noktada zıt, bağını koparmış derebeyi artığı sınıf ve zümrelerdir. Bunlar iki bölüğe, ayrılırlar: bir kısmi doğrudan doğruya *derebeyiler'dir.* Ötekileri Ortaçağ kalıntısı *küçük-burjuvazi* (küçük mülklüler, esnaflar, köylüler, kayrılmamış küçük aydınlar) dır. Bu her iki sosyal güruh ta, cibilliyetleri iktizası Modern toplumun düşmanı durumunda olduklarından, hepsi

bir noktada buluşurlar: *Modernleşmeyi durdurmak..* Kapitalizmi geri çevirmek, tarihin akışını önlemek. 2) Bir de *Modern Sınıflar* vardı. Bunlar doğrudan doğruya kapital (sermaye) nin yarattığı iki baş pehlivan sınıf: *İşveren* Sınıfı (burjuvazi) ile *İşçi* sınıfı (proletarya) idi. Bu her iki sınıf da, yaratığı bulundukları modern toplumun, her ne pahasına olursa olsun var olmasını, gelişmesini tutuyorlardı. Her ikisi de; tarih çarklarının geriye çevrilmemesini, kapitalizmin derebeyilik düzenine dönmemesini, bütün dünyamn modernleşmesini istiyorlardı. Yalnız, bu ileriye gidişte: İşveren sınıfı kendi hegemonyasını *"hürriyet"* duman perdesi altında diktatörce yürütmek istiyordu. İşçi sınıfı ise, Devrim'den önce kendisini hareketin motoru gibi kullanırken işveren sınıfının adadığı hürriyeti, yani: *"demokrasiyi* lâftan işe, kitaptan hayata geçirmek istiyordu.

Tabii, yukarıki dört grup insan kalabalığı bir araya gelip, topluca tartışarak öyle kararlara varmıyorlardı. Antika Kent (Cite) yıkıldı yıkılalı, insanlarn insanca bir araya gelerek toptan problem eleştirmeleri imkânsız olmuştu. Yalnız içlerinden veya dışlarından sözcüleri çıkarıyor, benimsediği sosyal sınıfın dili ucuna.gelmiş *düşüncelerini,* yapmaya eğgin bulunduğu *davranışlarını* derleyip toparlıyor, sanki bir kişinin fikri imiş gibi ortaya atıyordu. Onun için, Antika Kentlerdeki kadar açıkça ve samimiyetle herkes karşısındakini dinleyip ne demek istediğini anlıyamıyordu. Ve fikir tartışmalarında olduğu gibi, davranışlarda da, en şaşırtıcı ikiyüzlülükler ortaya çıkabiliyordu.

Gene de, en son duruşmada, her kafadan çıkan ses, dönüp dolaşıp toplum içinde belirli bir sosyal *sınıf* veya zümrenin *görüşü* çevresinde billûrlaşıyordu. Tarafsız tarih'te, her sosyal sınıf ve zümrenin modernleşmeye karşı düşünüş ve tutumları şöyle özetlenmektedir:

ORTAÇAĞ KALINTILARI: TEZLER

Derebeylerin de, küçük-burjuvaların da bütün tepkileri, ne biçim olursa olsun, geri tepmekti. Onlar için kapitalizm anlaşılmaz bir bulmacaydı: *"Zâlim muammâ! Makine, sosyal üretim için zarurî olan aygıt, fabrika: herkese iyi yaşama getirecek diye beklenirken, işçilere yoksulluk getiriyor, ilerlemenin kazançlarını derleyen toplum, öldürücü işsizlik baş gösterdiği zaman, o top-*

ladığı kazançları sağlamış bulunan işçilere ekmek bulmayı aklından bile geçirmiyordu." (P. Brizon: Anılan eser, s.351)

Ortaçağ kalıntısı sınıflara göre suçlu makinaydı. Öyleyse makinayı ortadan kaldırmalıydı!

1- *DEREBEYLİK SÖZCÜLERİ:* bir *"insaniyetçilik"* sözü çıkarmışlardı. "İnsaiyet" adına makinayı suçlu buluyor, fabrikaya karşı doktrinler öne sürüyorlardı.

"Vaktiyle Colbert, bir icat yapan adamı emek düşmanı olarak sertçe kapı dışarı etmişti. Bakan'a göre, herif "halkı namusuyla geçindirecek" emeği baltalamaya çalışıyordu! Colbert'in düşünüşü yeniden ele alınıyordu, ürünler insanlar içindir, deniliyordu, yoksa insanlar ürünler için değildir. İşçileri geçindiren ücretleri korumak için ortalığı makinelerin kaplamasına karşı konulmalıydı. Makineler ülkesi olan İngiltere'yi kırıp geçiren yoksulluklar ve kıranlar (buhranlar) ile Fransa tehdit ediliyordu. (Aynı tarihlere doğru, kendisine Meksika'nın Vera-Cruz ve Perote şehirleri arasında şimendüfer kurulması teklif edilen Başkan General Santa-Anna: Ya, sonra katırcılarla katırları ne yapmasını istediklerini soruyordu!)

"Sismondi bu fikir okulunun ünlü başı oldu. O "Buhar makineleri ile kalabalıklaşan bir memlekettense, yurttaşlarla kalabalıklaşmış bir memleketi" hoş görüyordu. O, işçinin "ekonomik çorba" ile yetinmesini istemiyordu, - bunda haklı idi- ve kendi kendisine, "neredeyse işbölümü ve manifaktürlere lânet edesi geldiğini" söylüyordu. Makinanın: işçiyi makineye çevirmekle, ücretlere ayrılacak bir bölük sermayeyi yutmakla, işçi sınıfının mukadder ve meş'umca yoksullaşmaya zorlamakla, el-işletmesi sahiplerinin zenginliği ile işçilerinin züğürtlüğü arasında sosyal kinlerin mayası olan zıtlıkları kışkırtmakla, ve ilh., ve ilh. itham ediyordu." (P. Brizon: Anılan. eser, s.351)

"İlk şimendüferlere karşı takınılan çekingenlik hayli eğlendiricidir. İmar Bakanı, Thiere, şimendüferin Parisliler için bir oyuncaktan başka bir şey olmadığını ve olamıyacağını temin ediyordu. Bilgin Arago,1836 yılı, tünellerdeki alçak ısıdan konu açarak, şu bildiriyi yapmakta ikircilik göstermiyordu: "Öyle, sıcaktan soğuğa ansızın geçişte, terlemeye istidatlı kimseler rahatsız olacaklar, göğüs flüksiyonuna, plörezilere, nezlelere uğrayacaklardır."Daha başkaları, zıt yönde giden iki tren, yan yana geldikleri vâkit, arada kalan hava öyle basınçlaşacak

ki, yolcular hemen boğulacaklar! demeye varıyorlardı. Köylüler sürekli yağmurları, patates hastalığını lokomotiflerin çıkardıkları ise yüklüyorlardı." (P. Brizon: Anılan eser, s.356)

Bu sesler, yukarıdan gelen acıma ve insanlık duyguları biçimine sokuluyordu:

2- *KÜÇÜK BURJUVALAR (Esnaf-Köylü-Aydınlar)* aşağıdan çığlığı koparıyorlardı. Küçük mülklü ufak insanlar, yalvarmayla tehdit arası davranış gösterip, makine istemiyorlardı:

"Daha başlangıçtan beri, hareketsizlik ruhundan yana olanlar, ilerleyiş ruhuna karşı kâh sağır, kâh açıkça ilân edilmiş, fakat daima kızgın ve çok kez zora dayanılarak yapılan mücadele dinmedi; icatlardan çoğu, hatta sonraları halkça tutulanlar bile, ilkin düşmanlıkla, yahut güvensizlikle karşılaştı ve ancak bir kan ve gözyaşı vaftizinden geçerek dünyaya geldi." (V. Passy)

"Restorasyon zamanı tehdit altında kalan esnafın, seslerini işçilerinkine kattıkları işitildi. Onlar kamu iktidarlarına yalvarıyorlardı: 1816 yılı, bir ayakkabıcılar dilekçesi, bakanlıktan makinayla ayakkabı yapılmasının yasak edilmesini istiyordu. Çünkü bu makineler "esnafın zanaatlerini iflâs" ettirebilirmiş. Esnaf ikide bir toplanıyordu: 1821 yılı Lodeve'de fabrikasına kırpma makinesi yerleştirdiği için bir şayak işverenine karşı bir koalisyon yapıldı. Hatta ayaklanmalar bile oluyordu: Mülksüzleştirilmiş çalışan sınıfın kızgınlığıyla kırılmış makinelerin sicili pek yapılmamıştır." (P. Brizon: Anılan eser, s.350) *"Postacı esnafı ve dilijans* [özen, çabukluk] *arabacıları şimendüfere karşı ateş püskürüyorlardı."* (P. Brizon: Anılan eser, s.356)

Fakat atı alan burjuvazi Üsküdar'ı geçmiş, iktidara çıkmıştı. Ortaçağ kalıntısı sınıfların direnişleri, tavşanın dağa küsmesinden farksızdı.

"Restorasyon sonunda makineler demiri delip kemirmeye başladı. Yuvarlak testereler ve planya makineleri keresteyi kesip, doğruyordu. Avadanlık, her türlü tüketimi tatmin etme hünerini gösteriyordu. 1844 sergisinde tornalar, rendeleme, dekupaj, perçinleme, klavuz (yiv açma), testereleme makineleri'nin akılları durduran ince ve doğru işleyişleri hayranlıkla seyredildi. Bu mükemmelleştirilmiş aygıtlarla, ilk şimendüferlerin malzemeleri yapılıyordu." (P. Brizon: Anılan eser, s.348) *"1842 Haziran 11 günlü kanun: Paris'i sınırlara, Akdeniz'e, Ok-*

yanus'a, merkeze, ve ilh. bağlıyan bir büyük yol kurulmasını kararlaştırıyordu. (P. Brizon: Anılan eser, s.356)

"Bir vapurlu gemi [buharlı gemi] *ile Manche denizini geçmiye muvaffak olan: Pajol Kumpanyası'ndan bir Fransız kaptanı oldu. Yıl 1816 idi, kaptan Londra'dan Paris'e Elise vapuruyla geldi."* Sen ırmağından geçiş şöyle anlatılıyordu: *"Köylüler ırmak kıyısına toplaşmışlardı; çarkların gürültüsüne koşmuşlar ve geminin çıkardığı kıvılcımlarla yalımları görünce ödleri patlamıştı. Şu meşale biçimi nesne, ırmak boyu çabuk çabuk yol alıyor, uzaktan bütün bakışları çekiyor, geçtiği yerlere dehşet saçıyordu. Meş'um: "Yangın var! Yangın var!" çığlıkları, çan sesleri ve it havlamaları, ta gün ağarıncaya dek acayip hayaleti kovalamaktan geri kalmadı... 1819 yılı Amerikan gemisi Savannah, Atlas Okyanusunu 25 günde, yani yelkenli gemilerden 6 gün fazlasıyla geçmişti. 1821 yılı, İngiliz gemisi Enterprise, İngiltere'den Hindistan'a 54 günde varıyordu. 1842 yılı İngiliz vapuru Drever, birinci dünya turunu başarmıştı."* (P. Brizon: Anılan eser, s.352)

Gericilik ne derse desin, ne yaparsa yapsın: Kervan yürüyordu.

MODERN SOSYAL SINIFLAR: ANTİTEZLER

İşveren sınıfı (burjuvazi) da, işçi sınıfı (proletarya) da kendilerinin var oluş sebebini, modern tekniği benimsiyorlardı. Her şeyi ham sofuluk bulutları arasından görmeye alışkın Ortaçağ kalıntısı Derebeyilerle Küçükburjuvalar, makineyi insan yiyen bir karakoncolos sayıyorlardı. İşverenle işçi: makineyi mistikleştirmiyecek ve insanüstü sayamayacak kertede fabrika gerçekliği içinde yaşıyorlardı. Ağzı dili bulunmayan, uslu kâle-dev [sermaye, kumaş] makinenin ne kabahati vardı?... İşçi için makine: insan emeğini yüz misli verimlendiren bir araçtı. İşveren için makine, bütün rakiplerini yenip, özel sermaye kârını yükselten bir silâhtı. Ondan vazgeçilemezdi. Eğer paylaşılacak bir koz varsa, o işçi-işveren arasındaki ilişkilerde çözümünü bulabilirdi.

1- *İŞVEREN SINIFI'nın* tepkisi basit oldu. Makine düşmanlığı yapanlara, *"Juan-Baptiste Say şu karşılığı veriyordu: "Ücretlere tahsis edilen sermaye çok defa azalmıyor, çoğalıyor."* Le Baron de Gerando da, kendi yönünden, makinenin

işçiyi alçaltacak yerde, işçinin vekarını arttırdığını öne sürüyordu. Ve Bastias şöyle haykırıyordu: *"Makinelere lânet! Her yıl gittikçe artan makinelerin kudreti binlerce işçiyi poperizme (sürekli fukaralığa) ısmarlıyarak, ellerindeki işi, işle birlikte ücreti ve ücretle birlikte ekmeği alıp kaldırıyor. Makinelere lânet olsun! İşte ayaktakımının önyargısından yükselen çığlık budur... Oysa, makineleri lânetlemek, insan ruhunu lânetlemektir!"* (P. Brizon: Anılan eser, s.352)

İşveren bilginlerinin bu çelebice tartışmaları yanında, işveren politikacıları, durmadan işçinin hak arama ve savunma davranışlarını baltalıyacak tedbirler alıyorlardı.

"İşçi sınıfının imtiyazlı boyunduruğu altına sokulduğunun en iyi belgelerinden birisi, 13 Haziran 1791 günlü Le Chapelier kanunudur: Kanun işçilere, tazminat ve hapis cezaları altında, işi bırakınak yahut ücretlerini arttırmak için koalisyon (söz-birliği) yapmayı yasak ediyordu; kanun raporcusu, çünkü diyordu: "Koalisyonla kimi mesleklerdeki yurttaşların sözde kendi ortak yararları için bir araya gelmeleri gerektir... " (P. Brizon: Anılan eser, s.308) *"Vaktiyle ustaların kötü gördükleri bir çeşit işçi sendikası olan "compagnonnage" (kalfa derneği), burjuvazinin gözünde özellikle şüpheli idi. İşveren sınıfı, Devoir'ın serkeş kalfaları olan kâğıt işçilerine karşı özel tedbirler aldı: 6 hafta önceden haber vermeksizin ve elinde yazılı izin bulunmaksızın ustasını bırakıp giden her kâğıt kalfası 100 lira tazminatla cezalandırıldı. Aslında Le Chapelier kanunu, başkentteki işçi koalisyonlarına karşı silâh isteyen Paris Komünü'nün (belediyesinin) diretmesiyle onaylandı."* (P. Brizon: Anılan eser, s.309)

"14 Haziran 1791 kanunu: Hem patron koalisyonlarını, hem işçi koalisyonlarını yasak ediyordu. Napolyon, terazinin kefesini patronlardan yana eğdirdi. 1803 kanunu, işi bırakmak üzere sözleşen işçileri ağır cezalara çarptırıyordu... Ceza kanunu (1810) daha az ağır oldu; cezaları yumuşattı, işçileri "işi bıraktıkları için" değil de, "bıraktırdıkları için" cezalandırdı ve patronların koalisyonunu da kezledi. *Ona rağmen, denge kurulmaktan uzak kaldı, çünkü işçi koalisyonları gözle görülür idiler, patron koalisyonları ise göze görünmez ve ele geçmez idiler... Prud'hommes konseyleri (hakem heyetleri) kuruldukları zaman (1806), buraya ücretli işçileri sokmamak için elden gelen itina gösterildi; bir 1810 Buyrultusu (kararnamesi)*

Prud'homme'lara ceza mahkemesi yetkilerini verdi... XII. yılda icat edilen işçi karnesi, bir polis tedbirinden çok daha fazla bir kulluk âleti idi." (P. Bridzon: Anılan eser, s.311)

Bu kanunlara karşı gelenlere kurşun sıkılması, olağan şeydi. Çünkü, daha Ulu Devrim günlerinde (3 Ağustos 1789), Kurucu Meclis (Constituant) kürsüsünde Malouet şunları söylemişti:

"Neden insanları bir dağın tepesine çıkanp, kendilerine hak alanlarını göstermeli, mâdem ki ondan sonra onları bulundukları tepeden aşağı indireceğiz, önlerine sımrlar koyacağız ve adım başında engellerle karşılaşacakları gerçek dünyaya fırlatıp atacağız!

"Kurucu Meclis'e göre "Millet demek, burjuvazi demektir." Cazales: yalnız mülk sahibi olan yurttaştır, bildirisini yapıyordu." (P. Brizon: Anılan eser, s.306)

19. yüzyıl ortasına doğru: *"Villeneuve-Bargemont "Hıristiyan Ekonomi Politikası" nda, işveren imtiyazlılarına bir "Yeni-Derebeyilik"adını veriyordu. O çağın bir başka Hristiyanı diyordu ki: Ücretlilik köleliğin bir şeklidir. Bu sözü Tolstoy ele alacaktır."* (P. Brizon: Anılan eser, s.370, Not)

2 - *İŞÇİ SINIFI:* Makineleri kıracağına hakkını arayacaktı.

"Direktuvar zamanı: Paris işçisi, günde istediği kadar 120 ilâ 350 lira kazansın, ekmeğin libresine 80 frank, ete 130 frank, bir çift fotine 2400 lira - kâğıt para - ödediğinden yoksuldu." (P. Brizon: Anılan eser, s.329)

Bu durumda modern insan olan işçi, teşkilâtlanmaktan başka çıkar yol bulmadı: *"İşçiler, işsizlikten ve hayat pahasından çok çekiyorlardı. Champs-Elysées'de toplanan berber garsonları bir iş bulma kurumunun görevini kötüye kullanmasına karşı taleplerde bulundular; ayakkabı işçileri hakikî bir sendika ve işsizliğe karşı karşılıklı sigorta kurdular; Mont-Martre Hayırsever Atölyesi'ndeki 17.000 işçi kaynaşıyordu. Bir Belediye kararnamesi: "İşbu kararname ile tesbit edilmiş olandan başka ücretle çalışma hakkını, gerek kendisine gerek başka her türlü işçiye yasak etmek maksadiyle çeşitli meslekten işçilerce ahnacak kararların keenlem-yekün (olmamış), anayasaya aykırı ve mecburiyet taşımaz" sayıldığını bildirdi. Koalisyonlar devam ediyordu. Doğramacılık Zanaatindeki İşçilerin Kardeşçe Birliği, her ne pahasına olursa olsun gündelik ücre-*

tin 50 metelikten az olamayacağını kararlaştırdı ve Paris Belediyesi'nden bu kararı patronlara kabul ettirmek üzere aracılık etmesini istedi ise de, belediye reddetmekle kalmadı, yeni toplaşmaları dağıttı ve "tehlikeli birleşmeleri ortadan kaldırmak üzere" Kurucu Meclis'ten yeni kanun silâhları çıkartmasını rica etti." (P. Brizon: Anılan eser, s.309)

İşçiler, uğrunda kanlarını döktükleri Devrim'den her yağmurun işveren tarlasına yağdığını gördükçe gözlerine inanamıyorlardı. Haziran 1791 günü Marat'ya şöyle bir mektup yazmışlardı:

"Halkın Dostuna,

"Aziz yalvaç, fakir fukara sınıfının hakiki savunucusu, müsaade edin, biz işçiler size, mason efendilerimizin bizi umutsuzluğa düşürüp ayaklandırmak için ne dalavereler ve utanmazlıklar kurduklarını açıklayalım. Boş oturup, el-işçilerinin alınteri meyvalarını sömüren ve millete hiçbir hizmette bulunmayan o pis herifler, 12-13-14 Temmuz günleri yeraltı mahzenlerinde saklanmışlardı. Varlıksızlar sınıfının tek başına devrimi başardığını görür görmez, bizi haydut yerine koymak için domuz yuvalarından çıkageldiler. Sonra, tehlikenin geçtiğini sezer sezmez, külâh kapmak üzere seçim bölgelerinde kumpaslar kurmaya giriştiler. Değme üniformalar giyip apuletler taktılar. Bugün artık kendilerini en kuvvetli saydıklarından, bizleri en sert boyunduruğa sokmanın yolunu arıyorlar. Bizi, acımak nedir bilmeksizin, vicdan azabı çekmeksizin eziyorlar... Boğazlarına dek zenginliğe battıklarına bakmayın, onlar iğrenç bir pintiliğe gömülüdürler, boyuna uğraştıkları, hâlâ bizim 48 metelik gündeliklerimizi azaltmaktır... Yılda ancak altı ay iş bulduğumuza, bu hâlin gündeliklerimizi 24 meteliğe indirdiğine aldırmıyorlar. Biz ise, o cılız ücretle, kendimizi barındırmaya, giyindirmeye, karnımızı doyurmaya ve karımızla çocuklarımız varsa, ailelerimizi de geçindirmeye mecburuz."

Ulu Devrim'in bütün sularını kendi değirmenine akıtan işveren sınıfı, eski derebeyilere hiç benzemiyordu. Ama, şu işçi sınıfı da bambaşka insanlar idi. Ve o işçi sınıfını, Marks-Engels görmese, biri çıkıp mutlak görecekti.

V. SOSYAL ÇIKMAZ: "NAMUSLU AYDINLAR" VE HALK

Antika çağların, leş içinde birbirini ve medeniyeti yiyip tüketen kurt gibi insanları vardı. Modern toplumda, daha düzen kurulurken: hesap soran, problem koyan yeni insanlar çoğalıyordu. Artık bir medeniyetin kökten kazınıp gömülmesi yoktu; problemlerin insanca konulup tartışılması, sosyal çözüm yolu bulunması aranıyordu. Bu arayışın öncüsü doğrudan doğruya çalışan halktı. Halk şöyle *"dilekçe"* ler yağdırıyordu:

"Milletvekillerimiz, bizim milletvekillerimiz olmayacaklar. Bu iş öylesine kotarıldı ki, milletvekillerinin seçimi üzerinde bizim hiçbir etkimiz kalmıyacak. Hür bir milletin iş temizliği ile böylesine oyun oynanabilir mi? Nasıl olur da yurttaşlarına yararlığı dokunan 150.000 kişi, yurttaşların kucağından fırlatılıp atılır? Biz fakir sanatkârlar neden unutuluruz?"

Aşağıdan, halktan gelen bu seslere, namuslu aydınlar hemen uydular. Madem ki Ulu Devrim; *"Hürriyet", "Adalet", "Eşitlik", "Kardeşlik"* için yapılmıştı; kardeşlerden, devrim arkadaşlarından bir bölüğü (hem de tatlı canlarını yeraltı mahzenlerinde saklayıp: "Dostlar sefere, biz eve" diyen) bir kısmı, *işveren sınıfı* her dilediğinde hür olsun; öteki, devrimin yükünü taşıyanlar şimdi aç, işsiz kalsın, olur muydu? "Halk tarafından, halkla birlikte ve halk için" yapıldığı söylenen *demokrasi* devrimi bu muydu? Rahip (Abbe: Şeyh) Gregoire: Bu *"zenginlerin aristokrasisidir!"*diyordu. Soustalet yazıyordu: *"Zenginlerin, sırf zenginlerin aristokrasisi hayasızca yerleşmiştir."* Camille Desmoulins tekrarlıyordu: *"Fransa'da bir aristokratik hükümet kurulmuştur... Bu tutumun bütün saçmalığını duyurmak için şunu söylemek yeter: Eğer J. J. Rousseau, Corneille, Mably sağ olsalardı, şimdi milletvekili seçilebilir olamazlardı!"*

Yukarıda işveren sınıfı, halkı ve işçiyi fabrikada nasıl kendisi için çalıştırıyorsa, tıpkı öyle, siyasette de kendisini iktidara

getirmek için halkı devrimin motoru olarak işletmiş, eski derebeyi efendilere karşı maşa gibi kullanmıştı. İşveren sınıfının *"Demokrasi"* den anladığı şey, çıkarını derebeyinin keyfinden kurtarıp, halkın garantisine bağlamaktı. *"Fransız Devrimi'nin Siyasi Tarihi"* nde Aulard der ki:

"Devrim iratçılar tarafından yapıldı ve şurası muhakkak ki, birçok burjuvalar eğer bir yeni düzen istedilerse, bundan maksatları, kamu borçlarını bir kralın garantisinden daha sağlam olan milletin garantisi altına sokmaktı."

Şimdi madem ki iktidar işveren sınıfın eline geçmişti, artık halk fabrikaya girip çalışmalıydı. Eğer sokağa çıkıp hak aramaya kalkışırsa, halka karşı eski idareci tecrübeli derebeyiler, gerici ağalarla işbirliği yapmaktan kolayı yoktu. Onun için işveren sınıfı, Devrim'de tutunur tutunmaz, halka ve işçilere karşı imparator, kral, diktatör bulmalıydı: *"Burjuvazi bir kral istiyordu, bu kral işverenin avucu içinde olacak, ama işvereni demokrasiye karşı savunacaktı."* (Aulard: Anılan eser)

Bunun üzerine, halkın "Hürriyeti-Adaleti-Eşitliği-Kardeşliği" adayan Demokrasi'ye başka bir ad bulunması gerekti. Çünkü yeni düzende işleyenlerle işletenlerin rolleri tersine dönmüştü. Ulu Devrim'den önce, hazıryeyici derebeyilere karşı, üretimci çalışkan yurttaşları tutan Mirabeau, taşra Etat'larında şu tehdidi savurmuştu: *"Ayağınızı denk atın beyler! Herşeyi üreten halkı küçümsemeyin. Bu halk ki, yaman olnak için yapacak bir tek şeyi vardır: Kımıldamamak! "...* Devrim olmuş. Sırtında yumurta küfesi bulunmayan işveren sınıfı, dönmüş, eski hazıryeyicilerle sarmaş dolaş olmuştu, çalışan halkı acımadan sömürüp ezmeye bakıyordu. Bu yol, Devrim'den önceki rolü benimseyen işçi sınıfı adına Mirabeau'nun "kımıldamayız ha!" (çalışmayıveririz: grev yaparız) tehdidini, başka sözlerle Marat ortaya atıyordu:

"Her türlü ifrata kendinizi kaptırmayın baylar! Kendinizi kendi kendinize bırakarak, bizi umutsuzluk uçurumuna düşürmekten, bizi sizden öcalmaktan başka yapılacak işi kalmamış duruma getirmekten titreyin! Yoksa, sizi, bizim yerimize koymak için yapılacak tek şeyimiz: Kollarımızı kavuşturup kalmaktır."

İşte buna işveren sınıfı gelemezdi. Çarçabuk, halkı topa tutmak cüretini Korsika haydutluğundan bellemiş Napolyon'u önce diktatör, sonra imparator yaptı. *"Napolyon, sanayicilerin ve tüccarların işlerine yaradığı sürece, işveren sınıfı onun iktidara geç-*

mesine yol verdi ve kendisine sadık kaldı. Ama, mânasız askercilliği (militarizmi) ile memleketin zenginliğini tehlikeye düşürdüğü zaman; savaşlar, vergiler, bloküs yüzünden burjuvazi iflâsa ve yıkıma yüz tuttuğunu gördüğü zaman, fâtihin (muzaffer Napolyon'un) yıldızının söndüğününü gördüğü zaman, işveren sınıfı Napolyon'dan yüz çevirdi, ve dayanağını yitiren Napolyon, bunakça çılgın politikasının zincirden boşandırdığı ve kopardığı toz duman içinde ortadan kalktı." (P. Brizon: Anılan eser, s.343)

İmparatorun yerine kral geldi. Halk onu devirdi:Diktatör çıktı. İşveren sınıfının hırsı ve baskısı bitmedi. "*1830'dan 1840 yılına dek, sınıflar arası ihtilaflar çok sık oldu. Küçük burjuvazi o zaman seçim reformu istemekte işçi sınıfı ile (proletarya ile) müttefikti. Yapılan te'dibler [cezalandırmalar] kanlı oldu. Bak: Grevler Tarihi, Lyon'daki kurşuna dizmeler ve 1840 yılı Loire'da 12 Maden İşçisinin Katliamı."* (P. Brizon. Anılan Eser, s. 371)

GERİCİ POLİTİKA: İNGİLİZ SİYASETİ

Bu olaylar, 19. yüzyılın alnında yazılı duran şu tezatları en kör göze dahi çarptırıyordu:

1- *TEZ:* 7 bin yıldır insanlık tarihinde "TEKERRÜR" edip durarak, barbar insan yığınlarını medenîleştirdikçe, medenîleri soysuzlaştırarak batırıp çıkaran TARİHCİL DEVRİM (barbarın medeniyi yenmesi) artık kesin olarak bitmiş, imkânsızlaşmıştır; Tarihcil Devrimin yerine, medeniyeti yok etmeksizin, kendi iç gelişimi ve kendi içindeki güçlerle kabuk değiştirmeye götüren SOSYAL DEVRİM'ler geçmiştir.

2- *ANTİTEZ:* Sosyal devrimler çağını açan modern işveren sınıfı, en az kendisi kadar modern bir sınıf olan işçi sınıfının Sosyal Devrim metodunu ciddiye aldığını ve benimsediğini görünce ürkmüş, işçi sınıfının ilerici davranış ve düşüncelerine karşı *Orta Çağ gericiliği* ile işbirliği yapmak zorunda kalmıştır.

"Onun için, Avrupa'ya sahip olan efendilerin parolası, aşağı yukarı hiç istisnasız, tekhanlı (monarşik) istibdada dönmek, millî egemenlik prensibini basitçe ve açıkça inkâr etmek oldu." (Tarih-Coğrafya Profesör Agrejesi E. Driault, Fransa Koleji ve Sorbon Profesörü G. Monod: **"Histoire Politique et Socialex,** 1815-1911," s. V, Paris 1911)

Bu şartlar altında l9. yüzyıl POLİTİKA'sı ağıza alınamıyacak kertede bayağı bir *İhracat Malı* oldu. Bu malın baş üreticisi *İngiliz* işvereni, kendisi perde ardında saklanarak, görüşünü İngiliz ağasına (Lord'a) uygulattı. Uygulamada, 20. yüzyıl ortasına dek hiç değişmez kalmış olan amaç ve araçlar kullanılacaktı.

AMAÇ: Klasik politika ikiyüzlülüğünün iki kutbu oldu:

1- *Avrupa'da:* İngiliz sermayesine rakip olabilecek *modern gelişimi* yavaşlatmak için GERİCİLİĞİ devlet hikmeti hâline getirmekti. Ulu Devrim'e karşı çıkarılan Napolyon avantüryeliği ile 20 yıl süren kısır altüstlüklerin halki yormuş bulunmasından faydalanıldı. "Gelen gideni aratmıştı." Avrupa'da her türlü gericiliği ürkütecek halk hareketlerini bastırmak üzere, Rusya-Prusya-Avusturya: Bütün dünya derebeyilerini çağırdıkları bir *"La Sainte-Alliance"* (Kutsal İttifak) kurdular. *"Pek kutsal ve bölünmez Teslis (üçleme) adına", "Hakiki dini korumak ve teb'alarını Hıristiyan dininde temrin yapıp kendilerini kuvvetlendirmeye zorlamak"* isteniyordu. *"İngiliz kralının böyle bir belgeyi imzalamaya "hakkı" yoktu. Papa ile Sultan çağrılmamışlardı. Fransız kralı dahil, Avrupa'mn bütün öteki hükümdarları buna katılmışlardı."* (H. G. WELLS: **"Esquisse de l'Histoire Universelle",** s. 468, Paris 1948)

2- *Dünya'da:* İngiliz anayurdunda Şartizm gibi halk ayaklanmalarının ufunetini [pis kokulu iltihap] sömürgeler üzerine atmalıydı. Avustralya'ya dek uzanan Hindistan yolunu Yakındoğu'dan açmalıydı. Akdeniz'in iki ucunu kesen iki "Kâr'ı Kadîm" imparatorluk: Türkiye-İspanya idi. Orada: *Hürriyet* ve *Millî Kurtuluş* gibi ilerici hareketleri kışkırtmak yoluyla: Türkiye'yi de, İspanya'yı da, İngiltere'nin cihan hegemonyası önünde kıpırdayamaz kılmak gerekti.

ARAÇ: Her iki işte İngiliz kapitalizmi kendi ikiyüzlülüğünü maskelemek için, yabancı kuklaları kullandı.

1- *Avrupa'da:* İngiliz, enayi derebeyleri *"Üçüzlü İttifaklara* kışkırttı. Ancak, kendi kıralını o işe karıştırmadığı gibi, kendi politikacılarını da ateşe sokmadı. Maşa yaptığı Avusturya İmparatorluğumun ünlü şanşölyesi: İngiliz işverenliğinin "ruh'u habîs" ini herkesten iyi temsil edecekti. Metternich, 1821 yılı Laybach'ta topladığı profesörlerine şöyle buyuruyordu:

"Siz hep eski olan şeye dört elle sarılın; çünkü iyi olan odur: Atalarımız onu iyi buldularsa, niçin biz de onlar gibi

yapmıyalım?" "Benim bilginlere ihtiyacım yok, sâdık tab'alara ihtiyacım var."

2 - *Dünya'da:* Ayağına en çok takılabilecek İspanya ve Türkiye imparatorluklarını dize getirecekti. İspanya'ya karşı Orta ve Güney Amerika sömürgelerini, Osmanlılığa karşı Hristiyan teb'alarını ayaklandırdı: Ayrıca, Batıda: İspanya'ya karşı *Demokrasili* Birleşik Amerika Devletleri'ni *"Amerikalıları koruma"* (Monroe) doktrini ile, Doğuda: Türkiye'ye karşı *Müstebit* Rus Çarlığı'nı, "Hristiyan Ortodoksları koruma" prensibi ile bekçi köpekliğine memur etti.

Ayrıntıları mide bulandıran maskara *Dış Politika* bir kabuktu. O kabuğun altında, asıl derin iç *sosyal problemler* gittikçe daha netlikte göze çarpıyordu. Sosyal problemlere karşı gösterilen çözüm yolları, her ülkenin yapısına göre bambaşka oldu ve o zaman iyice anlaşıldı: *"İngiliz Politikası"*denen şey, Büyük Britanya adasında oturanların herkesten kurnaz olduklarından ileri gelmiyordu. İngiltere'de işveren sınıfı, heryerden önce geliştiği için, cihan işverenliğine öncü oluyordu. *Politika* sahnesinde oynatılan siyaset kuklalarının gizli ipleri, hep *sosyal* kulis aralarında kendilerini göstermek istemiyen gizli ellerle çekiliyordu. Bu eller ve maksatlar, sosyal sınıflara göre değişiyordu.

19. yüzyılın birinci yarısı, sosyal ve politik paradokslarla doludur.

Görünüşte, ortalığı allak bullak eden şey: *"İngiliz Politikasıdır.* Gerçekte İngiliz politikası denilen şey, bütün Batı Avrupa işveren sınıflarının, anayurtlarında içine düştükleri SOSYAL ÇIKMAZ'ı, *savaş* ve *sömürge* zorbalıkları ile giderme çabasıdır. Onun için, *"İngiliz Siyaseti"* bütün Batı dünyasınca koyun sürüsünün içgüdüsüyle güdülmüştür.

Batı toplumunun derinliklerinde kaynaşan sosyal çıkmaz, kendi devrimini yapmış işveren sınıfının, işçi yağmurundan kaçayım derken, bu sefer kapkara derebeyi dolusuna tutulmasıydı. İngiliz ve Fransız işveren sınıfları; sırf işçi sınıfına insan haklarını vermemek için, kendi boyunlarını derebeyiliğin müstebit boyunduruğu altına sokmuşlardı. Burjuvazi, kendi eliyle tehlikeye düşürdüğü işveren egemenliğini, yeni yeni *"sosyal* devr/'m'lerle sağlamak zorundaydı.

"İhtilâlcilik", ikide bir işçi sınıfına yüklenen bir suç oldu. Gerçi halk ve işçi sınıfı olmasaydı, hiçbir devrim başarılamazdı. İşçi

sınıfı, herhangi bir devrimde yanacak hasırı bile bulunmayan sınıf olduğu için, her devrimin yükünü kolayca omuzlarına alıyordu. Ama doğrusu, asıl *"ihtilâl"* kışkırtıcılığı ve yaygaracılığı, bir güzel işveren kumarıydı. *"İngiliz siyaseti"* nasıl bütün *harplerin kışkırtıcısı* olduğu halde, asıl savaşanlar hep başkaları idiyse, tıpkı öyle, işveren siyaseti de bütün *devrimlerin kışkırtıcısı* olduğu halde, asıl devrimi yapanlar halk ve işçi sınıfı oluyordu.

Mesele: Toplumun 19. yüzyılla birlikte içine girdiği *sosyal çıkmaz'dan* kurtulmaktı. Bu KURTULUŞ, bir yol daha *sosyal sınıfların* durum ve çıkarlarına göre ayarlandı. İşveren sınıfı kendi kurtuluşunu *savaş* ve *devrim* kışkırtıcılığında buldu. İşçi sınıfı selâmeti gerçek *Demokraside* ve *Sosyalizmde* buldu. O hem birbirinin *aynı,* hem birbirinden *gayrı* olan, ikisi bir arada bulunan çifte zıt eğilime kısaca işaret etmezsek, Marks-Engels çağının en önemli karakteristiği eksik kalmış olur.

İŞVEREN SINIFI: HARP-İHTİLAL

Devrimini yapmış İngiliz-Fransız işveren sınıfları, acûze sihirbaz gibi kendi çabasıyla başına üşüştürdüğü derebeyi cinslerinden kurtulma yolları arıyordu. Öteki, devrimini yapmamış ülkeler işverenleri ise, elleri kulaklarında, gözleri ağabeylerine dikilmiş, titreşerek bekliyorladı.

1 - İKTİDARA GELMİŞ İŞVEREN SINIFI:

Sosyal devrimle insan haklarını arayan ve öğrenen halka karşı maddî baskıdan ve mânevi hileden başka çözüm yolu düzünmedi.

MADDİ BASKI "AK ZILGIT" (Terreur blanc):

Modern İngiliz ve Fransız sosyal devrimleriyle ortaya çıkan bütün hürriyetler, halk düşmanı kanun ve buyrultularla milletten geri alındı.

"İngiltere'nin kendisi, siyasi hürriyetlerin klasik toprağı iken, Millet Meclisi (Parlamento) düzeninin esas prensiplerini unutmuşa benziyordu. 1783 yılından beri Toryler (Muhafazakârların hükümeti altındaydı. Bakanların seçiminde ve dış politikanın güdümünde krallığın imtiyazlı öncülüğünü (prerogativ'ini) kabul etmişti. Ağır deniz Bloküs'ü (Avrupa'yı denizden sarma) tedbirlerinin Millet Meclisi dışındaki Bakanlar Ku-

rulun'ca alınıverınesine müsade etmişti. Aynı zamanda, 1688 devriminden çıkagelmiş İngiliz siyasi düzeninde, Milli Egemenlik nassına [dogmasına] *uygun düşmeyen büyük sayıda imtiyazlar vardı."* (E. Driault ve G. Monod: Anılan eser, s.IV) *"İspanya, bağımsızlık savaşı ortasında, kendisine liberal bir anayasa, 1812 anayasasını vermişti. VII. Ferdinand'ın Valençiya dönüşünde, ilk işi, o anayasayı yokedip, yapanlarını cezalandırmak oldu. İspanya yeniden istibdadın ve Engizisyon'un boyunduruğu altına düşmüş, tirtir titriyordu... Fransa, XVIII. Louis'nin ulusuna "ihsan" (octrye) buyurduğu 1814 Charte'ı (Ferman'ı fiâhane'si) altında idi."* (E. Driault ve G. Monod. Anılan eser, s.V)

Ağa azgınlığı almış yürümüştü. Gerici politikanın zehirli çiçeği zamanla, Fransa'da dahi, işveren zümrelerine bile dokunmaya başladı. Yapılanlara: "AK ZILGIT: *La Terreur Blenche"* adı verildi. Derebeyilik, memlekette beğenmediği kişi ve yerlere, sözde hamiyyet galeyanı ile baskınlar yapıyor, kimi suikast, kimi karakuşi yargılı mahkemeler yolu ile adam öldürerek kol geziyordu.

MANEVÎ BASKI: "ROMANTİZM": Ak zılgıt haydutluğunun ve *"sözü ayağa düşürmemek"* politikasının ruhlara sindirilecek kültür maskesi, mezar taşlarını anıtlaştırıp, geçmişin bütün ölülerini hortlatarak halkın beyni içine musallat etmekti. Daha önce İngiltere'de *"Büyük Şair"* Shelley ve W. Scott: "Ortaçağ'ın lütuf ve dehşetlerini keşf" etmişlerdi. Fransa'da Romantizm: duyguları, hayalleri aklın üstüne çıkarıp, bireyci Hristiyan dinini ve Ağası Ortaçağ'ı göklere yükseltti. *Tarih:* "Fantaziyi hakikate katarak, milli geçmişimizin büyüklüğünü ve orijinalliğini", "Tozlar içinde,yatan geçmiş kuşakları", "Roma Tarihi'ni, Fransa Tarihi'ni ölümden sonraki dirilişe uğrattı." *Mimarlık:* "Ortaçağ anıtlarını (din ve derebeyi yapılarını) restore etti." *"Heykeltraşlık:* (derebeyi) "Arslan"a, "yılan"ı (Devrimi) çiğnetti. *Ressamlık:* "Cehennem kayığını,ölüler kuru kalabalığına sardırttı, öbür dünyanın jestlerinden ortalığı kırdı, geçirdi." *Müzik:* "Modern insanın karmaşalı ve ajite (kıprak) ruhundaki müphem, yüce, ihtiraslı ve mistik özlemleri" yaşattı...

"Bu "Racine partizanları"na karşı, "Philistin: Sonradan görme" lere karşı, "Bakkallara", "Burjuva" (işveren) lere karşı güzel bir savaş oldu." Öylesine bir [1]*kördövüşü aydın'ları...*

sarhoş etmişti... Zamanımızın "Ekzistansiyalizm"'i ile kafatasçılığını andırır eksantriklikler ortasında: kültür ünlüleri, derebeyi hortlayışlarını nasıl selâmlayacaklarımnı bilemiyorlardı. Şimdiki Sartre'cılara benzeyen genç Hugo'cular, bir Cenacle (İsa'nın yemek mağarası) kurmuşlardı. "Cenacle'a giren genç kişiler, zamanın bir daha geri gelmemecesine kaçtığını gösteren ölü kafası ile süslü tavan aralığında toplaşıyorlardı. Moskova'da öldürülen davulcubaşının kafatası, bir konsolun kulpu üzerine tünemişti. Orada, [1]Lâhor Mihracesi': altın derili, mavi saçlı prens Gerard de Nerval, bir İspanyol ulu'su gibi kastil pelerinine bürünmüştü; kocaman bir fört şapka giymiş, sakalı yeleleşmiş Petus Borel: Üzerine kimsecikleri bastırtmadığı gölgesini ardından sürüyordu; [1]Denizin dalgaları üzerine balık kuyruklarının etkisi', adlı bilimcil eserin yazarı filozof Ernest Reyer; sütun başlıklarındaki ayıyoncası gibi saçları omuzlarına dökülen kişileşmiş Ortaçağ Celestin Nanteuil; rüyalarını daha iyi seçebilmek için çiftgözlüğü ile uyuyan Philothée o'Neddy" vardı. Bu yiğitleri gözlerini kırpmaksızın savaşa güden **"Théophile Gautier:** *yeşil pantolon, kankırmızı yelek, yeşille duble kurşuni pardesü giyiyordu."* (E. Driault ve G: Monod: Anılan eser, s.58)

Bütün bu *"güzel sanat"* incelikleri, hep derebeyi zorbalıklarının hortlayışını insan kafasında şirinleştirip haklı çıkarmak, insanlığı yepyeni geleceklere sıçratmış olan Sosyal Devrimi din ve yiğitilik düşmanı gibi kötülemek, halkın ruhundan silmek, kafaları çorbaya çevirmek hilecikleri idi.

İktidara çıkmış işveren sınıflarının sosyal problemlere buldukları çözüm yolu bu olmuştu. Fakat, Orta Çağı böylesine yelpazelemek, çarçabuk işveren sınıfını da pişman edecekti. derebeyiliğe elini veren kolunu alamazdı. Güzel sanatlarda şişirilerek, övülen eşraf ve agâvât: gerçek hayatta fırsatını buldu mu "Ak Zılgıt" kesiliveriyordu. Romantik eserlerdeki gibi süslü, uslu "asîl" durmuyor, haddini bilmiyordu. Bereket halk yığınları içinde Ulu Devrim'in geleneği henüz dipdiriydi. Geçmiş deyince onun içinde dirilen şey en yakın geçmiş: Devrim oluyordu. "Milli Mefâhir [övünülecek şey, övünç]" arasına devrimleri de sokmak ansızın gerekti. İşveren sınıfı işçi sınıfını sindireyim derken, derebeyi hışmına uğramıştı. Bunu ancak yeni bir devrim paklardı.

2- **İKTİDARA GELMEMİŞ İŞVEREN SINIFI:**

19. yüzyılın birinci yarısında işveren sınıfının iktidara geldiği iki ülke: İngiltere ile Fransa idi. Orada bile, derebeyi sınıfıyla uzlaşan işveren sınıfı, çabucak ağzının payını almış, halkı yeni bir "Devrim" için nasıl "kafese koyacağını" hesaplıyordu. İngiltere ile Fransa dışında bütün öteki yeryüzü ülkelerinde halk, katkısız, mutlak derebeyi istibdadını yaşıyordu.

"Birçok ulus gizlice veya açıkça yakınıyordu, hürriyet istiyordu. Boyuna devrimci gösteriler yapan uluslarla, krallar arasındaki anlaşmazlık büyüyordu. l9. yüzyıl tarihinin ana karakterlerinden biri de bu olacaktır; ezilen milletlerin bağımsızlıklarını ele geçirıne isteklerinin de bu mahiyette olduğu kolay anlaşılır. Bütün bunlar 1789 Devrimi'nin yokedilemez sonuçlarıdır." (E. Driault ve G. Monod: Anılan eser, s.VI)

İktidara henüz gelememiş işveren sınıfları, müstebit derebeyi idaresine karşı bir yandan kendi egemenliklerini sosyal devrimle gerçekleştirmeye çabalıyorlardı; öte yandan, İngiltere ve Fransa'daki sınıfdaş ağabeyilerine bakıp, Orta Çağ'la kökten kopuşurlarsa halk akımını önleyemeyeceklerinden ürküyorlardı.

Hem derebeyiliği yıkmak, hem derebeyiliğe sığınmak: nasıl olurdu? Bütün geri kalmış ülkelerdeki işveren sınıflarını felce uğratan tezatlı trajediydi bu durum. Çıkmazın çözümünü gene İngiliz ve Fransız işveren sınıflarından örnek umarak bekliyorlardı. İngiltere'de Cromwell'den beri işverenleşen ağalar (Lordlar), bütün demokratik kurulları Ortaoyunundaki "Pişekâr" dan daha gülünç etmişlerdi.

"Parlamento, hükümet kertesinde sözü geçer değildi... Lokal hükümet ise, aristokrasiye (eşrafa) aitti. Aristokrasi, görevleriyle, mülkleriyle seçim düzenine üstün bir etki yapıyordu. Seçim düzeni, en eski ve en aslı astarı olmayan imtiyazlar üzerine knrulmuştu. Nitekim, İskoçya'nın 2 milyon nüfusu için yalnız 45 milletvekili vardı, bu 45 bin kişiye bir milletvekili demekti. Cornouaill, 300 bin nüfusu için 44 milletvekili, demek 7 bin kişiye bir milletvekili çıkarıyordu. Londra'nın bir tek milletvekili ancak vardı. William Pitt'in yeri olan ve ancak 20 seçmeni (elektör) bulunan Old Sarum'un da iki milletvekili var idi. Li-

verpool'un, Manchester'in milletvekili hiç yoktu. Hemen tümüyle veya büsbütün nüfussuz kalmış 34 seçim bölgesindeki, çürük kasabalardan her biri ikişer milletvekili çıkarıyorlardı. Çünkü Orta Çağ'da, Komünler Meclisi'nin (Avam Kamarası'nın) kuruluşunda bu böyle kararlaştırılmıştı, ve İngilizler hakkaniyetten ziyade geleneğe saygı gösteriyorlardı.

"Bute kontluğunun 21 seçmeni vardı. Bunlardan 20'si ikâmetgâhlı değildi. Bir tekinin oy hakkı bulunuyordu. Seçim günü herif toplantıya gidiyordu, toplantıda kendisinden başka kimse yoktu. Kendisi başkanlığa geçiyor, oturumu açıyor, çağrıyı yapıyor, kendi adına karşılık veriyor, kendi adaylığı lehine konuşuyor, kendi kendisine oy veriyor, oyların birliği ile kendisi seçiliyordu. Bütün bu eylemlerin muteberliğine itiraz etmek Meclis'te kimsenin aklından bile geçmiyordu.

"Dunwich kasabası bir deniz taşmasıyla yutulup gitmişti. Bununla birlikte, seçim günü kıyı toprağının sahibi kayıkla köyün vaktiyle işgal ettiği yere taşınıyor ve Bute kontluğundaki seçim kadar gülünç ve o denli meşrû (kanunî) bir seçime giriyordu.

"Demek İngiltere'de halkın muazzam bir bölümü: büyük toprak sahipleri, büyük sanayiciler, zengin gemi sahipleri tarafından eziliyordu. Oysa Kara Avrupa Bloküsü denilen dış mâceraya dayanma gücü yalnız bu kodamanlarda kalmıştı. Muhafazakârların Fransa'ya karşı zafer kazanmaları, yoksulluğun toplumdaki alt sınıfları kırıp geçirmesine, çok geçmeksizin dört bir yanda keskin bir ajitasyon yaratacak olan bir can yakıcılık yaratmasına engel olmamıştı." (E. Driault ve G. Monod: Anılan eser, s.101-102)

İşte bütün geri ülkeler işveren sınıflarının ağızlarının suyunu akıtan *"geleneğe saygılı"* İngiliz parlamentoculuğu komedyası buydu. Bunu sağından, solundan biraz daha törpüleyerek uygulamaya *"Le Gouvernement Constitutionnel: Anayasacı Hükümet"* (Meşruti İdare) adı veriliyordu. Böylece "Anayasacı Hükümet": Derebeyi başlıklı işveren, füzesi olarak, halka zırnık koklatmadan, kayıtsız şartsız işveren egemenliğini sağlıyordu. Bu amaca, ulaşmanın tek aracı ise Ordu olacaktı. Ordu, hiyerarşili (astlı-üstlü) *örgütü,* "körü körüne itaat" *ruhu* ile; en son sistem savaş *tekniği* ve en yeni modern *bilgi* imtiyazı ile Orta Çağ-Modern Çağ "karma rejim" inin ideal örneğiydi. Ordunun başına geçirilecek bir tek işveren bağımlısı Kral, Padişah, Dik-

tatör derebeyi kafası, aşağıdan gelecek her türlü halk ve işçi teşebbüsünü doğmadan boğabilirdi. Örnek, gene Fransa'dan geldi:

"Millî Muhafız (la garde nationale): Anayasacı krallığı, Anayasayı ve onunla adanmış kanunları savunmak' için örgütlenmişti. Bütün Fransızlara açıktı: Yeter ki o Fransız bir vergi ödesin ve masrafı kendi üzerine olmak şartıyle teçhizatlansın. Üniforma giyme mecburiyeti, halk elemanını ordu dışında bıraktı. Millî Muhafız: Hemen heınen yalmz sanayicilerden, irat yiyenlerden, tüccarlardan ve memurlardan değişik oldu. Millî Muhafızdan ziyade, bir işveren muhafızı oldu. Yeni rejimin canli sembolü oldu." (E. Driault ve G. Monod: Anılan eser, s.123)

Fransa'da işveren sınıfı bu sistemi kurmak için krala çok yalvardı. X. Charles: *"İngiltere kralının şartlarıyle kral olmaktansa, odun biçerim daha iyi!"* karşılığını verdi. İşveren sınıfı orduyu işlemişti. *Le Journal des Débats,* krala rahatça meydan okudu: *"Bir iki [1]basın dâvası' ile zemin hazırlanıp, işçilere katılan üniversiteli ve harbiyeliler (politeknik öğrencileri) barikata sürülünce, Millî Muhafız alayları birer birer 'Devrim' den yanâ geçiverdiler. (1830 Temmuz 27-30) Bütün* Karaavrupa *işveren sınıfları için Fransız baskını sinyal oldu. 25 Ağustos'da Belçika, 30 Kasım'da Lehistan, 1831-32 yılı İtalya... aynı kolay yoldan ayaklandılar. Karısının zina işlediği mahkemelere düşürülen kaçık İngiliz kralı altında, aşağıdan kopabilecek kıyameti, Muhafazakârlar yukarıdan ayarladılar.*

"Böylece Avrupa'nın bütün batı bölümü; Fransa, İngiltere, Belçika, İspanya ve Portekiz: Kutsal İttifak prensiplerinden sıyrıldılar... Dört bir yanda liberal partiler bundan cesaret aldılar ve ondan sonraki yıllar, (hele İtalya, Almanya ve Macaristan'da), türlü devrimleri hazırlayan ruhların büyük faaliyeti ile, genel ve coşkun bir risorgimento (ölümden sonra dirilim) ile doldu taştı." (E. Driault ve G. Monod: Anılan eser, s.98) *"Onun için l9.cu yüzyıl tarihi: Devrim'in eski düzene karşı, milletlerin yabancı zâlimlere karşı, halkların istibdada karşı, hükümdarlarına karşı, aşağı sınıfların imtiyazlı sınıflara karşı bitmez tükenmez dövüşü tarihi olacaktı."* (E. Driault ve G. Monod: Anılan eser, s.1)

İşveren sınıfı'nın kendi yarattığı sosyal çıkmaza, kendisinin bundan başka bir çıkar yol bulması düşünülemezdi.

İŞÇİ SINIFI: DEMOKRASİ-SOSYALİZM

İşçi sınıfı: o çeşit (sözde kalan "Anayasacı Meclis" amaçlı ve "Millî Muhafızcı Ordu" araçlı) RİSORCİMENTO'lara katılmakla kimlerin değirmenine su taşıdığını sezmekte gecikmedi. 20. yüzyılın Birinci ve İkinci Cihan Savaşlarında Anglo-Saksonlar, Almanları önce sırtüstü yıktılar, sonra ayağa kaldıracağız diye uğraştılar. Bunu andıran l9. yüzyıl (Savaşçıl-Devrimcil) ölüp ölüp dirilmeleri, kanlı İşveren-derebeyi cilveleşmeleri idi. Toplumun iki adım ileri, bir adım geri giden sarhoş sendelemesiydi. Çalışan halkın boşu boşuna umutlandırılıp koyun gibi kurban edilmesinden başka hiçbir sonuç vermiyordu.

İşçi sınıfı, *insanın insanı* ne derebeyice, ne işverence *sömürüp ezmesine* katlanamıyordu. Öyle sosyal bir durumun adı SOSYALİZM oldu. Sosyalizm amacına ancak *"Halkın, halkça, halk için idaresi"* (DEMOKRASİ) aracı ile varılabilirdi. Biraz kafası işleyen her iyi niyetli insan ortaya bir sosyalizm atıyordu.

"Tarihin hiçbir çağında bunca çözüm yolu türememiştir. Saint-Simon'lular, Fourrier'ciler, İnsaniyetçi Komünistler, İşin Örgütleyicileri: yoksulluğun ortadan kalkmasını va'z ediyorlar, kudretsiz ve ahlâk bozucu diye ilân ettikleri bir toplumun devrilmesini ve en iyi üleşim (tevzi) prensibi üzerine temel atâcak yeni bir toplumun yaratılmasım istiyorlardı. Hangi üleşim? Saint-Simon'cular: "Bütün mülklere mutlak sahip olacak rahibin hoşuna gidecek üleşim"Fourrier'ciler: "Emek, Sermaye ve Beceri (talent) lehine serbestçe kararlaştırılmış olan üleşim" Cabet: "Her kişinin ihtiyaçlarına göre düzenlenecek üleşim" diyorlardı. Louis Blanc: "Herkes için eşit üleşim" karşılığını veriyordu." (Levasseur'den naklen- P. Brizon: Anılan eser, s.373)

İngiltere'de de Rober Owen gibi halkçı dehalar yetişmişti. Akım, Almanya'ya bile sıçramalar yapmıştı. Ama sosyalizmin kaynağı, sosyal problemlerin en çok kaynaştığı Fransa idi. Orada, en önde giden Saint-Simon'cular oldu.

"Doktrinin kurucusu Henri Saint-Simon, 1825 yılında ölmeden önce, büyük sayıda seçkin ruhlu, cömert gönüllü insanı çevresine çekmişti: Jean Reynaud, Olinde Rodrigues, Pierre Leroux, Laurent de l'Ardeche, İsaac ve Emile Perrier kardeşler gibi zengin bankerler, Gustave de d'Eichthal, Hippolyte Carnot, Michel Chevallier (College de Francâ ta profesör olup ser-

best değiş, mübadele doktrinini okuttu)... Doktrinin iki başlıca şefi Bazard ile Enfantin oldu. Enfantin kendisine/'Yeni İfşaatın Peygamberi" sıfatını veriyordu.

"Bunlar, makineciliğin sanayie verdiği büyük gelişimi, bu çağın karakterlerinden birisi olan hârikalı zihin faaliyetini izleyip incelediler. Ve insan sanayii ile insan zekâsının, eğer ahenkli kanunlarla güdülürlerse, tükenmez zenginlik kaynakları üretmeye elverişli olduğuna ateşli bir inanç beslediler. Onun için, bütün insanlara çalışma kanununu dayatmalıydı. Aylaklık üreten ve toplumu büyük sayıda çalışacaklardan yoksun bırakan veraseti ortadan kaldırmalıydı. Artık: Herkese atalarının eserlerine göre değil, "Herkese kendi eserine göre" düsturunu uygulamalıydı. Ondan sonra, bütün işçiler arasında üretim araçlarını normalce üleştirmeliydi: Herşey herkesindir'; toprak da, hava gibi, ışık gibi herkesin... Demek sermaye ortadan kaldırılmalıydı. Çünkü işçinin çalışmak için bulamadığı araçlar, bir takım aylakların elinde kör, hareketsiz kalmamalıydı. Sonra her insana bütün melekelerini iletecek normal bir eğitim sağlanmalıydı. Bütünlemesine bir eğitim, herkes için tastamam pratik, yeni bilim ihtiyaçlarına uygun, şu [1]koleradan beter bir âfet' olan Latincesiz bir öğretim gerekiyordu. Bedenle ruhun ahenklice gelişmesi için, delikanlıları 18'ine dek günde ancak birkaç saat okulda alakoymalı. Bütün duyuların serbestçe açılmasını kolaylaştırmalı, kadını kurtuluşa kavuşturmalı, kendisini kanunun evlenme yoluyla kapattığı bütün bağlardan kurtarmalı... Hür birleşme teorisine kapıaçan bu doktrinler, Bazard'ın protestolarına yol açıp, Doktrin içinde 1832 yılı bir bölünmeye sebep oldu.

Saint-Simon'cu doktrin devam ediyordu: Bütün insanlar rekabet bukağılarından, az elde sermaye birikişinden yakalarını kurtarıp, her türlü maddi ve manevi zenginlik kaynaklarıyla cihazlandıkları vakit, onların kardeşçe ortaklaşmaları bu zenginlik kaynaklarını daha da çoğaltacaktır; bankalar, krediler gerçek zenginliği muazzam bir mefruz (fictive) [hayali, uyduruk] krediyle arttıracaklardır; Karşılıklı Yardım Dernekleri, Emeklilik Sandıkları, hasta veya yaşlılara rahatlık ve huzur vereceklerdir. Antika Çağ, aile derneklerinden sonra yalnız Kent (Cite) sosyetesini tanır; Modern zamanlar Kentleri milletler halinde gruplaştırdı; yakın zamanlar büyük insancıl sosyeteyi yarata-

caktır; ırklar çeşitli niteliklerini ve zenginliklerini serbestçe değiş edeceklerdir; ahenklice birbiriyle kaynaşacaklardır. [1]Erkek ve bilimcil' olan ak ırk, [1]Dişi ve duyucul' olan kara ırk, erdemlikleri ile çeşitli melekelerini katıştırınca, zenginlik kaynakları tahminleri aşan bir uygarlık yaratacaktır. Enfantin Cezayir'de oturup oradaki yerli meseleyi inceledi.

"O zaman, küremiz altüst olarak: Toplumdaki kötü örgütlenmenin yararsız bıraktığı bütün hazinelerini açığa vuracaktır. Barış zamanı, bir işe yaramıyan ordu, büyük kamu işlerinde, dünyanın dört bucağına ışık gibi yayılması gereken şimendüferlerde kullanılacaktır... Enfantin [1]Paris-Lyon Kumpanyası'nın kurucularından biri oldu. Büyük 'Akdeniz Sistemi' şilep hatlarıyla, Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla kurulmalıydı... Enfantin Mısır'a gidip o meseleyle uğraştı. Bütün deniz ve kara yolları üzerinde gelişen devcesine bir mal-dolaşımı, içine yeryüzünün bütün meyvalarını çekip getirmeliydi.

(Enfantin 1864 yılında öldü, Süveyş Kanalı 1869 yılı açıldı).

"Enfantin ölürken: [1]Dünya, mirasımızı paylaşacaktır' demişti. Saint-Simon'culuk: 19. yüzyıl Fransız felsefesinin çalakalem karalama taslağıdır' diye yazıldı. Hakikaten o, sosyal bilimin romantik çağını temsil etti ve öyle bir program çizdi ki, o zamandan beri en serüvencisinden en uslu ve akıllısına dek bütün sosyal reformcular, o programdan yararlandılar."

(1832 Ağustosu'nda "Baba" Enfantin bir yıl hapse mahkum edildi.)

"O sıra, hiç değilse bir kısım teorilerini Saint-Simon'culuktan kırpıp alan başka okullar kuruldu. Fourrier: Toprağı ortakça eken ve eserleriyle ihtiyaçlarına göre mükafatlandırılan, üyeleri serbestçe derlenmiş PHALANSTERE'lerde bütün işçilerin toplaşma, dernekleşmesini (association) vaizediyordu. Proudhon komünizmden tiksiniyordu. O, meleklerin en tastamam açılışı için en tastamam bireycil hürriyeti diliyordu; ona göre komünistler 'Aynı kardeşleşme kayası üzerinde yan yana bağlanmış kalıplar' idiler; o her türlü otoriteye başkaldırıyor ve kendisine ANARCHIST' yani iktidar düşmanı adını veriyordu. Louis Blanc ise, tersine, devletin birinci vazifesi herkese rahatlık ve iş sağlamaktır; devletin, bütün sermayeleri yakalayıp üretim araçlarını adaletlice üleştirebilmesi için güçlendirilmesi gerekir kanısındaydı. Cabet ile başkaları da, çeşitli biçimlerde SOSYALİZM'i va'z ediyorlar veya tecrübeye koyuyorlardı: Sos-

yalizm demek, her insana emniyet ve mutluluk sağlamaya elverişli bir köklü, toplumun yeniden örgütlenmesi demekti. Bununla birlikte, bütün bu teoricilerin henüz pek az sayıda öğrencileri vardı. Kimi mutluluksuz işçiler arasından müritler edindiler ve onlar aracılığıyla zamanlarının politika güreşlerinde rol oynadılar. Çünkü, Louis-Philippe'in egemenliği zamanında, çıkardıkları ihtilâflarla yüzyıl tarihinin ta kendisini yapan bütün Partilerin kurulduğu görüldü." (E. Driauti ve G. Monod: Anılan eser, s.130-133)

Görüyoruz. Marks-Engels henüz, ilkokula giderlerken, Avrupa'nın batı ucunda, işveren sınıfına karşı işçi sınıfının hemen bütün iddiaları başvermişti. Ne *Sosyal Sınıflar,* ne *Sınıflar güreşi* (Lutte des classe), ve ne de Sosyalizm keşfedilmek için Marks Engels'i beklemişti.

VI. BİLİMCİL SOSYALİZMİN TEORİK TEMELLERİ

19. yüzyılın ikinci yarısı, Tarihcil ve Sosyal bilimleri; *Birikim'den Klassifikasyon'a* geçirdi, yani gerçek kanunlarına kavuşturdu.

MARKS - ENGELS ALMANYASI

Marks-Engels Almanya'da doğdular. Napolyon'un çiğnediği Almanya, (İngiltere-Rusya-Prusya-Avusturya) tarafından sözde *kurtarılmıştı. "Bu kurtuluş savaşından birleşimini bekliyen Almanya, en sonunda (Viyana Barışı'yla) : Kuzey Almanya ve Avusturya diye ikiye bölündü.*

"Hemen 1815 yılından sonra Almanya aydınları ve üniversitelileri arasında Almanya'nın Birliğine eğginliği başta gelen bir hareket fışkırdı." (İngiliz eski Ponce Pilate usulüyle "ellerini yıkayıp" inine çekildiği için) *"Amacı Almanya'nın birleştirilmesini hazırlamak üzere halk arasında kültür ve öğretimi geliştirmek olan Alman aydınları ve üniversitelileri arasında fışkıran gayrıkanuni (illegal) hareketin başlangıçtan beri yöneltisi, açıkça Rus düşmanlığı oldu. Birçok sayıda dernekler kuruldu; aralarında özellikle seçkinleşenler Iena, Hesse, vs. üniversite mahfilleri idi. 1819 yılı, Karl Sand adlı bir üniversiteli, haksız olmayarak, Rus casusu bilinen Alman yazarı Kotzebue'yu öldürdü."* (Rusya'da 14 Aralık 1825 mutsuz Dekabrist isyanından Lehistan, Avusturya, Fransa, İspanya'ya dek); *Özel bir edebî akım belirdi. Bu akımın en önemli mümessili Alman gazetecisi Ludwig Berne, Yahudi asıllı olup, Alman siyaset düşüncesinin gelişimi üzerine büyük bir etki yaptı... 1830 Temmuz Devrimi, bütün Avrupa'da muazzam bir yankı uyandırdı. Almanya'nın kimi noktalarında, hatta ayaklanmalar, isyanlar kışkırttı. Ama, hareketin halk yığınları içinde derin kökleri bulunmadığından, hükümet birkaç imtiyaz bağışı yaparak hareketin üstesinden geldi.*

"Temmuz Devrimi'nin doğrudan doğruya sonucu olan 1831 Leh isyanının bozguna uğraması, bir sürü Leh devrimcisini, Çar hükümeti kovuşturmasından Almanya'ya sığınmak zorunda bıraktı. O yüzden, Alman aydınları arasında Rusya'ya karşı beslenen kin ile mazlum Polonya'ya duyulan sempati güçlendi.

"1832 yılı, Güney Almanya'daki devrimcil hareket Pfals'ta temerküz etti. Rhenanie gibi Pfalz da uzun süre Fransızların elinde kalmıştı ve ancak 1815 ten sonra Almanya'ya geri verilmişti. O zaman Rhenanie Prusya'ya ve Pfalz Bavyera'ya bırakılmıştı. Fransız düzeni altında nisbeten hürriyete alışmış bulunan Rhen ve Pfalz ahalisi, boyunduruğu altına girdikleri Prusya-Avusturya düzenine karşı tabiatiyle tepki göstereceklerdi. Fransa'da patlak veren her devrimci hareket nöbeti, onların muhalefetini güçlendirecekti. 1831 yılı bu hareket Pfalz'da liberal aydınlar arasında özellikle yayıldı. 1832 yılı avukat Wirth ile Siebenpfeifer, Hambach'ta büyük bir şenlik örgütlediler. Aralarında Berne'nin de bulunduğu birçok hatip, hür ve birleşik bir Almanya'nın zaruriliğini ilân etmek üzere söz aldılar. Aralarında, o zaman 23'üne basmış fırça işçisi Johann Becker de vardı... 1833 yılı, Becker hapiste iken, grubu, Cermen Konfederasyonu Diyeti'nin o zamanlar toplanmakta olduğu Frankfurt şehri garnizonuna karşı silâhla hücum etti. O gruba katılı üniversitelilerle işciler, bu şehirde zafer kazanacak bir isyanın Almanyada kuvvetli bir izlenim yaratacağına inanıyorlardı. Başarısızlığa uğradılar. O vakit Almanya'da çalışan Karl Schapper bu isyana bütün enerjisiyle katıldı. Bozgundan sonra Fransa'ya kaçabildi. Bütün bu devrimci hareket, hep uzun süre Fransız egemenliği altında kalmış bölgelerde merkezleşmişti.

"Hesse Prensliğinde de, siyasi hürriyet ve Almanya'nın birleşmesi taraflısı olan rahip Weidig'in güttüğü bir devrim hareketi oldu. Weidig bir gizli matbaa kurdu, orada kendi beyannamelerini bastı ve aydınları çevresinde birleştirmeye çalıştı. Bu aydınlardan biri de, harekete en faal olarak katılan Dante'nin Ölümü' dramının yazarı Georg Büchner'di. Köylü yığınının sempatisini kazanmak lüzumuna inanarak, Hesse köylüsünün kullanacağı özel bir propaganda gazetesi çıkardı. Weidig'in kendi gizli matbaasında bastığı, bu dünyada ilk sayılacak çeşitten gazetenin ömrü kısa oldu. Onu örgütliyen-

ler tevkif edildiler. Büchner kovuşturmadan yakasını kurtarmayı başardı. Kaçtığı İsviçre'de çarçabuk öldü. (Wilhelm Liebknecht'in amcası olan) Weidig hapse atılarak, beden cezalarına çarptırıldı.

"Becker'in hapishaneden kaçırttığı bir bölük devrimci, Frankfurt isyanından kaçan Schapper, sonra Schuster Paris'te yerleşip, [1]Sürgünler Federasyonu' adındaki gizli derneği kurdular. Schuster'in ve bir sıra Paris'teki Alman işçilerinin etkisiyle bu derneğin içinde sosyalist akım güçlenip en sonunda bölünmeye uğradı. Schuster idaresindeki bir bölük üye, [1]Doğrular Federasyonu'nu kurdular: Bu örgüt üç yıl dayandı, mensupları Blanqui isyanına katıldılar ve Blankici olarak tevkif edilip hapse atıldılar. Hapisten çıkınca, Schapper ve arkadaşları Londra'ya gidip orada bir [1]İşçi Eğitimi Derneği' kurdular, sonra bu dernek Sosyalist Cemiyeti'ne döndü.

"O çağlarda Alman aydınları; Berne ile, en seçkinleri şair ve gazeteci Henri Heine olan bir sıra yazarların etkisi altında idi. Heine'nin Paris mektupları gibi, Berne'ninkiler de Alman gençliğinin formasyonunda pek çok rol oynadı. Berne ile Heine, biri Pfalz'ta, ötekisi Rhenanya'da doğmuşlardı." (David R.: **Marks-Engels,** s. 23-27, Paris, 1923)

Böylece Marks-Engels'in kişi olarak ilk adımlarında karşılaştıkları insan ve örgütlerle, doğdukları yer önümüze çıkmış oluyor.

"Marks'ın doğmuş olduğu ve atalarından bir çoğunun Rabbi'lik ettiği Treve, Rhenanya'da bulunur. Bu taşra kasabası, yaman bir sanayi ve politika hayatı yaşıyordu. Hâlâ bugün bile orası Almanya'nın en sanayileşmiş bölgelerinden biridir. Bu bölge, (bütün Türkiye seyyar satıcılarının ağzından düşmeyen) Solingen, Remscheid çelikhaneleriyle tanınmıştır. Barmen ve Elberfeld dokuma sanayiinin merkezidirler. Marks'ın yaşadığı Treve, eski bir Orta Çağ şehriydi: 10. yüzyılda muazzam bir rol oynamıştı ve Roma ile birlikte Hristiyanlık merkezlerinden biriydi. Debbağhaneleri, dokuma fabrikaları vardır, ama, metalurji ve pamuklu sanayiinin merkezleri bulunan Güney Rhenanya'ya nisbet edilirse, manifaktür sanayii orada az gelişkindi. Bağlık bir bölgeydi, eski köy komunasının kalıntılarını saklıyordu. Köylülerin çoğu küçük mülk sahibi, şenliği ve iyi şarabı seven bağcılardı. Treve, bir kerteye dek,

bir Orta Çağ şehrinin göreneklerini muhafaza ediyordu. O zamanlar Marks, köylülerin durumu ile olağanüstü ilgileniyordu. Çevre köylerde gezintiler yaparak, köylülerin hayatı üzerine temelli belgeler ediniyordu.

"Engels, Kuzey Rhenanya'da, pamuklu ve yünlü sanayiinin merkezi olan Barmen'de doğdu. Barmen'e yakın olan Essen, sonraları metalurji sanayiinin merkezi olacaktı." (David R.: Anılan eser, s.29 ve 31)

Çevreleri buydu. Ve bu çevrede Marks-Engels'in Tarihcil Maddeciliği bulmalarından daha tabii ve kaçınılmaz şey olamazdı.

Engels, "büyük adam" konusuna değinirken, Marks'ın (ve tabiî kendisinin) buluş ve doğuşunu şöyle belirtir:

"Eğer Marks, tarihin maddeci kavranışını keşfettiyse, Thierry, Mignet, Guizot, 1850'ye dek gelen bütün İngiliz tarihçileri de bu keşf için çabalar yapıldığını ispat ederler, hele aynı kavrayışın Morgan tarafından keşfedilmiş bulunması, zamanın bu keşf için olgun bulunduğuna ve keşfin ister istemez yapılması gerektiğine belgedir." **(Engels'ten Heinz Starkenburg'a: 25 Ocak 1894 tarihli mektup)**

İçinde yaşadıkları çağ böyle bir anlayışa gebeydi. Er geç bu görüş doğacaktı. Birbirinden habersiz iki insanın (Marks'la Engels'in), hatta üç insanın (Tarihöncesi olaylarında bütün bir ömür harcamış bulunan İngiliz bilgini Morgan'ın) aynizamanda aynı kavrayışa varmaları, çocuk miadını doldurduktan sonra onu doğurtacak ebe kişinin nasıl kendiliğinden ortaya çıkacağını gösterir.

Marks'ın kendisi de, bir İngiliz iktisatçısının (Jones: 1790-1855), Tarihcil Maddeciliğe temel olan kavrayışa ulaştığını şöyle açıklar:

"Jones, maddî üretici güçlerin biçim değiştirmesiyle, nasıl ekonomik münasebetlerin ve dolayısıyle milletlerdeki sosyal, moral, siyasî durumların biçim değiştirdiklerini iyice belirtir." **(Theorien über den Mehrwert,** II, s. 493).

Ve İngiliz'in sözlerini aktarır:

"Kornünüte (toplum) üretici güçlerini değiştirdiği ölçüde, ister istemez, örf ve âdetlerini de değiştirir. Bir toplumun çeşitli sınıfları, gelişimleri sırasında: başka sınıflarla yeni birtakım münasebetlere geçmiş olduklarını, yeni pozisyonlar aldıklarını, yeni moral ve sosyal risklerle ve yeni sosyal ve si-

yasî prospérité şartları ile çevrelendiklerini sezerler." (R. Jones: **Textbook,** 1852, s.48)

Demek Marks-Engels çağında, Târihcil Maddecilik, Newton'un başına düşen elma gibi, dalında olmuş, en ufak bir zekâ esintisini bekliyordu. Başka türlü olamazdı.

Marks-Engels'in içinde doğup büyüdükleri çevre, sosyal sınıf çatışmalarının Antika toplumlardaki gibi uygarlığı yok etmemekle birlikte, sık sık sosyal devrimlere kardığı çağ idi. Bu çağda gerek *Sosyal Sınıflar,* gerek *Sınıf Güreşleri,* gerek *Sosyalizm Ülküsü,* Marks-Engels'in *yarattıkları* bir *kuruntu* değil, toplumun onlara *dayattığı* bir *gerçeklikti.* Bunu en güzel anlatan da gene kendileridir, 5 Mart 1852 günü Wendemeyer'e yazdığı mektubunda Marks şöyle diyordu:

"Bana gelince, ne Modern toplumda sınıfların var olduğunu keşfetmek liyakati, ne sınıfların güreşini (mücadelesini) keşfetmek liyakati benim değildir. İşveren tarihçileri o sınıflar güreşinin tarihcil gelişimini, işveren iktisatçıları o sınıfların ekonomik teşrihini (anatomisini) benden çok daha önce iyice açıklamışlardı."

Marks-Engels'in başlıca buluşu: Sınıf güreşlerinin *sebepleri* ile *neticelerini* (mantıkî sonuçlarını), bilimce aydınlatmaktan başka bir şey yapmaz. Gördük, Bütün kuruntucu (ütopik) sosyalistler, işveren düzeninin her kusurunu üleşim (repartition) bozukluğunda buluyorlardı. Marks-Engels'e göre: sınıfların var oluşları da, üleşim, tüketim (consommation), vs. güreşleri de, hep: *"Üretim (production) in belirli tarihcil gelişimine bağlıdır."* Üretimin gelişimi olduğu gibi kaldıkça: *üleşim* ve *tüketim* haksızlık ve adâletsizliklerinin de, ekonomik buhranların da krizlerin de, siyasi buhranların da (harplerin de), sosyal buhranların da (devrimlerin de) toplumcul ölçüde önüne geçmeye yer kalmaz.

Üretimin ne harplere, ne krizlere, ne ihtilâllere kapı açmıyacak biçimde şuurlu ve plânlı bir toplumcul düzene sokulabilmesi, birtakım iyi niyetli kişinlerin yakıştırma insaniyetçi kuruntularıyla olamaz. Nitekim ne Eflâtun' un *Cumhuriyeti,* ne Campanella'nın *"Güneş Kenti",* ne Thomas Morus'un *"Ütopya"* sı, ne Robert Owen'in *"Kooperatif"* i, ne de Fourrier'nin *"Phalanstère"* i yedi bin yıldır özlenen insancıl düzeni kurmaya yetmemiştir.

MADDECİL ÜRETİM - RUHÇUL DÜŞÜNCE

Marks-Engels'in, bütün kendilerinden önceki görüşlerde devrim yapan keşifleri bir bakıma inanılmıyacak kertede basit, bir tek sözcük içinde toplandı: "ÜRETİM!" Daha önce bu, neden kavranılmamıştı? Tarihte her medeniyet, hep kendinden önce gelip çökmüş medeniyetlerin kültür kalanaklarıyla düşünmiye başladığı için, *söz* (kelâm), *düşünce* ve *kültür* insanlara hep gökten inmiş bağımsız birer varlık gibi geldi. Düşünce sanki içinde yaşadığı toplumun maddî yapısı ile hiç ilgisi bulunmayan, insanüstü bir ilham kılığından bir türlü çıkamadı. Hele Batı medenîleşmesi, som Barbarların, çökmüş Antika Grek-Roma medeniyet kültürü ile doğrudan doğruya gözlerinin açılması demek olan *Rönesans'tan* kaynak almıştı. Onun için, matbaanın getirdiği yaman kültür devrimine rağmen, düşünceyi düşünceden başka hiç bir şeye bağlamamak, Batı'da büsbütün gelenekleşmişti.

Marks-Engels'in düşünceyi üretime bağlayışları kadar "Sehl'i mümteni" [görünüşte kolay, gerçekte zor] sayılacak bir olay, Batılı kafasında hâlâ bir skandal yaratmaktan kurtulamadı. Oysa, İslâm medeniyetinin büyük tarihçisi ve sosyoloji müjdecisi İbn'i Haldun, sanayi ile medeniyetin, üretimle düşüncenin paralelliğini, yüzyıllar öncesi ortaya koyabilecek bir medeniyet gelişiminde yaşamıştı. Olay, en ufak ikircilik götürmez kertede gerçek ve açık bulunmasına rağmen, onu ispat için Marks-Engels'in uğradıkları güçlükler sonsuzdu. Boyuna en alfabetik gerçekleri göze batırmak zorunda kaldılar. Tarihöncesini henüz bilmedikleri sırada bile şöyle dediler:

" ...Biçimi her ne olursa olsun, Toplum (Cemiyet: Societe: Geselschaft) nedir? İnsanların karşılıklı aksiyonlarının (eylemlerinin) ürünüdür. İnsanlar, falan veya filân toplumcul biçimi seçmekte hür müdürler? Hiç te değil. İnsanların üretici melekelerinin (fakültelerinin) herhangi bir gelişim halini ortaya koyun; önünüze hemen bir ticaret ve tüketim biçimi çıkaracaktır. Üretimin, ticaretin, tüketimin herhangi derecedeki gelişimini ortaya koyun; önünüze hemen falan sosyal şekillenme biçimi, filân aile, "düzen"ler (tertip ve tarikatler) yahut sınıflar örgü-

tü, tek sözle falan sivil toplum çıkacaktır. Falan sivil toplumu ortaya koyun; önünüze hemen sivil toplumun resmî deyimlenişinden başka bir şey olmayan filân siyasal devlet çıkacaktır. İşte B. Proudhon'un hiç bir vakit anlamıyacağı şey budur. Çünkü o, Toplum'a Devlet adını verir vermez büyük bir marifet yaptığını sanıyor: Topluma, Toplumun resmi özeti adını vermektir bu.

"Sözkatımı yapmaya hacet yok ki, insanlar -bütün tarihlerinin temeli olan- üretici güçlerinin hür hakemi değildirler; çünkü her üretici güç, daha önceden edinilmiş bir güçtür, daha önceki bir faaliyetin ürünüdür. Böylece üretici güçler, insanların pratik enerjilerinin sonucu olurlar. Ama bu enerjinin kendisi, birtakım şartlarla kısıtlanmış durumdadır; insan: vaktiyle edinilmiş üretici güçlerle, yâni kendisinden önce varolmuş, kendisinin yaratmadığı, daha önceki kuşakların üretmiş oldukları sosyal biçimle hep o sınırlayıcı şartlar içine konulmuş bulunur.

"Sonradan gelmiş her kuşak, yeni üretim yaparken, kendisine ilk madde olarak yarıyan ve daha ünceki kuşaklarca edinilmiş bulunan üretici güçleri hazır bulur. Şu basit olayla insanların tarihinde bir bağlılık biçimlenir; insanların üretici güçleri ve dolayısıyle de sosyal ilişkileri sayesinde büyüyen bir insanlık tarihi biçimlenir. Bundan ister istemez şu mantık sonucu çıkar: İnsanların sosyal tarihleri, kendileri ister bilsinler, ister bilmesinler, hiç bir vakit insanların bireycil (ferdî) girişimlerinin tarihinden başka bir şey olmamıştır. İnsanların maddecil ilişkileri, bütün insan ilişkilerinin temelini biçimlendirir. Bu maddecil ilişkiler, içinde maddecil ve bireycil insan faaliyetlerinin gerçekleştiği zarurî biçimlerden başka bir şey değildirler.

"B. Proudhon, fikirlerle şeyleri birbirine karıştırıyor." **(Marks'tan Paul Annenkov'a: 28 Aralık 1848 tarihli mektup.)**

ÜRETİM TABANI - ÜSTYAPI

İnsanlık kendini bildi bileli değişmiyen bir gerçek vardı: İnsanların duygu, düşünce ve dilekleri toplumun gidişini bir türlü belirlendiremiyor, değiştiremiyordu. Bir Medeniyetin doğması, ölmesi gibi; harplerin, isyanların, buhranların Toplumu altüst etmesi de insan istek ve dilekleri dışında olup bitiyor,

sanki *"insanüstü"* güçlerle güdülüyordu. Halâ: Kazâ, Kader, Şans, Tesadüf, Talih ve ilh. deyimleri o acı gerçekten kaynak almıştı. İnsanların düzeni olan toplum, niçin insanların dileğine uymuyordu? *"İnsanüstü"* ne demekti?

Bir zamanlar, sapasağlam insanın ruh veya bedence hastalanması da *"insanüstü"* etkilere bağlanıyordu. Anatomi, Fizyoloji ve Hekimlik bilimlerinin araştırmaları: canlılar yapısını en ince ayrıntılarına dek yoklayıp oralarda anatomik yahut fizyolojik bozukluklar, normal olmayan "*maddecil değişiklikler"* bulunca, gerek ruh, gerekse beden hastalıklarının insanüstü veya tabiatüstü etkilerden gelmediği anlaşıldı. Her hastalığın az çok belirli *tabiî* sebepleri, dolayısıyle de *ilâçları* bulundu. Marks-Engels, Toplum anomalileri veya normal gidişleri karşısında, tıpkı anatomi ve fizyoloji bilgini hekim gibi davrandılar. Toplumun her şeyden önce *maddecil yapısını* incelediler. Canlıların anatomisi ve fizyolojisi gibi karşılıklı etki ve tepki yapan *maddecil yaşama* güçleri ve ilişkileri olmadıkça, ne *İnsan'ın,* ne de *Tarih'in* kalmayacağı besbelliydi:

"Her türlü insan varlığının ve dolayısıyle de bütün Tarihin birinci prensibi şudur: İnsanların [1]Tarihi yapabilmeleri' için, yaşıyabilmeleri gerektir. (İnsanlar hep ölse; ne İnsan kalır, ne Tarih). Yaşamak için yiyecek, içecek, barınacak, giyinecek ve daha başka şeyler gerektir. Demek en birinci tarih olayı; O ihtiyaçları gidermek, maddî hayatın kendisini üretmektir. Tarih olayı da, her türlü tarihin temelli şartı da hakikaten buradadır." **(Die Deutsche Ideologie,** s.17-18)

Bu fazlaca "Kör körüne, parmağım gözüne" gibi gelen düşünce, fikir için fikir kuran "Aydınlar" adlı düşünce esnaflarının bulutlar arasında dolaşan ayaklarını yere değdirmek için şarttı. Tarihi anlamak için de ilk şart bu idi. Toplumun ve Tarihin kaba kaçmasın diye ağıza alınmak istenmeyen maddî hayatı içinde, Marks-Engels, tıpkı tabiat bilgini gibi, birbirlerini belirlendiren başlıca iki şey gördüler: 1- *ÜRETİCİ GÜÇLER* (Müstahsil Kuvvetler), canlıların *FİZYOLOJİSİ,* gibiydi; 2- *ÜRETİM İLİŞKİLERİ* (İstihsal Münasebetleri), canlıların *ANATOMİSİ* gibiydi. Tabiat bilimleri ispat etmişlerdi. Canlılarda Anatomi'yi biçimlendiren şey, fizyoloji güçleridir (Organları yapan görevleridir). Bir canlı varlığın fizyoloji güçleri değişince, nasıl anatomi biçimleri de ona uygun bir değişikliğe uğrarsa, tıpkı öyle, toplumun da fizyoloji-

si, görevleri demek olan *Üretici Güçler* değişti miydi, ister istemez ona uygun biçimde *Üretim İlişkileri* de değişecektir.

"İnsanlar varlıklarının sosyal üretimi sırasında belirli (muayyen), gerekli (zarurî) ve dileklerinden bağımsız (iradelerinden müstakil) birtakım münasebetlere girerler; bu üretim ilişkileri, maddî üretici güçlerin verili (mûtâ) bir gelişim seviyesine karşılık (uygun) düşer. Üretim ilişkilerinin topu birden Toplumun ekonomi yapısını biçimlendirir; bu gerçek taban (baz reel), üzerinde hukukçıl ve siyasal bir üstyapı (süperstrüktür) yükselir ve o üstyapıya belirli sosyal bilinç biçimleri karşılık düşer." (K. Marks, **"Einleitung zu einer Gritik der Politischen Oekonomie",** Önsöz)

Böylece, dönüp dolaşıyor, bütün insan ilişkileri ile bütün tarih olayları geliyor, kendilerini belirlendiren ve ayakta tutan ÜRETİM tabanına dayanıyorlar. Üretim deyince ise, onun temeli, yaratıcısı: *Üretici Güçler* oluyor. Toplumu anlamak için nasıl ilkin Üretimi kavramak gerekiyorsa, tıpkı öyle, Üretimi anlamak için ilkin Üretici Güçleri kavramak gerekiyor.

Üretici güçler ve üretim ilişkileri nedir? Doktrinin yarım yüzyıllık uygulamalarından sonra Engels, Tarihöncesi'nin de bilimce keşfedilmesi üzerine, tabanla üstyapı için şu tanımı yapar:

"Tarihin belirlendirici temeli olarak baktığımız ekonomik ilişkiler deyince bu ad altında şunu anlıyoruz: Belirli bir Toplum insanlarının geçimlerini üretmelerini ve (işbölümü bulunduğu ölçüde) ürünlerini aralarında değiştirmelerini anlıyoruz. Demek bütün üretim ve taşıt tekniği bunun içindedir. Kavrayışımıza göre, bu teknik, aym zamanda ürünlerin değişim (mübadele) yordamı gibi, ürün üleşimini (tevziini) de ve dolayısıyla, Kandaş toplum eridikten sonra, sınıflara bölünüşü de, dolayısıyle egemenlik münasebetlerini ve köleliği de, dolayısıyla Devleti, Siyaseti, Hukuku vs.yi de belirlendirir. Ekonomik ilişkiler sırasına, ayrıca, o münasebetlerin üzerinde geçtikleri coğrafya temeli de girer, ve çok kez yalnız gelenekle veya vis inertiae (atalet hassasıyle: Durunç gücüyle) alakonularak daha önceki gelişim konaklarından beriye gerçekten aktarılmış kalıntılar da, ve tabiî gene her sosyal biçimi dışarıda çerçeveliyen ortam da girer.

"Söylediğiniz gibi, nasıl teknik, büyük payı ile bilimin durumuna bağlı ise, bilim de çok daha fazlasıyle teknik ihtiyaçların durumuna bağlıdır. Toplum birtakım teknik ihtiyaçlar duydu

muydu, bilim on üniversiteden çok, bu ihtiyaçlardan yardım görür. Bütün hidrostatik (su dengesi bilimi) (Toricelli, vs.) hep 16'ncı ve 17'nci yüzyıllar İtalya'sındaki dağ sellerinin düzenlenmesi ihtiyacından çıktı. Elektrik üzerine mâkul birşeyler biliyor isek, bu, elektriğin teknik kullanımı keşfedildiğinden beri olmuştur. Ne yazık ki, Almanya'da bilimler tarihi yazılırken, bilimler sanki gökten düşmüşler gibi yazmak huy edinilmiş bulunuyor." (F. Engels: **Heinz Starkenburg'a Mektup,** 25 Ocak 1894)

Hava fişeği Antika Çinlilerden beri biliniyordu. Fişekle Osmanlı teknisyeni Sarayburnu'ndan Boğaz'a uçup, Padişah'tan "Hazreti İsa'ya selâm" götüreli hani olmuştu. Fişeklerdeki tepki gücüyle havasız uzayda yol alınabileceğini, Çar II. Aleksandr'a suikast yapan devrimci genç Rus mühendisi bulmuştu. Çar onu astı. Etüdleri ancak bugün, füzelerle yıldızlara uçak yapma tekniği gelişince, tozlu adliye arşivlerinden çıkartılabildi. Türkiye sanayii ecnebi eskilerini almak seviyesini aşmadığı sürece, kaç yüzyıllık jübileleri de icat edilse, Türkiye üniversitelerinden gerçek bilimcil, insanlık ölçüsünde değerli ne bir keşif, ne bir icat buyrultuyla çıkarılamadı.

ÜRETİCİ GÜÇLER - ÜSTYAPI İLİŞKİLERİ

Genel anlamıyla üretici güçler, herhangi akıldan kurulmuş bir spekülasyon ürünü, *"bilinç sözebeliği", "muhtar felsefe"* yaratığı değildir. Gerçek bilimin gerçek bilgileriyle bulunan: pratikçe dupduru olmuş belli şartlar içinde gelişen maddi hayat güçleridir.

"Hayatın üretimi, çalışmakla kişi hayatının, döl yetiştirmekle başkasına ait hayatın üretimi, hemen çifte bir münâsebet olarak gözükür: Bir yandan tabiî bir münasebettir, öte yandan sosyal bir münasebettir.. Bundan çıkan sonuca göre, üretim yordamı (istihsal tarzı), yahut belirli bir sanayi seviyesi, daima kollektif bir aksiyon (topluca eylem) yordamı veya belirli bir sosyal seviye ile ortaklaşa bulunur, ve kollektif aksiyon yordamlığının kendisi de "bir üretici güç" tür; insanların erişebilecekleri üretici güçlerin miktarı sosyal durumu şartlandırır. Demek "İnsanlık Tarihi" daima, sanayi ve değişim (mübadele) tarihi ile bağlı olarak incelenmeli ve işlenmeli (ekilip biçilmeli) dir." (K. Marks, **Die Deutsche Ideologie,** s.19)

Üretici güçlerle, üretim ilişkileri, üstyapı, bilinç biçimleri arasındaki karşılıklı etki-tepkilerin gerçek tarihte görülen binbir örneği sayılmakla bitmez: *"Büyük çizgileriyle taslaklaştırılacak olursa; Asyalı, Antik, Derebeyi, İşveren üretim tarzları, sosyal ekonomi biçimlenişlerinin bir o denli ilerleyici çağları diye gösterilebilirler."* (K. Marks, Einleitung zu..., Önsöz)

İlkokul çocukları için yapılmış klasik sıralama şöyledir: Eldeğirmeni denilen *üretici güç,* köle-efendi *üretim ilişkilerini* yaratır. O ilişkilerin topu birden köle ekonomisi denilen gerçek taban (maddî esas) olur. Bu gerçek maddî ekonomi tabanının üzerinde köle-efendi hukuku, köle-efendi siyaseti ve ilh. dan derleşik bir üstyapı doğar. O üstyapıya göre de köle-efendisi kültürü, köle-efendi zihniyeti ve ilh. adlarını alabilen *sosyal bilinç biçimleri* topluma yayılır... Su değirmeni denilen *üretici güç:* toprakbent köylü ile derebeyi arasındaki *üretim ilişkilerini* yaratır; o münasebetlerin topu birden, derebeylik ekonomisi denilen *gerçek taban* olur; bu gerçek maddî derebeyi ekonomisi tabanının üzerinde derebeyi hukuku, derebeyi siyaseti ve ilh.dan derleşik bir üstyapı doğar. O üstyapıya göre de derebeyilik kültürü, derebeyilik zihniyeti ve ilh. adını alabilen sosyal *bilinç biçimleri* topluma yayılır... Buhar makineli değirmen (değirmen fabrikası) denilen *üretici güç;* işçi-işveren arasında görülen *üretim ilişkilerini* yaratır; o ilişkilerin topu birden topluma kapitalist (işverenci) ekonomisi denilen *gerçek taban* olur; bu gerçek maddî işveren ekonomisi tabanının üzerinde işveren hukuku, işveren siyaseti ve ilh. dan derleşik bir üstyapı doğar; o üstyapıya göre de işveren kültürü, işveren zihniyeti ve ilh. adlarını alabilen *sosyal bilinç biçimleri* topluma yayılıp egemen olur.

Tabii bu, alfabetik didaktik şemadır. Yedi bin yıllık Medeniyet Tarihi, yeryüzünün heryerinde her topluma göre az çok değişik, üretici güçlerin çeşitleri kadar çok, binbir ara örnekler vermiştir. Hepsinde de en derin ve *en son duruşmada* boyuna ağır basıp son sözü söyleyen üretici güçlerle kendilerine uygun üretim ilişkileri toplumun *ekonomi tabanını* kurar. Hukuk, siyaset üstyapısı ile kültür, zihniyet vs. bilinç biçimleri toplumun *üstyapısını* yapar. Gerçi, bu iki katlı dört apartmanlı toplum gerçekliklerinin hepsi de zaman içinde bir yol kurulduktan sonra, birbirlerine karşılıklı etki-tepkilerde bulunurlar. Ancak, bir-

birlerini en son duruşmada *belirlendirme* (determine: tayin etme), gerektirme (zarurileştirme) bakımından bu etki-tepkilerden bir hiyerarşi vardır. Bütün tarih boyunca insanlar insanların sanmak istedikleri gibi, o hiyerarşinin işleyişi *yukarıdan* (bilinç biçimlerinden) aşağıya (siyasete, hukuka, üretim ilişkilerine ve en sonunda üretici güçlere doğru inerek toplumun alınyazısını çizmez; tersine, *aşağıdan* (üretici güçlerden) üretim ilişkilerine, oradan hukuka, siyasete ve ilh.a, oradan da kültür zihniyet vs. gibi bilinç biçimlerine doğru çıkan etkilerdir ki, *en son duruşmada* hep toplumun alınyazısını çizer. Hiç değilse bugüne dek, *son söz:* Üretici Güçlerin olmuştur.

"Maddî hayatın üretim yordamı genel olarak sosyal, siyasal ve moral hayat gidişini (yaşama prosesini) şartlandırır. İnsanların varlıklarını (gerçekliği) belirlendiren: İnsanların bilinci değildir; tersine, insanların bilinçlerini belirlendiren: sosyal varlıkları (gerçeklik) dır." (K. Marks, **Einleitung zu....** Önsöz)

Onun için insan, kendi eserine, kendi bilincine hükmedemeyifli karşısında; kazâ, kader, tesadüf, tâlih ve ilh. gibi uyduruk hipotezlere sarılmak durumunda kalmıştır. Tarihte hep insanlar şeylerle oynar oynarken, bir gün ansızın şeylerin canavarlaşmışça insanları ezip çiğneyivermesi bundandır. Modern çağa gelinceye değin geçmiş bütün Tarihin, Öntarihin, Tarihöncesinin "bilinçsiz", "bilince karşı" gidişi, daha doğrusu: Toplum gidişine insan bilincinin bir türlü karışamamış, ne denli karışırsa karışsın en sonunda yenilmiş bulunması; Tarihcil Maddecilik görüşünün çürütülemez belgesidir.

Bu görüş, insanın elini kolunu bağlıyan bir mukaddermeş'um *fatalizm* midir? Hayır, tersine: İnsanı ilk defa *gerçekten hür* davranışa götüren bir *belirlendiriş* (determinizm)dir. Yıldırım izah edilmedikçe yıldırımdan sakınılamamıştır. Yüksek yapılara yıldırım düşmesi, Tanrının insan gururunu cezalandırması gibi görüldükçe, insanlık bir avuç hurafeciyi başına belâ etmekten başka ne kazanmıştır? Yıldırımın belirliliği öğrenilince, bir küçük "siper-i sâika"[paratoner] insanlığı her türlü yıldırımdan kurtarmıştır.

VII. DEVRİM TEORİSİ

Sosyal *Birikim Biliminin Bölümlenim* (Classification) *Bilimi* düzeyine çıkması, gerçek bilimin görevini de ortaya çıkardı. Bilim, keyif veren bir bilgiçlik veya bilginlik taslamak için yaratılmamıştır. Tam tersine, bilim, kavranılan olaylari en insancıl ölçüde yararlı değişikliklere uğratmak için yaratılmıştır.

Sosyal olayların insancıl yararlıkta değişikliklere uğraması DEVRİM adını alır. Sosyal Bilim, *Bilimcil Sosyalizm* düzeyine yücelir yücelmez, yaptığı gerçek yorumlamalardan sonra, o yorumlamaların açıkladığı *Sosyal Kanunlara* uygun bulunan değişiklikleri, yani *Sosyal Devrim'leri* de aydınlığa kavuşturacaktı.

Onun için, Bilimcil Sosyalizm, kendi teorik temellerini atarken, o temellerden kaçınılmazsa, kaynak alan *Sosyal Devrim'in* de kanunlarını bulmak zorunda kaldı. Sosyal her olay gibi *Devrim* de kör tesadüf, yahut doğa-üstü, insan-üstü esrarengiz güçlere bağlanamazdı.

DEVRİM: KİŞİ BİLİNCİ

İnsan bilinci istediği kadar çırpınsın, toplum gidişi kendi ekonomi temeline göre gittiği yoldan şaşmaz. Toplumun az çok durgun görünen, yavaş yavaş ilerlediği birikiş çağlarında (tekâmül, evrim çağında) olduğu gibi, Tarihin büyük alt-üstlüklerle ansızın kalıp ve deri değiştirdiği atlayış çağlarında (inkilâp, devrim çağında) dahi, olaylar üzerine söylenen ve düşünülenler bize problemin içyüzünü açıklayamaz:

"Nasıl bir kişi, kendisi hakkında beslediği fikirle yargılanamazsa, tıpkı öyle, bir altüstlük çağı da kendisi hakkında beslediği bilinçle yargılanamaz. Tersine, sosyal bilinç ınaddecil hayatın zıtlıklarıyle, yâni sosyal üretici güçler ve üretim ilişkileri arasında var olan ihtilâfla izah edilmelidir." (K. Marks, **Einleitung zu...,** Önsöz)

Bütün l8. yüzyıl filozofları Derebeyliği yerin dibine batırırlarken, hep *"Akıl"* uğruna konuştular. Derebeylik yıkılıp yerine İşveren düzeni kurulunca, aklın almıyacağı zıtlık ve çelişmelerle karşılaşıldı. 19. yüzyıl sosyalistleri bu sefer yeniden *"Akıl"* adına dünyaya düzen vermeye çalıştılar; bugün hepsinin dedikleri, *"ütopya"* (kuruntu) sayılıyor. Son Osmanlı felsefesi şu mısrayla özetlendi:

"Zahirde görüp bizleri sanma ukalayız,
Biz bir sürü akıl sıfatında budalayız! "

lnsan kadar bilinçli bir varlık neden Tarihin oyuncağı olmuştur? Tarih insanların kendi eserleri değil midir?

"İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar, ama onu serbestçe, kendi seçtikleri şartlar içinde değil, geleneğin miras bıraktığı, doğrudan doğruya verili şartlar içinde yaparlar. Ölü kuşakların geleneği, yaşıyanların beyni üzerine kâbus gibi çöker." (K. Marks, *"Der Achtzehnte Brümaire des Louis Bonaparte",* s. 7, 1852, Stuttgart). *"İnsanların geçim araçlarını üretiş yordamı, ilkin, daha önce var olan ve yeniden üretimi gereken geçim araçlarına bağımlıdır. Devletin sosyal örgütlenmesi hep belirli bireylerin hayat felsefelerinden sızıp çıkar, ama bu bireylerin belirliliği onların kendi gözlerine, yahut başkalarının gözlerine göründükleri gibi değildir, gerçekte oldukları gibidir, yâni maddî olarak etki ve üretim yaparlarken nasılsalar öyledir; o sırada ise onlar, iradelerinden bağımsız ve maddî, belirli sınırlar ve şartlar içinde etki yaparlar."* (K. Marks, **Die Deutsche Ideologie,** s.10)

Toplum, kişiler doğmadan önce kurulmuş bir düzendir. Doğan kişi, yaşamak için önce çevresinde hangi şartları bulursa onlara göre üretim ve etki yapmaya mecburdur. "Kader" budur. Bir insanın annesinden doğarken yaşıyacağı hayatı değiştirmesi beklenemez. Ancak, önceden belli bulunan üretim temelinde, olduğu gibi kalmak yoktur. İnsanoğlu toplum içinde üretim güçlerini boyuna geliştirmekten geri kalmamıştır.

"Toplumun maddecil üretici güçleri bir kerteye değin gelişince, o güne dek kozası içinde yattıkları üretim ilişkileriyle, yahut o ilişkilerin hukukça deyimlendirilmesi demek olan mülkiyet münasebetleriyle zıtlığa düşerler. O anda var olan üretim ve mülkiyet ilişkileri, vaktiyle üretici güçlerin gelişim biçimleri iken, şimdi artık o güçlere engel olmaya başlarlar. O zaman, bir sosyal devrimler çağıdır başgösterir. Ekonomi te-

melinin değişmesiyle birlikte, bütün o muazzam üstyapı az çok çabuklukla devrilir." (K. Marks, **Einleitung zu...,** Önsöz)

Marks-Engels'in sosyal devrim anlayışı budur. Sosyal Devrim şu veya bu kişinin, yahut partinin, hatta bütün insanların önceden düşünerek, taşınarak, propaganda ve tahrikat yapmalarıyle yaratabilecekleri bir altüstlük değildir. 17. yüzyıldaki İngiliz Devrimi gibi, 18. yüzyıldaki Fransız Devrimi de göz önüne getirilsin. İngiliz Devrimi'nin sembolü olan Cromwell, 39 yaşında komüne seçildiği halde, *"Piskopos Laud, Püritenlere karşı öyle müfritçe bir koğuşturma açtı ki, başarıdan umudunu kesen Cromwell, reformculardan birçoğu ile birlikte Amerika'ya kaçmak üzere gemiye bindi."* (Jeudy-Dugour: **"Histoire de Cromwell",** 1872, Paris, s.7) Marks-Engels zamanına dek bütün devrimlerde devrilenler de, devirenler de hep böyle *"uykuda gezer"* kahramanlardı. Sosyal devrimleri kahramanlar yapmadı, kahramanları sosyal devrimler yaptı.

Bu bakımdan sosyal devrimlerde şu veya bu kişileri, partileri suçlamak hiçbir işe yaramaz. Sosyal devrimi durdurmak mı istiyorsun? Namık Kemal: *"Çalış idraki kaldır muktedirsen âdemiyettenT* demişti: Bu, 18. yüzyıl akılcı filozofluğudur. Yanlış, elinden gelirse: Çalış, üretici güçlerin gelişimini kaldır... Yoksa, tarihin bütün zorbaları "ademiyetten idraki" her zaman bal gibi kaldırabilmişlerdir. Yedi bin yıldır insanlıktan. idraki kaldırma zanaatinin adına *Siyaset* denilmiştir. Hangi hayvan türü insanın başından geçen köleliklere kendi cinsi içinde katlanmıştır? Ona rağmen en büyük zulüm çağları, en yaman sosyal devrimlerin şafağı olmuştur.

Bugünkü üstün propaganda imkânları insanda "idrak" mi bırakmıştır? Faşizm, idraksizliğin en son perdesini, en ileri (İtalya, Japonya, Almanya) gibi ülkelerde "Milli bilinç" mertebesine yükselebildi. Bu idraksizlik şahaseri; yeryüzünün en geri ve en bilinçsiz (Çin, Hindistan, Endonezya) gibi ülkelerin de milyarlarca insanın sosyal devrim tufanları kopartmasından başka ne sonuç verebildi? En büyük devletler, en geniş nüfus kalabalıklarının idraklerini turşuya çevirebildikleri ölçüde, dünyanın deri değiştirmesini kışkırtıyorlar. Amerika'da Ak derililerle aynı otobüse binmelerine dayanılmıyan Kara derililer, Afrika'da her yıl on onbeş bağımsız devlet kuruyorlar. Çünkü; üretici güçler atomdan çekirdeğine atlamış bulunuyor bir kere.

DEVRİM: SINIF BİLİNCİ

Devrimlerde hiç mi bilincin rolü yoktur?

En derindeki üretici güçlerle en yüksek bilinç biçimleri arasında karşılıklı etki-tepkiyi, Marks-Engels, teorisi ve pratiği ile ispat etmiştirler. Marks-Engels'e göre, bilinç biçimleriyle üretici güçler gibi, ikisi ortasında gelişen ekonomi temeli ve üstyapı ilişkileri de, bir canlının anatomisi ile fizyolojisi arasında yaylanan en keskin *etki-tepki* ilişkileri biçiminde canlıdır. Bütün o karşılıklı toplum güçleri hep birden, tıpkı yüksek cebirin iki yanlı kurallarına göre işlerler. Manevi ilişkiler maddî ilişkilerle denk değerliktedirler.

Üretici güçlerin *"en son duruşmada"* kesin hükmü, insanı otomat yahut bitki veya hayvan yapmaz. Bir canlının yeni çevre şartlarıyla uğradığı fizyolojik değişikliklerin, o canlı türün özel anatomi sistemini en sonunda yok ederek, yerine başka bir canlı türün özel anatomi sistemini geçirmesi kaçınılmaz kuraldır. Ancak, çevre şartları ne denli değişirse değişsin, bir canlı türün fizyolojisi, o canlı tür yok oluncaya değin, o canlı türün anatomi çerçevesi içinde gelişir. Toplumda da, şu veya bu şartlarla üretim güçleri ne denli değişirse değişsin; var olan üretim ilişkileri, ekonomi temeli, üstyapı ve bilinç biçimlerinin çerçevesi içinde gelişir. Üretici güçler ve ekonomik sebepler ne olurlarsa olsunlar, insanın insan olarak kaldığı sürece bilinçli bir *"üretici güç"* oluşunu ortadan kaldıramazlar. Üretici güçler içinde en canlı ve en aktif olan insanın kendisidir. İnsanınsa bütün hayvanlardan farkı, yalnız organlarıyla değil, bu organlar içinde neçeliği ve niceliği (kemmiyeti ve keyfiyeti) en farklı olan beyninin işleyişiyle özetlenir. Üretici güçlerde, üretim ilişkilerinde, üstyapıda hiçbir değişiklik olmaz ki, insan bilinci ondan etkilenmesin ve ona karşılık tepki göstermesin. İnsanın kendisi: Üretici güçlerle bilinç biçimlerinin buluştukları en yüksek sentezdir.

Üretici güçler tek-yanlı işlemezler. Bir yığın alışılmış bilinç biçimlerini hiçe sayarken de, başka bir yığın alışılmadık bilinç biçimlerini yaratırken de; emsalsiz bir matematikle işlerler.

Bütün matematik kuralları diyalektiktir: Artı (müspet) değer ne denli doğru ise, eksi (menfi) değer de en az o denli doğrudur. (Aksi dâva dahi sahihtir.) Bir dünyada üretici güçler üretim ilişkilerini çatlatacak duruma geldiler miydi, artık dâhi

kişiler, kahramanlar değil; partiler, sosyal sınıflar değil, tümüyle insanlık istediği kertede duyu, düşünce ve dilekleriyle karşı çıkmaya çabalasın, Devrimler er geç herkesi şaşırtan bir sürprizle patlak vermenin yollarını, bu yolda yürüyecek insan kümelerini ve insan bilincini bulur. Sosyal fikirlerle, onları gerçekleştirecek insanlar kendiliğinden ortaya çıkarlar.

"Onun için, insanlık hiçbir vakit çözümleyebileceği problemlerden başkasını önüne koymaz; çünkü, daha yakından bakılacak olursa, boyuna görülecektir ki, problemin kendisi de ancak onu çözümleyecek maddecil şartlar artık var olduğu veya hiç değilse var olmak üzere bulunduğu zaman kendisini gösterir." (K. Marks: **"Einleitung zu...",** Önsöz)

Şair: "Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır" demiş. Sosyal problemler, onları omuzlarına alacak insan kümeleri varsa gerçekleşir. Bütün Antika Tarih boyunca (kendileri insan yerine konmak istenmeyen) Orta ve Yukarı *Barbar* insanlar, kafalarında doğan fâtihlik ve zafer ülküsüyle, kendileri de niçin olduğunu sezemedikleri için, çok kez Tanrıcıl bir itilişle (Cezbe, İlham, Rüya, Fal, Kehanet ve ilh. ile) yola çıkarak Tarih sahnesine atıldılar. Geliştirebileceği, üretici güçleri son kertesine dek üretmiş bulunan eski üretim ilişkileri çerçevesi içinde kaldıkça artık bir adım daha ileriye gidemeyecek duruma düşmüş muazzam medeniyetlerin, "Tufan"ı andırır *"Tarihcil* Devr/'m'lerle, altlarından girip üstlerinden çıktılar.

Bezirgân ekonomi: Tarihte *"tekerrür"* sanılan o dönüp dönüp yeni baştan başlamalarla, bilinen yeryüzünü ("Eski Dünya" yı) baştan başa kapladığı zaman, insanlık o *neçelik* (kemmiyet) birikiminden (bezirgân gelişimin evriminden) yeni bir *niceliğe* (keyfiyete) atlıyacaktı. O zaman sanki, Yakındoğu'dan Büyük Britanya adasına dek önüne geçilmez ilerleyişini başarmış bulunan üretici güçlerin keskin bilinci belirdi. Bu bilinç, pek ters huylu, tersin tersi, ama bilinç namusunu hayatiyle dahi değişmiyen kıvrak bir "saf kan İngiliz"in ağzında destanlaştı: Roger Bacon, 7-8 yüzyıl öncesinden, geleceğin bütün üretici güçlerini (Buhar-makinalı gemileri, otomobilleri, uçakları) gözüyle görmüşçe anlattı:

"Kürekleri bulunmayan denizciliğe elverişli makinalar olacak, ırmaklara ve okyanusa uygun büyük gemiler, bir tek adamın güdümüyle, gemiler dolusu adamla, olduğundan daha

hızlı ilerliyebilecek; gene öyle arabalar yapılacak ki, bunlar çeki hayvanlarının yardımına hiç yer kalmaksızın, cumimpeto instimoebil; tıpkı eskilerin savaş yaptıklarını sandığımız orakla cihazlanmış arabalar gibi hareket edecekler; uçan makineler de mümkün şeyler sırasındadırlar, öyle ki, bir adam bunların ortasına oturup bir tertibatı işletince, yapma kanatlar uçan kuş gibi havayı çırpacaktır."

O, yeryüzünde bir de Amerika'nın bulunduğu bilinmeyen günler (1210-1290), dünyanın başka hiçbir yerinde böyle düşünen adam çıkmadı. Roger Bacon, her türlü (Otoriteye - Göreneğe - Cahil Kalabalığa - Boş Gurura) meydan okudu; tek bilginlik yolu sayılan Skolastiği yere çaldı. Ezbercilere haykırıyordu: **"Nasslarla** *(dokunulmaz hakikatlarla) ve otorite yapmış (saygı gören) kurallarla, preseptlerle (hazır fikirlerle) güdülmeyi bırakın: "Dünyaya bakın!"* Fransisken tarikatının müridi idi. Ömrü zindanda geçti. Ama, şark usûlüyle öldürülmedi. İngiltere, dünyanın başka hiçbir yerinde hiçbir zaman görülmedik yeni üretici güçlerle Modern Kapitalizm (işveren düzeni) denilen yeni üretim ilişkilerine ilk giren ülke oldu. Bir aksi İngiliz'in kafasında doğan fikir, İngiltere'de gerçekleşti.

Roger'den 2 yüzyıl sonra Vinci'li Leonardo (1452-1519) : *"Kuş gibi havayı çırpacak yapma kanatlı makine"* yi kara kalemle taslaklaştırdı. (D. S. Mereschkowski: *Leonardo da Vinci,* s.296, Leipzig, 1912) Üretici güçler Batıda ikinci Rönesansı yarattı. Bu güçler, ancak bezirgan ilişkilerinin "göğsünde kuluçkalaşabildi". O ilişkilerin bilinç biçimi Makyavelizm oldu. Makyavel: *"Ne adalete, ne dünyayı idare eden Allaha ve ne de insanların kalbinde barınan Allaha inanmıyordu; vicdanın insanlar üzerinde etki yapan kudretini de hesaba katmıyordu."* (H. G. Wells: **"Esquisse de l'Histoire Universelle",** s.386, Paris, 1948) *"İmparatorluğun yıkılmasından ve Kilisenin kısır girişkinliğinden sonra fışkırmış bulunan yeni devletlerin prensleri arkasında, dört yanı tutmuş Makyavel tipinde Şansölyeler (Sadrâzamlar), sekreterler ve muhasipler (sır ortakları) türemişti. Örneğin Cromwell, ve Roma ile kopuştuktan sonra İngiltere'de 8. Henri'nin Bakanı, Makyavel'in Prince adlı eserini us ve akıllılık özünün özü sayıyorlardı. Prenslerin kendileri de yeterce zeki oldukları vakit Makyavelci görünüyorlardı."* (Wells: Keza, s.387)

İngiltere'de Makyavel'den önce, Makyavel'le hemen hemen aynı yıllarda (1526-1561) yaşamış 1. Jean'ın Sadrazamı (ikinci) Bacon (F'rançois) maddi hayatta satılıktı. Kültür alanında da el çabukluğu yaptı. İki, yüzyıl önce "şüpheli adam" olarak ezilmiş bulunan adaşı Roger Bacon ın görüşünü çaldı: "Tecrübe usülünün yaratıcılarından biri" kesildi. Yâni, İtalya'da Makyavelizm, küçük müstebitlerin leş kurtları gibi birbirlerini yemelerine yarıyan bir kurnazlık oldu: üretici ğüçlerin yaratıcısını kendi toprağından kaçırttı, Leonardo'yu Fransa'da ölmeye itti. İngiltere'de Makyavelizm, modern üretim güçlerinin gerektirdiği Devrimde, dünyanın yetişmiş yetişecek en kalleş kahramanı Cromwell'i Allahlaştırdı.

DEVRİMİN ZAMANI

Toplum alınyazısının bütün tecellilerini Tarihin olayları ile belgelendiren Marks-Engels, sebep ve neticelerini ilk defa açıkça belirttikleri *Sosyal Devrim* önünde nasıl davranabilirlerdi? İnsan vücudunun normal, anormal anatomi ve fizyolojisini iyice bilen hekimin, gebe bir kadın önünde düşünüp davrandığı gibi. Hekim, ilkin kadının sahiden gebe olup olmadığını, sonra bu gebeliğin süresini doldurup doldurmadığım teşhis eder. Marks-Engels, aynı bilgin özeniyle; ilkin toplumda yeni ve ileri *üretici güçlerin* sahiden gelişmekte olup olmadığına baktılar. Sonra bu gelişimin, eski üretim ilişkileri içinde artık daha fazla gelişemedikleri için, o ilişkileri çatlatarak yeni üretim ve mülkiyet ilişkilerini doğurtacak olgunluğa erişip erişmediklerini aradılar.

Ömürleri savaş manyaklığı ile geçen derebeyi sınıfları ve ömürleri devrim isterisi ile geçen işveren sınıfları, Marks'a, "Red Terror Doctor" (Kızıl Zılgıt Doktoru) adını taktılar. Bugüne dek dost düşman: Marks-Engels'i, her ne olursa olsun, ihtilâl kışkırtıcısı kızıl konsolos gibi anlamak ve anlatmaktan hoşlandılar. Marks-Engels'in Devrim üzerine kendi belirli kanıları ise şöyle başlar:

"Bir toplum (bir sosyal biçim), genişliğince içine aldığı bütün üretici güçleri (müstahsil kuvvetleri) geliştirmedikçe asla ortadan kalkmaz; ve hiçbir vakit yeni yüksek üretim ilişkilerinin maddi var olma şartları eski toplumun göğsünde

kucaklaşmış bulunmadıkça, o ilişkiler eski sosyal biçimin yerine geçemez." (K. Marks: **"Einleitung zu...",** Önsöz)

İşte Devrim anlayışının "kıldan ince kılıçtan keskin "Sırat Köprüsü" budur. Var olan toplumdaki Üretim ve Mülkiyet münasebetleri, içine alabildiği üretici güçleri artık geliştiremez duruma geldi mi, gelmedi mi? Bu anlaşılmadıkça devrimciliğe kalkışmak serüvenciliktir. Devrim için devrim yapılmaz. Aklına gelenin, elindeki üstyapı ve bilinç imkânlarına güvenip, Güney Amerika usûlü her gün bir *"Pronunciamento"[Hükümet darbesi]* patlatıvermesi sosyal devrim olamaz. Marks-Engels: gelişi güzel devrimcilik avantürlerini desteklemek şöyle dursun, bütün o gibi denemeleri bir daha geri gelmemek üzere, kitaptan ve hayattan silmiş gerçek devrimcilerdir.

Yalnız, problemin burası, diyalektiğin gerçekten en kıyasıya incelikle işlediği yerdir. Sosyal Devrimin olgunlaştığı, artık çocuğun doğmak üzere olduğu nasıl ve nereden anlaşılacak? Var olan üretim münasebetlerinin karnında büyümüş üretici güçleri daha fazla *tutmaması* gerektiği, dokuz ay on gün dolduktan sonra anasının da, çocuğun da hayatlarını, kurtarmak için *doğumun,* devrimin yapılması zarureti nereden anlaşılacak? Üretici güçlerle, üretim münasebetlerinin ölçüleri, devrimin termometresi yoktur. Tersine, bezirgân ekonomisinin bireyci sistemi içinde herşey üretici güçlerle üretim münasebetleri arasındaki gelişim derecesini ölçmeye engeldir. İster istemez değerlendirmelerde inanılmıyacak yanılma payları gizlenir. Hele 19. yüzyıl ortasında durum, Devrimin bilimini kurmuş olan Marks-Engels'i bile şaşırtacak gençlikte ve tecrübesizlikte bulmuştur. Çünkü:

"Günlük tarihten alınmış ölçülerle olaylar ve olay sonraları değerlendirilirken, hiçbir vakit ta en son ekonomi sebeplerine dek çıkılamaz. Hatta bugün (6 Mart 1895 günü), yetkili teknik basın o denli bol malzeme sunarken dahi, İngiltere'de bile, cihan piyasası üzerinde sanayiin ve ticaretin gidişini, üretim metodlarında olagelen değişiklikleri günü gününe takibetmek, hem de istenildiği anda, o türlü karışık ve daima değişken faktörlerin genel bilançosunu yapabilecek tarzda takibetmek imkansız kalacaktır. Ayrıca o faktörlerden en önemlileri ise, çok kez ansızın ve zorla, yüzeye çıkmadan uzun süre önce gizli kuvvet (occulte) olarak etki yaparlar. Verili bir çağın ekonomi tarihi üzerine hiçbir vakit o anda dupduru bir görüş elde edi-

lemez. Ancak iş işten geçtikten sonra, malzemeler derlenip eleştirilince net bir görüş kazanılır." (F. Engels: **"Les Luttes des Classes en France"** a, Giriş, s.3)

Onun için, Marks-Engels çapında insanları bile 1848 Devrimleri ve hatta 1871 Paris Komünü hazırlıksız yakalamıştı. Değil ki, gericilerin suçlamaya kalkıştıkları gibi, Marks-Engels o devirleri kışkırtmış olsunlar... Asıl kışkırtıcılar, 1848 Devrimleri için Marks'ın dediği gibi, işçi sınıfına en çok iftira edenlerdi:

"Proletaryayı (işçi sınıfını) Haziran isyanına zorla sokan burjuvazi (işveren sınıfı) oldu." (K. Marks: **"Les Luttes...",** s.45)

DEVRİMİN DOĞUMU

Devrimin doğumu nasıl olur? Marks-Engels'in en çok suçlandırılan bir terimleri de *"Proleterya Diktatörlüğü"* sözüdür. Şüphesiz en az anlaşıldıkları yer de, bu sözün modern tarihteki olaylarla ve en başta gerçek demokrasi ile olan münasebetidir. Bütün anlayışsızlıkların kökü ise, hep gelir: Diyalektikte tezatların beraberliğini bilmiyen metafizik mantığa dayanır.

Antika Medeniyetlerde *"üreyiş"* memesiz hayvan usulü idi. Ana medeniyet çevre dört yanında birçok yerlere birçok yumurtalar bırakıyordu. (Dünyanın gelişi güzel semtlerinde tapınaklar, kervan durakları, kentler kuruyordu). Bunlardan yeni üretici güçleri geliştirecek yeni üretim münasebetleri yaratabilen semtlerde, yeni bir medeniyet doğabiliyordu. Modern medeniyette ise, *"üreyiş"* memeli hayvan usulüdür. Medeniyet ananın eski düzenindeki üretim münasebetleri, yeni ve ileri üretici güçleri karnında "dokuz ay on gün" büyüttü mü, doğurması gerekiyordu. Böylece insanlık, var olan medeniyetin tümüyle batması yerine, yeni üretici güçlerin büsbütün çiçeklenmesine elverişli yeni üretim münasebetleri yaratarak, yeni bir sosyal düzen kuruyordu. Öyleyse, yeni düzenin doğumu ayrı bir *hekimlik* istiyordu. Eski düzenin karnında miadını doldurmuş yeni düzen nasıl doğacaktı?

Hekimlikte doğumcu doktor, gebe kadının sahiden çocuk doğuracağını tespit etti mi, doğumun nasıl olacağını da önceden kestirir. Promonto-Pübyen mesafenin genişliğini ölçer: 9 santimden büyükse; doğum *normal* olacaktır; mesafe 7.5 santimse, *forseps* (demir kepçe), daha darsa sezaryen (karnı yarıp alma) müdahalesi yapılacaktır. Hekimin böyle konuştuğunu işi-

tenler, "Vay! Zâlim, gaddar hekimlik, ve ey alçak, hain hekim: yumuşacık bebeği dünyasını görmeden çelik kıskaçla sıkıştıracak, saygı değer ananın kutsal karnını bıçakla yarıp kanlar içinde bırakacak!" çığlığını koparabilir mi? Henüz hiçbir derebeyi kafalı koca: güç doğum teşhisi önünde, karısının karnında çocuk bulunmadığını iddiaya kalkmamıştır, sanıyoruz. Ama, doğum tedbiri düşünen hekimin şakağına altıpatlarını dayayıp, kendisini zindana atacak ve bir daha böyle yırtıcı düşüncelere kimsenin sapmaması için, bütün hekimlik kitaplarını meydanlarda yakacak efendiler çıksa, gülünür mü, ağlanır mı?

Marks-Engels'in modern devrim doğumları özünde düşürülmek istenen durumları, aşağı yukarı doğum teşhisi ve tedavisi üzerine yanılmaz bilimin yollarını bilen hekimin cinayetle yargılanmasını andırır. Adamcağız anayı da, çocuğu da kurtarmak için bilim kanunlarını göstererek insanlık vazifesini yapmak ister: "Dünya dönüyor" diyen Galile'nin Engizisyon Mahkemesine verilmesi gibi tepkilerle karşılaşır. Bu tepkiler hiç değilse bir işe, daha doğrusu tepki gösterenlerin işine yarar mı? Koca tarih ortada. Antika tarihte eski üretim münasebetlerinin üretici güçleri çelikten bir kumkuma gibi sıkması, bütün bir medeniyetin bombalaşıp patlıyarak "Tarihcil Devrim"le yok olmasına kapı açmıştı. O yüzden insanlık yüzyıllar boyu eskiden eriştiği ileriliğin sıla hastalığını çekmiş, o seviyeye ulaşmak için Rönesanslar özlemiyle kıvranmıştır. Çünkü bir yerde biryol katılaşıp fosilleşen üretim münasebetleri kabuğunu, o yerdeki üretici güçlerin gelişimi çatlatmaya yetmemiş, dışarıdan yabancı üretici güçlerin en başlıcası olan insan üretici güçleri, Barbar güçleri eski medeniyeti toz etmek zorunda kalmıştır. Modern toplum için öyle dışarıdan gelecek taze insan güçleri, Barbar üretici güçleri artık yeryüzünde tükenmiştir. Onun için üretici güçler eski üretim münasebetlerini toplumun kendi içinde gideren *Sosyal Devrimler* yaratmıştır. Eskiyen üretim münasebetleri yeni doğumu önlediği zaman, modern çocuk ana karnında ölmemiş, insanlık için istenmeyen daha hoyratça ve kanlı devrimler yapmıştır: Bunu en basit Tarih erüdisyonları [sağlam, derin bilgi] bile görmezlikten gelememişlerdir:

"Devrimlerden çoğu, egemen olanların (hükümdarların) ifratları yüzünden, şiddete ve zora başvurmaları yüzünden, kanunları hiçe saymaları yüzünden aceleleşmişlerdir. Ve devrim-

lerin çoğu, ilk çelişmenin içinde bulunması gerekenden daha trajik (facialı) bir çözüm yoluna doğru tekâmül etmiştir." (H. G. Wells: **"Esquisse de...",** s. 400)

Gerçeklik budur. Onu görmek ve göstermek, yalnız insanlığı ve medeniyeti değil, milletini ve vatanını seven için de boyun borcu değil midir? Yağmurun yağacağını, fırtınanın kopacağını haber veren rasathaneci mi, yoksa o haberi insanlardan saklıyanlar mı daha yurtsever, insanlıkseverdirler?

Sonra, kadının "havsalası" kemiktendir: bir yol daralmışsa, artik genişliyemez. Toplumun üretim münasebetleri niçin "kemikleştirilsin"? Hürriyet ve Demokrasi gibi toplum "havsalasını" kurtarıcı genişliğe kavuşturan modern yollar bulunmuştur. O yolları tıkayanlar mı, yoksa tıkanmış yolda boğulmak üzere olan çocuğu (Devrimi) ve hayatı tehlikeye giren anayı (Medeniyeti) kurtarmak isteyenler mi "forseps" veya "sezaryen" usûllerine sebep olmuşlardır?

"İngilizler tabiatları iktizası uzlaşmaya giderler ve besbelli içlerinde en büyük çoğunluk krallarını muhafaza etmek istiyordu; yeter ki aynı zamanda halk da hür olsun. Çoğunluk istiyordu ki, kuzularla kurtlar aynı çimen üstünde düzen ve hürriyet içinde yerleşsinler. Ama, (Yeni Ordu) ricat edemezdi. Belki de kral tahtına yeniden çıkarsa, beylerinin (jantilomlarının) cesetlerini çiğnemek küstahlığını göstermiş olan şu teknecileri, şu uşakları acımaksızın haklıyacaktı. Meclis (Parlamento), hinoğluhin kralcılarla yeniden müzakereye kalkışınca ordu işe karıştı." (H. G. Wells: *Keza,* s.401)

Tarih hep böyle yazıyor. Dernek; Marks-Engels'in devrimci olmaları, gericiliğin medeniyet ve insanlık üzerine üşürebilecekleri [saldırtmak] kanlı belâları önlemek istemelerinden ileri gelir. Onlar devrimi "istedikleri" için devrim olmaz, tersine: Devrim önüne geçilmez olduğu zaman, onlar bunun nasıl bir doğum olacağını açıklarlar. Marks-Engels hakkında en çok karıştırılan nokta budur.

VIII. İŞVEREN (Burjuva) DEVRİMLERİNİN ETKİSİ

Bilimcil Sosyalizm, kapitalist toplumun en civcivli günlerinde doğdu. O civcivlerin en canlısı olan Sosyal Devrim, ikide bir gelip çatıyordu. Devrimin genel kanunları ve kurallari izlenirken, *somut* biçimleri en *objektif* ölçülerle ele alınacaktı. l9. yüzyılın ikinci yarımında en somut objektif Devrimler, ister istemez, özellikle Karaavrupa'yı baştan başa sarsan egemen *Burjuva* devrim volkan ve depremleri biçiminde oldu.

Ortalığı allak bullak eden o *Burjuva* damgalı *yığın* hareketleri, yeni doğan Proletaryanın, *"Sınıf kendisi için"* karakterine yönelmiş hareketlerine ve İşçi sınıfının bilimi olan Bilimcil Sosyalizme etki yapmamazlık edemezdi. Bu etkinin karakteri üzerinde durulmalıdır.

DİKTATÖRLÜK: İŞVEREN DEVRİMİ

Gene Marks-Engels'i yerenlerin en çok anlamadıkları ikinci nokta, onların *"Proletarya Diktatörlüğü"*sözlerindeki anlamdır. Sırf bu deyim üzerine, Marks-Engels açıkça hürriyet ve demokrasi düşmanı olarak ilân edilir. Oysa, Marks-Engels'in bu deyimleri, bir tabiat bilgininin olayları gözetim ve açıklayımından başka birşey değildir. Onlar "Diktatörlük" ü *icat* etmemişler, *müşahede* etmişlerdir. Modern toplumun geçirdiği her Sosyal Devrim sonucunda: Devrimci sınıfın davranışları birbirini inkâr eden iki basamaktan geçmiştir.

İNGİLİZ DEVRİMİ: - Kral Cek şöyle buyuruyordu: *"Kralların buyrultusu Allahın kudretine benzer; Allah gibi dilediğini yaratmıya ve yok etmiye gücü yeten krallar, dilediklerine ölüm ve hayat verebilirler; kimsece yargılanmaksızın, herkesi yargılayabilirler."* Hem de bunu, parasız kaldığı için kendilerine başvurduğu işverenlerin Meclisini (Parlamentoyu) üstüste

dağıtıp toplayarak söylüyordu. Halkı peşlerine takan İngiliz işveren sınıfı ise, masrafların hesabını ve hürriyeti istiyordu. En son toplanan Meclis şu kararı aldı: *"Her yurttaş kendi eylemine serbestçe tasarruf etme hakkını hâizdir; yeter ki başkasına zararı dokunmasın; ve kanundan başka hiçbir otorite bu sınırsız hakka dokunamaz." I.* Şarl, para için Parlamento'yu sıkıştırınca, Seymour şöyle bağırdı: *"Eğer kanun denilen şey bu ise, hürriyet diye ne konuşuyoruz? Neden Anayasa, dokunulmazlıklar (franshises), malların mülkiyeti üzerine çekişme zahmetine katlanmalı? İnsanın eğer kendi kişiliği hür değilse, kendisinin denebilecek başka nesi olabilir?"*

Bu *"hüriyet"* parolasıyla "müstebit" kralı devirir devirmez, iktidara gelen İngiliz işveren sınıfı, kendisine Cromwell'i başkan seçti. Bu adam, ecnebiden aylıklı askerlikte iş kalmayınca: *"Psikopos Williams'ın hizmetine girmişti. Voltaire diyor ki; "Cromwell, efendi hazretlerinin ilâhiyatçısı oldu, efendi hazretleri ise onun karısının zamparası oldu."* (Jeudy-Dugour: "Histoire de Cromwell", s.20) İşte bu kahraman, işveren sınıfının sözcüsü "Püritenler: Hamsofular" adına " Subaylar Komitesi" ile kumpas kurarak, Meclis önünde deli dervişçe. diz çöküp gözyaşı dökerek, punduna düşürünce beğenmediği milletvekillerini eli ile öldürerek öylesine keskin bir diktatör oldu ki, Tarihçisi bile şunu söylemekten kendisini alamadı:

"Ve kim derdi ki, söylevinde ileri sürdüğü prensiplerden sonra, bu adam, sırası gelince azgın bir müstebit olmak için müstebitlikle savaşmıştır... Bundan kim şüphe edebilirdi?" (Jeudy-Dugour: *Keza,* s. 60).

Cromwell, sırf keyfi istediği için diktatör kesilebilir miydi? Yok öyle şey tarihte. Devrimi yapan İngiliz işveren sınıfı (Püriten burjuvalar), geçmiş derebeyiliğin kalınıtıların temizlemek ve kendi iktidarını kesince sağlamak uğruna böyle bir DİKTATÖRLÜK'e ihtiyaç duyduğu için, Cromwell'i tapınç kahramanı yapmıştı.

FRANSIZ DEVRİMİ: - l4. Lui: "*Devlet demek, ben demek, ben demekimdir*" demişti. "Benden sonra isterse Tufan kopsun!" İngiliz devrimini yüz yıl geriden izleyen Fransız işveren sınıfı, bütün l8. yüzyıl "Filozofları", ile yalnız: *"Hürriyet-Adâlet-Eşitlik-Kardeşlik"* parolalı bayrağı kaldırdı. l6. Lui, ayakları

altındaki karların eridiğini görerek Devrimin içine kaydı. "İnsan hakları" ve "Hürriyet" için Bastil'in zaptı, Notre-Dame'dan "Te Deum" (Allahüekber) ler, hep tereyağından kıl çekerce kansız oldu. *"La Fayette, ileride [1]Millî Muhafız: Gard Nasyonal' olacak olan burjuva (işveren) milisinin kumandanı seçildi."* (Maxime Petit, vs.: "Histoire Génerale des Peuples", c. III, s. 3/1, Libr. Larousse, Paris) *"İngiltere elçisi Dorset: [1]Bu kadar az kanla bunca büyük sonuçlar elde edilmesi'ne şaştı kaldı."* (Keza, s. 3/2)

Tarihin cilvesine bakın ki, Şan dö Mars'ta (Savaş Tanrısı alanında) halkın üzerine o müstebitlerin müstebiti kralın açmadığı ateşi; bu Hürriyet kahramam La Fayette açtı. Yaranamadı. Gericilik içeriden, dışarıdan kışkırtmalar yaparak Fransa'yı kana boyayacaktı. İşveren sınıfı, eski efendisi Derebeyliğin önünde secdeye kapanmakla kendi sömürücülüğünü sağlıyacağını ummuştu. Pek acı yanıldığını anladı. 1792 yılında, önce 10 Ağustos'ta krallığı kaldırdı. Toplanan "Convention" meclisi, demir kasada kralın ihanet, vesikalarını buldu. Ancak, 21 Ocak 1793 günü kralı asınca, Devrim yeniden şahlandı. *"Genç askerlerin hızına hayran olan boyunduruklanmış halk, heryerde hükümetlerini başlarından fırlatıp atarak, doğan Cuınhuriyetten insan ve para yardımı istedi."*Gerici general isyanı, dış İngiliz hücumu kesilmedi. En sonra 8 Mart günü, işveren sınıfının kendisinin bile soluğunu kesen ünlü TERRÖR (zılgıt), bütün yamanlığı ile başlamak zorunda kaldı. Ve: " Ah! Ey Hürriyet, senin için ne cinayetler işlendi!"; "Ah! Ey diydâr'ı Hürriyet, esiyri aşkın olduk, gerçi kurtulduk esaretten!" denildi.

Dünyaca *Ulu Devrim* adını alan Fransız İhtilâli, bireyci tarihçilerin göstermeye kalkıştıkları gibi, sırf kişi kaprisleri yüzünden mi göklere çıkardığı "Hürriyet" tanrısını kendi eliyle çarmıha germişti? Böyle kurt masallarına yalnız bebekler (sakallı veya sakalsız bebekler) inanır. Fransız işverenleri, bir yandan yurtta ve dünyada gerici derebeyi ve rakip işveren sınıflarına karşı, öte yandan Devrimde kendi insan haklarını arıyan işçi ve halk tabakalarına karşı egemenliğini sınıf olarak teşkilâtlandırma başarısını sağlamak uğruna TERRÖR'e ihtiyaç duyduğu için, önce Terröre sabretti, sonra Korsika'lı avorton Napolyon Bonaparte'yi İmparatorluk DİKTATÖR'lüğünde putlaştırdı.

DİKTATÖRLÜK: AZINLIĞIN DEVRİMİ

Demek 20. yüzyıla dek, *LİBERALİZM'in* kâbesi sayılan İngiltere gibi, dünyaya *HÜRRİYET* dersi vere vere kendisine birşey kalmıyan Fransa da, ünlü Devrimlerini yapar yapmaz, ilkin kaçınılmaz birer AÇIK DİKTATÖRLÜK konağından geçtiler, sonra onu kamufle etmekte kimi geri ülke işverenlerinin ağızlarının suyunu akıtan modern BURJUVA DEMOKRASİSİ basamağına vardılar.

Öteki kıtıpiyoz işveren devrimi taslaklarını hiç anmıyalım.

Marks-Engels, modern Sosyal Devrim'lerdeki o şaşmaz kanunu görmezlikten gelebilirler miydi?

Demek, iki büyük işveren Devrimi, şaşmaz bir kanunlukla: önce *Diktatörlük,* sonra *Demokrasi* konaklarını yaşadı. Henüz çocuk denecek çağda ve hiçbir devrim denemesi geçirmemiş bulunan Marks-Engels göz önüne getirilsin. 1848 yılı Marks 30'unu Engels 28'ini doldurmamışlardır. Sosyal harekete katılmaları ondan da taze çağda ve tersine oldu: Engels 1839 yılı (19 yaşında) yazarlığa başladı; Marks 1841 yılı (23 yaşında) doktor diplomasını aldı. Her ikisi de ancak 1842 yılı (22-25 yaşlarında) yeni bir dünya görüşüne ulaştılar. İkisi de *bilim* dışında hiçbir şeye inanmıyorlardı. İkisi de bilimin *olay'dan* başka hiçbir şeye dayanamıyacağını biliyorlardı. 1848 yılı, bütünüyle Karaavrupası, akşamdan sabaha bir *Devrim* denilen olayı bekliyordu. Bu nasıl *olabilirdi?*

Beş altı yıl içinde, iki genç araştırıcı, katışıksız bilgin gözüyle ve bilimin gözlemciliği ile; önce İngiliz ve Fransız devrimlerini inceleyeceklerdi. Hele, sanki içinde bulundukları Fransız. Devriminin atmosferine kapılmaktan başka ne yapabilirlerdi? Bu kaçınılmazlığı kendileri şöyle belirtirler:

"Şubat devrimi patlak verdiği zaman, Devrim hareketlerinin akışı ve şartları üzerine edinmiş olduğumuz fikirler bakımından, hep ondan önceki tarihcil tecrübenin ve özellikle Fransa tecrübesinin kafalarımıza taklaş olmasından kurtulamamıştık. Hele 1789'dan beri, bütün Avrupa tarihine egemen olan ve o sıra hâlâ da genel altüstlüğün alâmeti (sinyali) bulunan şey, özellikle Büyük Fransız Devrimi değil miydi? Bu yüzden,1848 Şubat ayı Paris'te ilân edilen [1]sosyal' Devrimin, proletarya (işçi sınıfı) Devriminin tabiatı ve yürüyüşü üzerine bizim edinmiş bulunduğu-

muz fikirlerin de, 1789 ve 1830 modelleri anılarının renklerine kuvvetle boyanmış olacağı besbelli ve kaçınılmaz birşeydi:" (K. Marks: **"Die Klassenkampf in Frankreich,** 1848-1850, F. Engels'in **Einleitung**'u, s.6)

Onun için Marks-Engels'in kanıları modern işveren Devrimlerinden alındı:

"17. yüzyıldaki büyük İngiliz Devriminden başlıyarak olagelmiş bütün modern çağ Devrimleri, her türlü Devrim görünüşünden ayırt edilemez gibi gelen birtakım çiziler açığa vurdular; bu çiziler, işçi sınıfının kurtuluş görünüşüne de oldukları gibi, aynen uygulanabilir göründüler." (Keza, s.8)

Diktatörlük: Sosyal bir sınıfın ötekiler üzerine, çoğu zaman kişi baskısı imiş gibi görünen, açık zılgıtla egemen oluşudur. Neden tarihte işveren sınıfı: Cromwell veya Napolyon Bonaparte çapındaki tiplerle kendi sınıf egemenliğini açık zılgıt biçiminde kişileştirdi? Çünkü, işveren sınıfı, hem millet içinde azınlıktaydı, hem de millet çoğunluğunu sömürecekti.

"Şimdiye değin bütün Devrimler, belirli bir sınıf egemenliğinin bir başka sınıfça giderilmesine vardı: ama, bütün üst sınıflar; şimdiye değin hükmedilen alt sınıf halk yığınlarına nispetle, küçücük azınlıklardan başka birşey değillerdi. Bu yüzden, egemen bir azınlık devriliyor, ve onun yerine başka bir azınlık Devleti ele geçirip; kamu kurullarına kendi menfaatlerine uygunca biçim değiştirtiyordu. Böylece her seferinde, iktidara elverişli ve ekonomi gelişiminin durumu ile nicelenmiş (sıfatlanmış) bulunan sınıf, bir azınlık grubuydu; ve gene, başka hiçbir şeyden değil, sırf o sebepten ötürü: altüstlük olur olmaz, hükmedilen çoğunluk, ya azınlık yararına bu altüstlüğe katılıyor, yahut, hiç değilse altüstlüğü sükûnetle sineye çekiyordu. Fakat, her olayın somut (konkret) özünü soyutlaştırırsak (abstreleştirirsek) görürüz ki, bütün o devrimlerin ortak biçimi, hepsinin de birer azınlık Devrimi oluşlarında toplanıyordu." (Keza, s.8)

ÇOĞUNLUĞUN SOSYAL DEVRİMİ

19. yüzyıl Batı Avrupasında işçi sınıfı, işverenlerin on, yüz katı kalabalık bir nüfus da olsa, - millet içinde henüz bir azınlıktı. Ancak bu azınlık sınıf, ondan öncekilerden bambaş-

ka: kendisi de *çalışan* bir üretmenler sınıfı idi. Toplum içinde başkalarını çalıştırıp *sömürmesi yoktu.* Öyleyse, başkalarını aldatmaya ihtiyacı var mıydı? Marks-Engels, bu yepyeni durumu sezdiler, yoksa sınıf kavramını *icat* etmediler. Sınıflar ve sınıf güreşi, kendilerinden önce, işveren tarihçileri ve iktisatçıları tarafından keşfedilmişti. Marks, 1852 yılı (35 yaşında), kendi buluşunu şöyle, özetledi:

"Benim yeni olarak yaptığım şey, şunu ispat etmekten ibaret kaldı: 1- sınıfların var oluşu, ancak üretimin gelişmesine bağlı belirli, tarihcil bazı güreşlere bağlanır; 2- Sınıf güreşi, ister istemez Proletarya Diktatörlüğü'ne yol açar; 3- Bu diktatörlüğün kendisi ise, yalnız bütün sınıfların kaldırılmasına doğru, sınıfsız bir topluma doğru geçit dönemini teşkil eder." (K. Marks: **Weidemeyer'e mektup,** 5 Mart 1852)

1848 Devrimi, sıcağı sıcağına Marks-Engels'i, bu sonuca vardırmıştır. Devrimler kanununa uyarak diktatör sayıldığı zaman bile, işçi sınıfı, ondan önce hiç bir sosyal sınıfta görülmedik insancıl bir davranışla, kendi kendisini de sınıf olarak ortadan kaldırmaya çağrılıdır. Marks-Engels, daha 25-28 yaşlarında derledikleri Devrim ve sınıf olaylarına dayanarak bu sonucu çıkarırlarken, işçi sınıfı için idealin gerçek *Demokrasi* olduğunu belirttiler:

"Daha önce görmüştük ki, Proletarya Devriminin son konağı; işçi sınıfının, egemen sınıf olarak biçimlenmesi ve demokrasi'nin feshedilmesidir." (K. Marks-F. Engels: **Manifest der Komunistischen Pertei,** 1848)

Madem ki işçi sınıfı kimseyi sömürmiyecekti, azınlık da olsa, gerçek demokrasinin temeli olan çoğunluğu aldatmakta bir fayda göremezdi. Sosyalizm, Demokrasinin taçlanışı olurdu: *"Gerçi bir azınlığın güttüğü, ama bu yol artık azınlığın yararına değil, çoğunluğun en öz yararına güttüğü bir Devrimde başarı kazanacak durum gene öyle değil miydi?"*

Marks-Engels bu soru ile araştırma yapıyorken, karşılığını, tecrübe değil, mantık yoluyla şöyle veriyorlardı:

"(İşveren Devrimcilerinde) azınlığın o kadar doğruymuş gibi ortaya attığı basit hesaplı yalanları (Betrug-Supercherie), ustalıklı yalanları bile yığınları ileriye itebiliyorsa, aynı yığınlar, ekonomi durumlarının en özel deyimlendirilmesi demek olan (sosyalist) fikirlere karşı, henüz kendilerinin de duruca anla-

madıkları ihtiyaçlarının en dupduru, en akıllıca deyimlendirilmesinden başka birşey olmayan ve henüz ancak içgüdüyle sezer oldukları fikirlere karşı neden daha az ilgi göstersinlerdi." (K. Marks: **"Die Kassenkampf..",** F. Engels: Einleitung, s.8)

Çünkü: *"Burada (sosyalizmde) artık hiç bir kandırım (hesaplı yalan) konu değildi. Tersine, büyük çoğunluğun kendi en esaslı yararlarının gerçekleşmesi konu idi. Gerçi o yararlar büyük çoğunluk için o sıra henüz hiç te dupduru değildi; ama o yararlar pratikte gerçekleştikçe çoğunluğun gözüne çarparak, çarçabuk ve ister istemez durulaşacaktı. Hem 1850 baharında, 1848 "Sosyal" devriminden çıkmış olan ve ayrıca hükümdarcı (monarşist) ruhu taşıyan işveren Cumhuriyetinin gelişmesi: Bundan böyle bir yanda hakiki iktidarı büyük işverenlerin avucu içinde derleyip topladıysa, öte yandan, tersine, bütün başka toplum sınıflarını, köylüleri de, küçük işverenleri de işçi sınıfı çevresinde gruplaştırmıştı; öylesine ki, ortak zafer sırasında ve zafer sonrasında, küçük işverenler değil, tecrübeyle gözleri açılmış bulunan işçi sınıfı ister istemez kesin faktör haline gelmeli idi. Bu takdirde, azınlık Devriminin biçimini çoğunluk Devrimi biçimine çevirmenin yolu yok muydu?"* (Keza, s.8-9)

Demek, daha 1848 yılı, Marks-Engels "Proletarya Diktatörlüğü" deyimini *"Çoğunluğun Devrimi"* anlamında kullanıyorlardı. Ne çare ki, *"Çoğunluk"* bunu anlamak fırsatını bulmadı; yalnız kalan işçi sınıfı ezildi. *"Basit bir elçabukluğu vuruşu ile sosyal biçimi değiştirme imkânsızlığının belgesi 1848 yılı bir yol daha kesin olarak ortaya çıktı." "Louis-Bonaparte 2 Kasım 1851 günü ordu aracılığı ile gergin duruma son vererek, Avrupa'ya hem iç huzur sağladı, hem bu huzura karşılık bir savaşlar çağı başladı. Bir an için, aşağıdan devrimler çağı kapanmış, onun yerine yukarıdan devrimler çağı geçmiş idi."* (Keza)

ALDANIŞ - LİG - GERÇEKLİK

İşverenci üretim münasebetleri, toplumun yeni üretici güçlerini kendi çerçevesi içine zorla, ikinci imparatorluk diktatörlüğü ile sığdırmıştı. Marks-Engels, tahminlerinde aldanmışlardı. Aldandıklarını en çok kendileri, gerçekçi bilim anlayışına yaraşır açıklıkla bildirmekten ve ona göre davranmaktan çekinmediler: Devrim kışkırtıcıları da, parsayı toplayanlar da gene işveren sınıfı olmuştu. Marks bunun sonradan acı acı belirtti:

"Proletaryayı (işçi sınıfını) isyana zorlayan burjuvazi (işveren sınıfı) oldu. İşçi sınıfının itiraf edilmiş her günkü ihtiyaçları, onu işveren sınıfının zorla devrilmesini elde etmeyi istemeye itmiyordu; işçi sınıfı henüz bu görevi başaracak boyda değildi." (K. Marks: Klassenk. in Fr., s.45)

Engels aynı aldanışı daha coşkun içtenliği ile belirtti:

"Tarih, bizim ve bizim gibi düşünenlerin yanlışını çıkardı. Açıkça ispat etti ki: Karaavrupası üzerinde ekonomi gelişiminin durumu, o zaman henüz işveren üretiminin ortadan kaldırılması için olgunlaşmış olmaktan hayli uzaktır; bunu 1848'den beri bütün Karaavrupası'na yayılmış bulunan ekonomi Devrimi ile, büyük sanayii ancak o sıra Fransa'nın, Avusturya'nın, Macaristan'ın, ve son günlerde Rusya'nın iklimine hakikaten alıştırmakla ve Almanya'yı birinci sınıf bir sanayi ülkesi yapmakla, hem de bütün bunları 1848 yılında bile yayılmaya pek elverişli bulunan işveren temeli üzerinde yapmakla açıkça ispat etti.

"Ancak 1848 yılından sonradır ki, eski manifaktürden (eliş-yerinden) *bozma, hatta Doğu Avrupa'da lonca esnaflığından kalma bir sürü ara varlıkları" ortadan kaldıran büyük sanayi, hakiki işveren sınıfı ile, hakiki işçi sınıfını dünyaya getirerek, her ikisini birden sosyal gelişimin birinci planına itti."* (K. Marks: **Klassenk**.in Fr.'a F. Engels: Einleitung s.9)

Kanlı 1848 denemesi, Marks-Engels'i sağdan da, soldan da kopuşturdu.

GERİCİLERE KARŞIYDILAR: Çünkü bunlar hem işçileri ihtilâle kışkırtmışlar, hem de sonradan suçluyorlardı: Bütün Alman, İngiliz ve Fransız "büyük" gazeteleri, hatta bir zamanki Cumhuriyetçi Flocon'un *Reforme'u* bile, 1848 Haziran ayı Paris'te kılıçtan geçirilen işçileri kötülüyorlar idi. Marks, *"Neue Reinische Zeitung"* (Yeni Ren Gazetesi) abonelerinin yarısını kaçırtacak olan şu düşüncesini açıklamaktan kendini alamadı:

"Halkın çılgınlığı yüzünden ölmüş bulunan kurbanlar için, Gard Nasyonal (milli muhafız) için, Gard Mobil (hareketli muhafız) için, Gard Repübliken (Cumhuriyetçi muhafız) için, savaş hattı için gözyaşımız, bir iç çekişimiz, bir tek sözcüğümüz yok mudur? diye bizden sorulacak.

"Onların dulları, yetimleriyle Devlet meşgul olacaktır; buyrultular onların şanlarını yücelere çıkaracaktır, resmi ve muhteşem cenaze törenleri onların bakayalarını toprağa verecek-

tir. Doğudan Batıya dek Avrupa gericiliği onlara saygı duruşunda bulunacaktır."

"Ama, açlıkla yırtınan, basınca vur abalıya getirilen, hekimlerce yüzüstü bırakılan, [1]namuslu' yurtdaşlarca hırsızlar, kundakçılar, zından kaçkınları diye muamele gören fakir fukara kadınlarının ve çocuklarının, denizaşırı yabanlara sürülen hayatta kalmış fakir fukaradan en iyilerinin tehdit altında karartılmış alınlarına defne dallarını düğümlemek, biz demokratik basının imtiyazı ve hakkıdır" (J. D. - D.: K. Marks, s.63)

SÖZDE İLERİCİLERE KARŞIYDILAR/ Çünkü Marks-Engels *"Romantik Devrimcilikten* hoşlanmıyorlardı. Sürgündeki Ledru-Rollin'ler, Mazzini'ler, Kossuth'lar; ısmarlama alaylarının başına geçip hemen ülkelerini fethetmeyi kuruyorlardı. Devrim için Devrim lâfı yapmaya hevesli olan "Komünistler Liginden ayrıldılar. "Kolonya Komünistleri Dâvası"nda Prusya polisinin iddia ettiği gibi kişi çekişmeleri yüzünden değil. "Komünistler Ligi" nin merkez bürosunda 15 Eylül 1851 günü Marks, "Komünistler Ligi"nden niçin ayrıldığını şöyle açıkladı:

"Azınlık, eleştirici kavrayış yerine bir doğmatik kavrayış, materyalistçe yorumlama yerine idealistçe yorumlama geçiriyor. Onlara göre, gerçek münasebetler yerine basit irade (sadece dilek) Devrimin motoru oluyor. Biz, işçilere diyoruz ki/ Sizin yalnız var olan münasebetleri değiştirmeniz için değil, fakat kendi kendinizi değiştirmeniz için de ve kendinizi siyasi iktidarı yürütmeye elverişli kılmanız için de 15, 20, hatta 50 yıl sivil savaşlar ve milletlerarası savaşlar geçirmeniz gerek" Siz ise, tersine, diyorsunuz ki/ "Hemen iktidara geçmeliyiz, yoksa uyumaya gideriz." Biz özellikle Alman proleterlerine, Alman işçi sınıfının ilkel durumunu belirtirken, siz Alman esnaflarının milli duygularını ve loncacı batıl *inançlarını en kaba şekilde pehpehliyorsunuz. Bu yaptığınız da, şüphesiz daha popülerdir (halkın hoşuna gider). Demokratlar nasıl halk sözcüğünü kutsal bir varlık yapmışlarsa, tıpkı öyle, siz de proletarya'yı (işçi sınıfını) ,bir kutsal varlığa çeviriyorsunuz. Tıpkı demokratlar gibi devrimci evriminin yerine, devrimcilik lâfını geçiriyorsunuz."* (J. D. - D., s.66)

Bu gerçekçi anlayış, dar görüşlülerin paslı silâhı olan "Hain" sözcüğünün Marks-Engels'e karşı da kullanılmasına yol açtı.

"1849 bozgunundan sonra [1]in partibus' (yabancı ülkelerde kurulmuş) geleceğin gelgeç hükümetleri çevresinde toplaşan

bayağı demokrasinin kuruntularını (illüzyonlarını) hiç paylaşamıyorduk. Onlar, "Halk" ın "Zalimler" üzerine yakın, kesin, bir daha geri dönmez zaferini hesaplıyorlardı; biz, "Zalimlerin uzaklaştırılmaları" ndan sonra, özellikle o "Halk"ın içinde saklı duran zıtlık elemanları arasında uzun bir güreşi hesaplıyorduk; 1850 güzünden beri Devrimin hiç değilse birinci diliminin kapanmış bulunduğunu ve yeni bir cihan ekonomi krizi patlayıncaya değin, beklenecek hiç bir şey bulunmadığını bildiriyorduk; onun için bu adamlarca Devrim hainleri diye tefe konulduk; aynı adamlar ise, ondan sonra, hemen hemen hiç istisnasız Bismark'la barıştılar: yeter ki Bismark kendilerini zahmete değer bulsundu." (F. Engels: **"Klassenk. in Fr." a Einleitung,** s.7)

DEVRİMCİ ALMANCA KONUŞMA: ENTERNASYONAL - KAPİTAL

Marks-Engels 1850 yılı: *"Yeni bir kriz gelmedikçe, yeni bir Devrim mümkün değildir"* demişlerdi. 1857 yılı kriz geldi. Amerika'dan Fransa'ya, İngiltere'ye atladı: Önceden görmenin şenliği ile, Marks: *"Her türlü malî sıkıntıma rağmen, 1849'dan beri, hiç bu kriz patlamasında olduğu kadar keyfimi yerinde hissetmemiştim";* Engels: *"Kriz, farkındayım, bana bir deniz banyosu kadar beden rahatlığı verdi"* diye karşılıklı yazıştılar. Kriz üzerine üç büyük ciltlik belge topladılar. Fakat Devrim gelmedi. Marks daha önce Engels'e yazdı: *"Doğrusu, eğer bu böyle sürüp gidecekse, böylesine bitkileşmektense, yüz ayak yerin altında olmayı isterdim."* (Mektup: 28 Ocak 1858) Ve yeniden teoriye döndü...

Devrim yerine 1859 Avusturya-İtalya savaşı geldi. Marksçı olmakla övünen Demokratları 1848 yılı mitralyozladığı için "Mitralyoz-Prensi"' denilen Wilhelm I kral oldu. Onun başvekili Bismark'la Lassale'in flört etmesi can sıktı. 1870 yılı Napoleon IlI'den casusluk parası aldığı dosyasıyle ortaya çıkacak olan, 1848-49 Frankfurt Millet Meclisi sol kanat şefi, Cenevre Üniversitesi profesörü, tabiatçı materyalist geçinen Vogt, Marks'ı; işçileri sömürerek lüks içinde yaşıyan, kalp para basan, şantaj yapan, hatta *National Zeitung'ta* cinayetler işliyen

suçlu diye kitap çıkarttı. Açılan iftira dâvasına Berlin mahkemesi bakmayınca, Marks üç cilt tutan eseriyle "Herr Vogt" u ve işveren partilerinin, gazetelerinin içyüzlerini güneşe sermek zorunda kaldı.

Marks-Engels'in huyları: "Yap iyiliği, at denize: balık bilmezse, halik bilir" di. 1862 Londra *Evrensel Sergi'si* ve 1863 Nisan ve Temmuz aylarındaki Polonya lehine mitingler, İngiliz ve Fransız işçilerini kardeşleştirdi. 28 Eylül 1864 günü Saint-Martin's Hall'de; işçilerin şartlarını düzeltmek için Enternasyonal Ortaklık toplantısına, Alman işçilerini temsil için çağrılan Marks, işin ciddiliğine inanıp gitti. 20 kişilik Teşkilât Komitesi'ne seçildi. Bir sürü Trade-Union'cu, Owen'ci, Proudhon'cu, Mazzini'ci esnaf sosyalistlerine, en sonra: *"Enternasyonal İşçiler Assosyasyonunun Açış Adresi"* diye anılacak bilimcil sosyalizmin prensiplerini oybirliği ile kabul ettirdi. Enternasyonal'ın yapısı içinde esnaf kafalı aydınlar boş durmadılar. Devrimci geçinenlere örneği Marks'ın şu mektubu verir:

"Size, French Branch (Fransız Şubesi) üzerine birkaç sözcük yazmayı epey zamandır vaadetmiş bulunuyordum. Bu ragamuffins (hinoğluhinler) in yarısı, yahut üçte ikisi birtakım maquereaux'lar (sazan balıkları) ve benzeri kişiler. Ama hepsi de, arkadaşlarımız çekildi çekileli, devrimci lâkırdı kahramanlarıdırlar: from a safe distance of course (tabii saygıdeğer bir mesafeden) kralları ve imparatorları, hele büsbütün özellikle Louis-Napoleon'u öldürüyorlar. Onlara göre biz, elbet birtakım gericileriz. Bize karşı dörtbaşı mamur bir ithamname çiziştirip, Bruxelles Kongresi'nin gizli oturumları sırasında dağıttılar. Şu blacklegs'lerin (şarlatanların) hıncı, Felix Pyat'ın kendilerini haklamış olmasıyla çoğaldı. Pyat ise, dördüncü sınıf bir melodram artisti olup,1848 Devrimi'nde Toast Master'likten başka rol oynamadı. (İngilizler, kamu şölenlerinde kadeh kaldırma -toast- düzenini gözetmeyle görevlendirilmiş kişilere: kadehleri kaldırma ustası derler). Bu adam, cidden to shout in a whisper (fısıldıyormuş gibi yapıp zırlama) ve tehlikeli konspirasyoncu (gizli faaliyetçi) monomanisine tutulmuş. Pyat, o çete sayesinde, Enternasyonal İşçiler Ortaklığı'nı kendisine tapan bir klik durumuna sokmak istiyordu. Asıl istediği ise, bizi kompromete etmek (sorumlu, lekeli düşürmek) idi. French Branch'ın çağırdığı ve Enternasyonal Assosyasyon ta-

rafından çağrılan bir toplantı imiş gibi, ortalığa boru sesleriyle ilân ettiği bir kamu mitinginde, Louis-Napoleon, başka adıyla Badinguet, mutlak ve kesin olarak idama mahkûm edildi... Ama tabii, idam hükmünün yerine getirilmesi, Paris'lilerden bilinmez bir Brutus'un himmetine bırakıldı."

"Bu ortaoyununa İngiliz basını hiç dikkat etmeyince, biz de bir susuş kumpası kurduk. Lakin çeteden birisi, Vesinier adlı herif, pek üstad şantajcı-koftici gazeteci imiş. Adam, bir Enternasyonal organı gibi geçinen La Cigale adlı Belçika gazetesinde, bütün içlerindeki süprüntülükleri bol bol saçıp döktü. Bu gazete, Avrupa'da bir ikincisi muhakkak bulunmayan cinsten komik bir lâhana yaprağı. Ciddiliğinden daha komik hiç bir yanı yok. Derken, hikâye La Cigale'den Pays'ye, İmparatorluk Gazetesi'ne geçti. Tabii Paul de Cassagnac bu havadisle mal bulmuş mağribiye döndü. O zaman biz de (id est General Council: Atılabilir Genel Konsey) La Cigale'e altı satırlık bir resmi bildiri gönderip, F. Pyat'ın Enternasyonal ile hiç bir münasebeti bulunmadığını, hatta üyemiz bile olmadığını belirttik... Bir sözcük daha. Blanqui'nin, dostlarından birinin kalemiyle, o aynı Cigale'de, Pyat'yı öldüresiye gülünçleştirdiğini veya kaçık yahut polis olduğu şıklarından birini itiraf etme zorunda bıraktığını sevinerek gördük." (K. Marks: **Kugelmann'a Mektup,** 5 Aralık 1868)

Bu hengâme içinde **KAPİTAL** sessiz sedâsız çıkmış; dostun düşmanın susuş kumpası yüzünden, pek az kişinin gözüne çarpmıştı.

IX- İŞÇİ (Proletarya) DEVRİMİNİN ETKİSİ

19. yüzyılla birlikte Kapitalist toplumun içine girdiği *Büyük Sanayi* ve onun yarattığı dönemcil (cyclique) *Ekonomi Bunalımları,* alt sosyal sınıfların yaşantılarını dayanılmaz vuruşlarla sarstı. O sarsıntı, ister istemez, düzen olarak Kapitalizmin de temellerine vurdu. Ancak, henüz kimse, yerin neden sallandığını bilmiyordu.

Deprem, üretici güçlerin derinliklerinden geliyor, sınıf ilişki ve çelişkilerini zorlu sıçramalara uğratıyordu. Sıçramaların özü, alt yığınlarla, proletaryanın motoru (kımıldatıcı gücü) ile yürüyordu. Ama, gemiyi yürüten usta kaptanlar, üst sınıflardı. Onun için her devrimcil oyunu halk ve *işçi sınıfı* oynuyordu. Parsayı üst sınıflar, özellikle *işveren sınıfı* topluyordu.

Edinilen denemeler ve onlara ışık tutan Bilimcil Sosyalizm geliştikçe, genellikle halk, özellikle işçi sınıfı gözünü açmaya başladı. Devrimin yükünü taşıyan; kanını, terini, gözyaşını döken halk idi. Devrimin meyvasını toplayan, güdümünü, yararını, safasını süren niçin hep burjuvazi olsundu? Geniş yığınlar ortamında problem, bu soru biçiminde gittikçe kendisini dayatıyordu.

1870-71 Fransız-Alman burjuvuzilerinin kapışıp yırtınmaları, problemi en ateşli biçimiyle ansızın Paris halkının önünde patlattı. Ve tarihin büyük yaratıcı gücü ve motoru olan halk, kendiliğinden bir çözüme vardı. Çözüm: *Paris Komunası* oldu. Proletarya, ilk defa orada, hiç bir sözde teoriye kapılmaksızın, bütün kuruntuları (spekülasyonları) yakarak kendi Devrim ve Devlet denemesine girişti. Sonuç korkunç oldu. Ama çıkan bilimcil gerçeklik, sosyalizmin ayağını göklerden yere bastırdı.

BEKLENEN DEVRİM: PARİS KOMUNASI

O batak günlerde Marks-Engels, olayların ansızın bir dönüm yapmak üzere olduğunu herkesten önce seziverdiler. Daha Alman-Fransız savaşından ve Paris Komunası'ndan iki üç yıl önce, Fransa'nın bir şeylere gebe olduğunu, yüzeyde devrimci geçmiş üzerine başlıyan yayınlardan anlıyorlardı. Marks yazıyor:

"Fransa'da pek ilginç bir hareket oluyor.

"Paris'liler, yakın devrimci geçmişlerini güzelce ve iyice incelemiye koyuluyorlar, böylelikle de yaklaşan yeni devrimci girişkinliğe hazırlanıyorlar. İlkin İmparatorluğun Menşei, sonra Kasım Hükümet Darbesi çıktı. Bu hadiseler tümüyle unutulmuştu; nitekim, Almanya'daki gericilik de l848-1849 anılarını tümüyle silmeyi başardı.

"Onun için, Tenot'nun Hükûmet Darbesi üzerine çıkan kitapları, Paris'te ve taşrada sansasyon yarattı ve az zamanda eserin on baskısı birden kapışıldı: Sonra aynı dönem üzerine yazılmış, düzinelerle etüd birbiri ardından geldi. C'etait la rage (bu kadarı olur şey değildi), ve hemen bir kütüphanecilik spekülasyonu ortaya çıktı.

"Bu yazılar muhalefetten kaynak aldı. Örneğin Tenot bir l'homme de Siecle: Yüzyıl deyince, liberal işveren gazetesini demek istiyorum, yoksa yüzyılımızı değil. Resmi muhalefete mensup bütün liberal olan ve liberal olmayan hergeleler bu hareketi şımartıyorlar. Cumhuriyetçi demokrasi de aynı şeyi yapıyor: Örneğin Ledru-Rollin'in eski yamağı Des-lescluze, Cumhuriyet patriği lâkabiyle şimdi, Paris'in Reveil'ini (Uyanış'ını) kaleme alıyor.

"Şimdiye dek Bonarpartçı olmayan herşey, ölümden sonra ifşa edilmenin veya unutulmuşları anmanın yarı sarhoşluğu içindedir.

"Ama bir de revers de la medaille (madalyonun ters yanı) var.

"İlkin Fransız hükümeti, mürted Hippolyte Castille'e 1848 Haziran Katliamları eserini yayınlattı. Bu, Thiers'ler, Marie'ler, Jules Favre'lar, Jules Simon'lar, Pelletan'lar ve ilh. için, kısacası Fransa'da Union Liberal (Serbestçi Birlik) adı verilen

ve önümüzdeki seçimleri de elçabukluğuna getirmek isteyen bütün o yaşlı pis köpekler için bir tokattı. (Haziran katliamını yaptıran onlardı.)

"Ondan sonra Sosyalist Partisi geliyor. O da 1848 Adamları ve Muhalefet eserini yayınlayıp, Vermorel gibi eski döl Cumhuriyetçi Demokratlar ve Muhalefet üzerine ifşaatta bulunuyor.

"Vermorel Proudhon'cudur.

"Nihayet G. Tridon'un Gironde et Girondins eseriyle Blanqui'ciler geliyorlar.

"Tarih sihirbazının kazanı böyle kaynıyor!"

"Bizde bunu ne zaman göreceğiz?" (K. Marks: **Kugelmann'a Mektup,** 3 Mart 1869)

Başka kim bu kadar candan seziyle Fransa'nın olaylarını izleyebilir? Beş ay sonra:

"Sonuncu mektubunuza gelince, o ancak dün elime geçti. Çünkü kızım Laura'mn geçirdiği bir rahatsızlık dolayısıyle, Paris'te sekiz gün incognito (mütenekkiren, kendini tanıtmadan) kalmak zorundaydım. So by the bye (söz aramızda) büyüyen hareket gittikçe kendini gösteriyor. Yoksa, hastalığınız sırasında size yazmak için elbet acele ederdim." (K. Marks: **Kugelmann'a Mektup,** 15 Temmuz 1869)

Bir üç ay daha sonra, İmparator Louis-Napoleon'un başında birşeyler dolaştığı kestirilir:

"Fransa'da işler hayli yolunda gidiyor. Bir yanda her çeşit eskimiş Demokrat ve demagog zırlayıcılar, kendilerini ele vermekten geri kalmıyorlar. Öte yanda Bonaparte, birtakım imtiyazlar verme yoluna sürükleniyor ve o yolda boynunu kıracaktır." (K. Marks: **Kugelmann'a Mektup,** 29 Kasım 1869)

İçeride sıkışan Bonaparte, boynunu dışarıda kırmayı göze aldı. 1870 Prusya-Fransa savaşı patlamak üzereyken, Marks-Engels, tarihte eşi görülmemiş bir olayın üzerine basıyorlar:

"İngiliz işçi sınıfı, Fransa ve Almanya işçilerine kardeş elini uzatıyor. Onlar şu derinden kanıyı besliyorlar ki, patlamak üzere olan korkunç savaş, istediği döneme girsin, bütün ülkeler işçi sınıflarının ittifakı en sonunda savaşı öldürecektir. Bir olay var: resmi Almanya ile Fransa, kardeşin kardeşi öldürmesi savaşına seğirtirlerken, Fransa'nın ve Almanya'nın işçileri birbirlerine karşılıklı barış ve iyi dilek mesajları gön-

deriyorlar. Geçmiş tarihte benzeri bulunmayan şu büyük olay, daha duru bir geleceğin yolunu açıyor. Bu olay bir şeyi ispat ediyor: Bütün ekonomik yoksullukları ve siyasi hezeyanıyle yaşıyan eski Topluma zıt, yeni bir Toplum fışkırmak üzeredir; bu yeni Toplumun milletlerarası kuralı; BARIŞ olacaktır. Çünkü onu düzenliyen güç her yerde bir ve aynı; EMEK olacaktır! " **(Fransa-Prusya Savaşı üzerine Genel Konsey'in Birinci Manifesti,** 23 Temmuz 1870)

Barış sağlanamadı. Olaylar yıldırım çabukluğu ile gelişti:

"Savunma savaşı gerçekte Louis-Bonaparte'ın teslim olmasıyla, Sedan teslimi ve Paris'te Cumhuriyetin ilanıyla sona erdi." Bu anacık babacık günlerinde, Marks-Engels, gelip çatmış olan siyasi krizin Devrime çevrilmesi için hiç bir kışkırtma yaptılar mı? Hayır. Tersine. Fransız işçilerine, Fransız köylülerinin yirmi yıl önce Birinci Napolyon sevdasıyla İkinci Napolyon'a oy vermekle düştükleri yanılmaya bir daha düşmemelerini, hele sakın düşman kapıda iken Cumhuriyet Hükümetini devirmeye kalkmamalarını öğütlediler:

"Fransız işçi sınıfı en son kerteye gelmiş güç şartlar içinde kıvranıyor. Şimdiki kriz sırasında, düşman hemen hemen Paris'in kapılarını çalarken, yeni Hükümeti devirmek bir umutsuzluk deliliği olurdu. Fransız işçileri, yurttaşlık görevlerini yerine getirmeliler, ama aynı zamanda, Fransız köylülerinin Birinci İmparatorluk millî anılarına kapılarak tuzağa düştükleri gibi, 1792 yılının millî anılarına kapılıp sürüklenmiye kalkışmamalıdırlar. İşçilere düşen vazife, geçmişi bir daha hortlatmak değil, geleceği yapılandırmak, kendi sınıf örgütlerini işlemek için, sükûnetle, kararlılıkla Cumhuriyetçi hürriyet icaplarını elverişlice kullanmaktır. Cumhuriyet hürriyetleri, Fransız işçilerine Fransa'yı gençleştirmek (rejenere etmek) için yeni herkül güçleri bağışlıyacaktır: Cumhuriyetin kaderi, işçilerin enerjisine ve us gösterişlerine, akıllılıklarına bağlıdır." **(Fransa-Prusya Savaşı üzerine Genel Konseyi'n İkinci Manifesti,** 9 Eylül 1870)

Görüyoruz. 1848 yılı her gün bir Devrim beklemiş olan Marks-Engels, bir çeyrek yüzyıl sonra ayaklarına gelen Paris Komünü Devrimini, kışkırtmak şöyle dursun, bentlemiye, **delisellikten** kurtarmaya çalışmışlardır.

Sonra ne oldu?

1871 FRANSA'SINDA 1941 FRANSA'SINI GÖRÜŞ

Fransa İmparatoru Louis-Napoleon kendisi gibi hazıryeyici ordusuyla çürümüştü: Bir vuruluşta düştü. Ve 1870 yılı, 1940 yılında tekrarlanacak olan trajedi, ufak tefek değişikliklerle sahneye konuldu.

"Bu hadiselerden uzun süre önce, daha İmparatorluk ordularındaki derin kokmuşluk, çürüyüş besbelli olduğu an, Prusya'nın askerci kamarillası fütuhat kararını almıştı." **(Genel Konsey'in İkinci Manifesti)**

Ancak, Fransa demek, Napolyon avortonları demek değildi. Fransa, *Ulu Devrim* çağında olduğu gibi devrimci coşkunlukla azıcık dayansa, hem kendini toparlar, hem Alman İmparatorluğunun doğuşu önünde irkilecek olan İngiltere'den ve belki de Rusya'dan bile destek görebilirdi. Bu kanıyla Marks'ın Kugelmann'a yazdığı mektup çok ilginçtir. Çarlık Rusyası'nın, dangalak Prusya ağası Bismarck'ı önce serseriler kralı Louis-Napoleon üzerine; sonra el altından İngiltere üzerine itmeye çalıştığı dikkati çekmişti:

"Seçkin olan ve olmayan mob (ayaktakımı; populace), yalnız görünüşü; cephe manzarasnı, hemen geliveren başarıyı yargılar. Yirmi yıl süreyle all over the world (düyanın dört bucağında) Louis-Bonaparte'ın göklere çıkarılışını (apoteos'unu) ayak-takımı becerdi. Gerçekte ben, en yüceltildiği zaman bile, o herifin bir canaille mediocre (ciğeri beş para etmez hinoğluhin) olduğunu maskelenmekten kurtarmıştım. Yunker (Prusya Ağası) Bismarck'ın da ondan aşağı kalır yeri bulunmadığı kanısındayım. Gene de, Bismarck'ın, diplomaside elleri serbest kalır kalmaz, bu kerte ahmaklık göstereceğini ummamıştım. Bu adam, Rus şansölyeliği (sadrazamlığı) tarafından yalnız arslanın yırtabileceği bir ağ içinde taşralaştırılmış meğer; Bismarck ise bir arslan değildir.

"Örneğin Bismarck, Fransa'nın kendisine en iyi harp gemilerinden 20 tanesi ile birlikte, Hindistan'daki Pondichery'yi de teslim etmesini isteyip duruyor. Hakiki bir Prusya diplomasisinden böyle bir düşünce çıkamazdı. Çünkü o bu kadarcığını olsun bilirdi ki, bir yol Prusya'ya geçen Pondichery, İngiltere'nin eline düşmüş bir Prusya rehinesinden başka şey olmayacaktır; ve İngiltere istedi miydi, 20 gemiyi Baltık denizine girmeden önce

yaka paça edecektir; demek o gibi istekler, Prusya'lı bakımından, Prusya'lılar daha henüz out of the French Wood (Fransız ormanından çıkmış) olmadıkları sırada, John Bull'ı (İngiliz Con kikiriğini) irkiltmeye kalkışmak gibi saçma bir amaç güdemezdi. Fakat Rusya, Prusya'nın kulluğunu daha fazla sağlama bağlıyabilmek için, özellikle bu sonucu elde etmekte çıkar gözetiyor idi. Nitekim bu isteklerde direnişler, İngiliz işveren sınıfının barışçıl fikirlerinde tam bir revirman (yüzgeri etme) yaptı. İngiltere'de şimdi herkes bağıra çağıra savaş istiyor. İngiltere'ye karşı çevrilmiş bulunan o provokasyon (kötü kışkırtma), İngiliz menfaatleri üzerine çöken bu tehdit, işverenleri bile çılgına çevirdi. Pek muhtemeldir ki, şu Prusya'lı "us ve akıllılığı" sayesinde, Gladstone (Rusya yanlı İngiliz başvekili) ile ortakları will be kicked out of office and supplanted by a ministery declaring war against Prussia (alaşağı edilsinler ve yerlerine Prusya'ya savaş açacak bir kabine geçsin)

"Öte yanda, Rusya cihetinden de perspektiv (geleceğin görünüşü) pek emniyet verici değil. Wilhelm imparator biçimine girdi gireli, Alman düşmanı Eski-Moskoflular Partisi, başta muhtemel taht vârisi gelmek üzere, tamamiyle üste çıkmış bulunuyor. Bu parti, Gorçakov'un ipince politikasından hiç bir şey anlamıyor. Belki de gene Çar, ya dış politika yönelişini tümüyle değiştirmek zorunda kalacak, yahut selefleri Birinci Aleksandr, Paul, Üçüncü Petro gibi that he will be obliged to tick the bucket (kalıbı öbür dünyada dinlendirmek zorunda kalacak) tır.

"İngiltere'de, Rusya'da böyle toptan bir siyasi altüstlük olursa, where would Prussia be (Prusya'nın işi nice olur?.) Hem öyle bir zamanda ki, Prusya'nın kuzey-doğu ve güney-doğu sınırları istilâya açık ve Almanya'nm silâhlı kuvvetleri tükenmiş bulunuyor! Unutmamalı, Prusya Almanya'sı savaşın başlangıcından beri Fransa'ya 1.500.000 asker yollamıştı. Geriye seferber edilecek aşağı yukarı ancak 700.000 kişisi kalmıştır!" (14 Şubat 1871)

Marks-Engels, siyasetin ekonomi temelini gözönünde tutarak, 20. yüzyıldaki (Fransa-İngiltere-Rusya) *"Üçüzlü İtilâfını* (İtilâf'ı Müsellesi) olmadan önce görmüş bulunuyorlar. Bu kadar uzağı elleriyle tutabilen insanlar, Fransız işveren

sınıfından, hiç değilse bunca övündükleri yurtseverliklerini ciddiye almalarını, vatanlarını savunmalarını beklemezler miydi?

"Tersinin görünmekte olmasına rağmen, Fransa'daki durum, gene de anything but pleasant (hoş olmaktan hayli uzak) tır. Fransa dayansın, mütarekeyi kendi ordusunu yeniden teşkilâtlandırmakta kullansın ve en sonra savaşa sahiden devrimci bir nicelik versin (şu tatlı su kurnazı Bismarck, to this end - bu sonuca varmak için- elinden geleni yapıyor). Görürsün, Prusya nasıl güzel bir "rude" (eşek ağlatan) sopası yerdi." (Aynı mektup)

İŞVEREN İHANETİ

Fransız işveren sınıfı İkinci Cihan Savaşı'nda Fransa'yı Nazi'liğe teslim edenlerin öz-be-öz ataları olduklarını ispat ettiler. Fransız işçi sınıfını iktidarda görmektense, can düşmanları Prusya ağalarına vatanı teslim edeceklerdi. O her devrin uğru Abbası Thiers ayarında liberaller, kargaşalıktan yararlanıp, bu yol seçimsiz iktidara çıkmak için *"Paris'in kapılarındaki"* düşman Bismarck'la elele verdiler. Marks, üç yıl önce onları *"seçim elçabukluğuna kalkışan pis köpekler"* saymıştı. Ama bu kadarını, en pis köpeklerden bile ummadığını açıklamaktan kendini alamadı:

"Benim, middleclass heroes (işveren kahramanları) için beslediğim kanıyı biliyorsun. Jules Favre ve ortakları (şu gelgeç hükümetten ve Cavaignac çağından beri ün almış) (1848 yılı Paris işçilerini kılıçtan geçiren) baylar umduğumdan da aşkın çıktılar. O ortodoks kılıç, o militer hinoğluhin (Blanqui, haklı olarak Trochu'yü böyle sıfatlandırıyordu) adama, [1]Plan'ını gerçekleştirme müsaadesi vermekle işe başladılar. Bu plana göre, Paris starvation point (kıtlık kertesine) düşünceye dek pasif savunma uzatılacak, taarruz ise, aynı zamanda birtakım manevra yapmacıklarından ve sorties platoniques (Eflatuni çıkışlardan) öteye geçmiyecekti. Bu söylediğimi sakın bir tahmin, tasavvur samna. Jules Favre'ın kendi eliyle Gambetta'ya yazdığı mektubu gördüm. Orada herif, ne kendisinin, ne Paris'e tıkanıp kalmış öteki hükümet üyelerinin Trochu'yü ciddi bir taarruz yapmaya itemediklerinden yakınıyor. Trochu, boyuna "Paris demagojisi-

nin" (sosyal fikirler öne süren Paris halkının) üstesinden başka türlü gelinemiyeceği karşılığını veriyordu. Gambetta, Favre'a şu karşılığı gönderdi: [1]Kendi mahkûmiyet kararınızı kendiniz verdiniz.' Trochu, Prusya'lılarla döğüşmektense, Bröton muhafız birlikleri sayesinde Paris'teki kızılları tepelemeyi tercih ediyordu. Bröton askerleri ona, Korsika'lıların Louis-Napoleon'a yaptıkları hizmetlerin aynını yaptılar. İşte, yalnız Paris'te değil, fakat işveren sınıfının mahalli yetkililerle mutabık kalarak aynı prensiplere göre hareket ettiği Fransa'nın dört bir yanında uğranılan bozgunların hakiki sırrı budur."

"Trochu planı climax (en son kertesine dek) yerine getirilmiş olduktan sonra, Paris, ya teslim olmaya yahut açlıktan ölmeye zorlandığı vakit, Jules Favre ve ortakları sadece Toul kalesi kumandanının örneği ardından yürümüş olacaklardı. Kumandan teslim olmadı. Ancak, Prusya'lılara, erzak yokluğunun kendisini savunmayı bırakıp gitmeye ve onlara kapıları açmaya zorladığını bildirmekle yetindi."

"Jules Favre, bir şekilce teslim olmayı imzalamakla kalmadı; kendisinin, hükümet üyesi arkadaşlarının ve "Prusya kralının esirleri olduklarını bildirdikten sonra, bütünüyle Fransa adına hareket etmek ihtiyatsızlığını da gösterdi. Paris dışında kalan Fransa'nın durumu üzerine Favre ne biliyordu? Mutlak surette hiç bir şey, belki yalnız Bismarck'ın kendisine tebliğ etmek lütfunda bulunduğu şeyi biliyordu.

"Dahası var. O Prusya kralının esiri olan baylar büsbütün uzağa gittiler: Bordeaux'ya sığınmış ve henüz hür bulunan Fransız hükümetinin yetkili iktidarını tümüyle yitirdiğini ve ancak kendileriyle, Prusya kralının esirleriyle mutâbık kalırsa hareket edebileceğini bildirdiler. Beride kendileri ise, harp esiri olarak ancak galiplerinin emri (diktesi) altında hareket edebileceklerinden, böylelikle de facto(fiilen) Prusya kralını Fransa'nın yüce yetkilisi olarak dünyaya ilân etmiş bulundular.

"Louis-Bonaparte bile, teslim olup da Sedan'a çekildiği vakit, daha namuslu davrandı. Bismarck'ın yaptığı tekliflere karşılık verirken: Prusya esiri sıfatiyle, Fransa'da hiç bir otoritesi kalmadığı için, hiç bir müzakereye katılamıyacağını bildirdi.

"Jules Favre, bütün Fransa için yapsa yapsa, en çok, şarta bağlı bir mütareke kabul edebilirdi; yani Prusya ile yapılan

mütarekenin hüküm maddelerini tensip [uygun bulma, onaylama] *etmek niceliğine (sıfatına) ve iktidarına biricik sahip olan Bordeaux hükümetince anlaşmanın tasvibi şartına bağlı kalan bir mütareke yapabilirdi. Doğrusu böyle bir mütareke, o zaman Prusya'lıların ne savaş tiyatrosunun Doğu kısmını mütareke dışı bırakmalarına ve ne de işgal çizilerini o kertede işlerine geldiği gibi yuvarlaklaştırmalarına müsaade etmemiş olurdu!"* (K. Marks: **Kugelmann'a Mektup,** 14 Şubat 1871)

Kimdi bu Fransa vatanını (avantürye Louis-Bonaparte kadar olsun namuslu davranmıyarak) şartsız kayıtsız Prusyalılara peşkeş çekenler? Türkiye'de, hürriyeti ilân eden Abdülhamit'ten hürriyeti kurtarmak için Hareket Ordusu İstanbul'a girer girmez, Abdülhamit'e verilmiş bütün jurnalları (ne olur ne olmaz, kendi jurnalları da ele geçmesin diye), Beyazıt alanında yaktırıverenlerin Frenk üstadları: *"Fransa'yı teslim edenler, 18 Mart hadiseleri üzerine palas pandıras Versaille'a kaçarlarken, ihanetlerinin yazılı belgelerini Paris'in elinde bıraktılar ve Komün'ün vilâyetlere gönderdiği beyannamede dediği gibi, o belgeleri yok etmek isteyen bu adamlar, Paris'i kan deryası içinde bir yıkıntı haline getirmekte ikircilik gösteremezlerdi."* (K. Marks **Der Bürgerkrieg in Frankreich)**

İHANET BAŞBAKANI: THİERS

"4 Eylül 1870 günü, Paris emekçileri Cumhuriyeti ilân ettikleri vakit, hemen o anda bir uçtan öbür uca bütün Fransa, tek aykırı ses çıkarmaksızın bunu kabul edince, Devlet adamı olarak (sanki **başka** *adam kıtlığına kıran girmiş gibi!) Thiers ve general olarak Trochu ile bir avukatlar kabali (gizli tarikat sülâlesi) Belediye binasını ele geçirdiler. O çağlarda, Paris'in bütün tarihcil buhran çağlarında, Fransa'yı temsil etmek misyonuna bu adamlar öyle körükörüne inançla dopdolu idiler ki, zorbalıkla ele geçirdikleri Fransa Hükümeti ünvanını meşru göstermek için, hükümden düşmüş Paris mümessilliği vesikalarını ortaya çıkarmayı yeterli sandılardı.*

"Bu adamlar, kendi meşruten tahliye belgelerini ancak Paris'in yıkıntıları içinde bulabilen bu adamlar, tam Bismarck'ın arayıp da bulamadığı kimselerdi. İskambil kâğıtları biraz

karıştırılınca, o zamana değin alttan alta hükümet tahrikçiliği yapan Thiers (yanındaki [1]meşruten tahliye edilmişler'i de Bakan olmak üzere), hemen hükümetin başına çıkageldi.

"O ucube cüce zebani Thiers, şöyle böyle yarım yüzyıldan beri Fransız işveren sınıfını sihirbaz büyüsü altında tuttu, çünkü kendi sınıf satılmışlığının en başarılı mânevi deyimi o idi. Henüz bir devlet adamı olmadan önce, Tarihçi olarak, yalan söyleme kaabiliyetini göstermişti. Özel hayatının günlük hikâyesi, Fransa'nın başına üşüşen mutsuzlukların anısıdır. 1830'dan önce Cumhuriyetçilerle birlik kurmuştu. Sonra koruyucusu Lafitte'e ihanet etti. Krallığa sivrilen Louis-Napoleon zamanında bakanlığa sokulmanın pundunu düşürdü. Papaslar takımına karşı ayaktakımının kargaşalıklarını kışkırtarak krala yarandı. Kargaşalık sırasında Saint-Germain-1'Auxerrois kilisesi ile piskoposluk yagma edilirken, casus-bakan rolünden, Berry Düşesi kadının zındancı-ebeliği rolüne geçti. Cumhuriyetçilerin Transnonain Sokağı'nda kılıçtan geçirilmelerinden sonra, 1834 yılı Cumhuriyetçi Demokratların bastırılması üzerine, Paris'te kadınlar, çocuklarla birlikte silâhsız halk kılıçtan geçirilmişti. Sonra basın aleyhine, cemiyet kurma hakkı aleyhine çıkarılan kanunlar da, hep onun eseri oldu. (Keza, s.55)

"Thiers'in değişmiyen bir tek yanı varsa, o da, zenginlik hırsı ile zenginlikleri üretimle yaratanlara karşı beslediği kindir. Louis Philippe zamanı Başbakanlığa Job (Eyüp) kadar züğürt girdi, oradan milyoner olarak çıktı. (Keza, s.58)

"Bakanlar Kurulu dışında kaldı mıydı, bir ihtilâli alevlendirmekten hiç sıkılmayan Thiers, Devlet dümeninin başına geçer geçmez, o ihtilâli kanla boğmaktan hiç utanmıyan Thiers, fikir yerine sınıf batıl-inançlarını, kalb yerine boş gurur taşır.

"Yakın bir halk ayaklanmasının kokusu burnuna çalındı mıydı, kendisine Sinek-Mirabo lâkabını taktıran o kalp-kahraman üslûbu ile Milletvekilleri Meclisinde şöyle bağırır: "Ben, yalnız Fransa'da değil, fakat Avrupa'da dahi, Devrim Partisindenim. Devrim Hükümetinin ılımlılar elinde kalmasını dilerim. Ama hükümet alevlilerin eline düşerse, bunlar köktenci (radikal) kişiler bile olsalar, gene de dâvamı bırakıp gitmem. Her zaman Devrim Partisinden olurum. (Keza, s.57)

"Thiers, şimdiki sivil savaşta, Paris'e karşı Bismarck'ın özel buyrultusuyla, Sedan ve Metz'deki esirleri saldırtıyor. Becerisinin lâstikliliğine ve karar oynaklığına rağmen bu adam, bütün ömrünce en berbat bir fosil (müstehâse) görenekçiliğine

bağlı kaldı. Herkes için kendiliğinden besbelli olan modern toplumun derin akımları ona ebediyen saklı kalacaktır; ama, bütün yaşantısı bataklık içinde geçmiş bulunan o küçücük beyinciğini, toplumun yüzeyinde beliren en elle tutulur değişiklikler bile dehşetler içinde bırakıyor." (Keza, s.58)

ÖTEKİ SIRTLANLAR: BAKANLAR-GENERALLER

Paris'i kana bulayanların elebaşıları bu olunca, öteki Versaille'lıları sormaya değer mi? Bismarck'a Fransa'yı teslim etmeye koşanların başındaki Jule Favre kimdir?

"Mütareke yapıldıktan az sonra, Millet Meclisi'nde, Paris mümessillerinden M. Milliere, daha Jules Favre'ın ivedili emriyle kurşuna dizilmeden önce kürsüye çıkıp, bir sıra kanuni ve aslına uygun belgeler yayınladı. O belgelere göre, Jules Favre, Cezayirde oturan bir sarhoşun karısıyla zinâ hayatı yaşar iken, uzun yıllar dizilmiş ve hepsi de en cüretkârca uydurulmuş sahtekârlıklar sayesinde, zinâdan doğma çocuklar adına kendisini zengin adam yapan bir mirasa konmuştu. Bunun üzerine, meşru vârislerin açmış oldukları bir dâvada, ancak Bonapartçı mahkemelerin göz yummasıyla rezillikten yakasını kurtarmıştı. Bu kuru ve kanuni belgelerin hükmünden, hitabet buhar beygiri gücüyle yaka kurtarılamıyacağı için, Jules Favre, hayatında ilk defa bu işte dilini yuttu. Sivil savaşın patlamasını sakin sakin bekledi. Ve o zaman, Paris halkını aileye, dine, nizama ve mülkiyete karşı büsbütün ayaklanmış kürek mahkûmluğundan kaçkınlar çetesi sayan ithamlar yağdırdı. Aynı kalpazan adam, 4 Eylül'den sonra iktidara gelir gelmez, yüreğinden kopma bir sempati ile, İmparatorluk zamanında bile Etendard rezaletinde sahtecilikten hüküm giymiş bulunan Pic ve Taillefer fiirketi'ni serbest bıraktırdı. Bu şirketin adamlarından birisi, Taillefer, Paris'e gelmek küstahlığını gösterince, hemen yakalanıp hepse atıldığında, Jules Favre Millet Meclisi kürsüsüne fırlayıp, Paris'in bütün hapishane kaçkınlarını serbest bıraktığından yanıp yakılmaz mı? (Keza, s.54)

"Jules Favre, Dışişleri Bakanı olarak, düşmana: [1]Toprağımızdan bir parmak yer yok! Kalelerimizden bir tek taş yok!' diye konuştu. (Fransa'yı Bismarck'a toptan teslim etmeden önce) Gambetta'ya gönderniş olduğu mektupta, aynı

Jules Favre, kendilerine karşı [1]savunma', hareketleri yaptığı kimselerin Prusya askerleri değil, Paris işçileri olduğunu itiraf etti. (Keza, s.52-53)

"Ernest Picard, bu Millî Savunma Hükümetinin Falstaff'ı (sefih, kelbi, hayasız adamı), İmparatorluğun İçişleri Bakanı olmak için, boşuboşuna çanak yaladıktan sonra, kendi kendisine (Cumhuriyet İçişleri Bakanı) adını veren adam, Arthur Picard adındaki herifin kardeşidir. Arthur, Paris Borsası'ndan dolandıncılığı üzerine koğulmuştur. (13 Temmuz 1867 günlü Polis Müdürlüğü raporuna bakıla), kendi itirafıyla da (5 rue Palestro) adresindeki Genel fiirket'in bir şubesinden 300.000 frank çaldığını söylemiştir. (11 Kasım 1868 günlü Polis Müdürlüğü raporuna bakıla). Bu Arthur Picard, kardeşi Ernest Picard tarafından, kendi[1]Hür Seçmen'gazetesinin direktörlüğüne geçirildi. Arthur, İçişleri Bakanlığı ile Borsa arasında mekik dokuyarak, bir yanda İçişleri Bakanlığı gazetesinin resmî yalanlarıyle borsacıları her günkü muamelelerin gidiş yollarında sapıttırıyor; öte yanda, Fransız ordusumın başına gelen felâketler vesilesiyle komisyon parsası topluyordu." (Keza, s.54)

Siviller böyleydiler. Generallere gelince:

"Trochu, yanında Jules Favre ve birkaç meslek arkadaşı hazır bulunur iken, bir araya gelmiş Paris belediye başkanlarına şu söylevi çekti: " İşlerin şimdiki durumu içinde Prusya ordusuna karşı bir kuşatıma (Paris muhasarasını) desteklemek bir delilik olurdu. Şüphesiz, bu bir kahramanca delilik olurdu, ama işte hepsi o kadar." "Böylece, daha Cumhuriyetin ilân edildiği akşam, Trochu'nün [1]Plan'ı (meslektaşları biliyorlar) Paris'i teslim etmekti. Thiers, Favre ve ortaklarının şahsî hükümetleri için, Milli Savunma eğer bir bahaneden başka birşey olsaydı, 4 Eylül zıpçıktıları hemen 5 Eylül'de istifalarını verirler, Paris halkı Trochu'nün [1]Plan'ından haberdar edilir, ve: ya o saat teslim olmaya, yahut kendi kaderini kendi eline almaya çağrılırdı. Onu yapacaklarına, bu pis hilebazlar, Paris'in kahramanca deliliğini bir kıtlık ve sopa çekme rejimi ile tedavi etmeye ve arasıra Trochu'nün: [1]Paris valisi teslim olmayacaktır' gibi gürültülü bildirileriyle, halkı yere sermeye karar verdiler. (Keza, s.52)

"Bütün Paris kuşatımı süresince, Trochu'nün Paris ordusu kumandanlığını ellerine verdiği Bonapartçı adam boğaz-

layıcılar, birbirlerine açık seçik oynanan savunma ortaoyunu vesilesiyle yağlı alaylar yazıştılar."

Paris'i savunma ordusu topçu başkomutanı, Lejyon Donör (Şeref Alayı) nişanının büyük haçını taşıyan general Alphons Simon Guido, topçu tümen komutanı general Susane'a yazdığı 12 Kasım 1871 günlü mektupta diyor ki:

"Azizim Susane,

"Genç yaverler arasında sizin gözdeniz olan Hetzel'i bulamadım. Yalnız bir M. Hessel var. Acaba sözü edilen bu mudur?

"Ne istediğinizi açıkça söyleyin bana, hemen yapıvereyim. Onu kurmay heyetine alırım: orada yapılacak bir şey bulunmadığı için bol bol canı sıkılır. Yahut istersen, kendisini Valerien dağına göndereyim; orada, Paris'te olduğundan daha az tehlike geçirir. (Bu ana babalar içindir) ve gene orada top atıyormuş gibi davranır, çünkü Noel usulü, topu havaya atacaktır.

"Koyverin gitsin kahkahayı, tabiî.

"Sizin: Guido.

"Havaya attığı için top atıyormuş gibi davranan Noel, Paris kuşatımı sırasında, Valerian dağının komutanı idi."

İşte, "Milli Savunma" adı altında Paris'i ve Fransa'yı; düşman ilân ettikleri Alman ağalarına teslim eden işveren kahramanları bu adamlardı. Onlar Paris'i hiç savunmamışlar, Paris halkını açlık, kıtlık, hastalık, kan ve barutla öldürmüşlerdi. Neden? Çünkü:

"Paris'in mütecaviz Prusya'lıya karşı zafer kazanması, Fransız sermayecisi ve o sermayecilerin parazit devleti üzerine Fransız emekçisinin zaferi olurdu. Millî vazife ile sınıf çıkarı arasında başgösteren bu ihtilâf yüzünden, Millî Savunma hükümeti, bir Millî Döneklik hükümeti biçimine girmekte bir an bile ikircilik göstermedi." (Keza, s.52)

Marks-Engels, bile bile böyle bir oyunu; vatanseverlik perdesi altında vatan satışını hoş görebilirler miydi?

BLANQUİE'CİLER - PROUDHON'CULAR

İşveren sınıfının bu iki yüzlü alçaklığı ve ihanetleri Paris halkını ayaklandırdı. Önce, çoğu işçi olan Gard Nasyonal (Millî Muhafız) adlı silâhlı kuvvetlerin Merkez Komitesi; Thiers'in 18 Mart 1871 günü topları çalmak istemesi üzerine, idareyi ele

almak zorunda kaldı. 26 Mart günü Paris Komünası'nın seçimi yapıldı. Thiers'ciler seçimi kaybedip de zorbaca davranışlara hazırlanınca, Gard Nasyonal'in Merkez Komitesi, iktidarı seçimle toplanan *Paris Komünası'na* teslim ettiğini, 28 Mart günü ilân etti.

Paris Komünası, hiç de Marks-Engels doktrinini benimsiyenlerin eseri değildi:

"Komün üyeleri; daha önce Milli Muhafızın (Grand Nasyonal'ın) Merkez Komitesine hâkim olan Blanqui'ciler çoğunluğu ile, çoğu Proudhon'cu (esnaf) sosyalist okuluna taraftar olan Enternasyonal Assosyasyon üyelerinden ibaret bir azınlığa bölünmüştü... Ekonomi bakımından bir hayli şeylerin (bugünkü kavrayışımıza göre: 'Komün'ün yapması gerekirdi' denilecek olan şeylerin) neden ihmal edildiği bundan anlaşılır. Fakat en mucize sayılacak şey, Komün'ün, Blanqui'cilerle Proudhon'cular-dan derlenmiş bulunduğu halde, gene de yaptığı nice doğru şeylerin bulunmasıdır... Komün'ün şanlı veya az şanlı yanları ile çıkartmış bulunduğu ekonomik buyrultularından birinci derecede Proudhon'cular, siyasî işlemlerinden ve pasifliklerinden de Blanqui'ciler sorumlu oldular. Ve her iki halde de, Tarihin istihzası öyle istedi ki; doktrincilerin her dümen başına geçer geçmez yaptıkları gibi, Proudhon'cular da, Blanqui'ciler de kendi okul doktrinlerinin onlara buyurduğu şeyin tam tersini yaptılar.

"Küçük köylü ve esnaf sosyalisti olan Proudhon, Enternasyonal Assosyasyon'dan aşırı bir kinle tiksiniyordu." Marks-Engels'in büyük sanayii tutuşlarını: "Üretici olmayan kafa-patlatıcı bir nas" sayıyordu. *"O doktrine (Tarihcil Maddeciliğe) karşı: rekabet, işbölümü, özel mülkiyet birer ekonomik güç olarak kalıyordu."* İş başa düşünce: *"Komün, büyük sanayiin ve hatta manifaktürün (el-işyerinin) teşkilâtlandırılmasını buyurdu, hem de bu teşkilât, yalnız her fabrika içindeki işçilerin ortaklaşmasına (assosyasyonuna) dayanmakla kalmıyor, bütün o ortaklaşmaları büyük bir federasyon halinde birleştiriyordu.*

"Blanqui'ciler başka türlü davranmadılar. Gizli faaliyet kumpası kurma (conjuration) okulunda yetişmişlerdi; ona uygun olarak keskin bir disiplinle birbirlerine bağlıydılar; şu bakımdan yola çıkıyorlardı; nispeten küçük sayıda azimli ve iyi teşkilâtlanmış insanlar, yalnız hükümet dümenini ele geçirmekle kalmazlar; fakat, hiçbir şeye bakmaksızın, büyük enerjiler harcıyaraktan iktidarda o kadar uzun süre kalırlar

ki, bu süre onların halk yığınını Devrim içine çekmelerine, iktidardaki küçük güdücü trupun çevresinde halk yığınını gruplaştırmalarına elverir. Onun için, başka herşeyden önce, yeni Devrimci Hükümetin elinde her türlü iktidarın en ciddi diktatörcesine merkezileştirilmesi gerekiyordu. (Blanqui'ciler böyle düşünüp, Marks-Engels'in halk yığınlarına önceden dayanma. görüşlerini tepiyorlardı.)

"Fakat çoğunluğu sırf Blanqui'cilerden derleşik olan Komün ne yaptı? Taşradaki Fransızlara gönderdikleri bütün bildirilerde, onları, bütün Fransız Komünlerini Paris'le birlikte hür bir federasyon içinde toplanmaya çağırıyordu. Bu öyle millî bir teşkilât olacaktı ki, onu ilk defa olarak milletin kendisinin yaratması gerekecekti. (Hep Blanqui'cilere göre), işte tam o zamana dek var olmuş bulunan şu merkeziyetçi hükümetin baskı gücü idi ki, (Napolyon'un 1799 yılı yarattığı ve o zamandan beri her yeni hükümetin işine hoş gelen bir âlet gibi yeniden ele alıp hasımlarına karşı kullandığı sırf şu Ordu, Siyasi Polis, Kırtasiyecilik denilen güç idi ki), Paris'te olduğu gibi, her yerde devrilip düşecekti." (F. Engels: **"Der Bürgerkr. in Fr." a Einleitung,** s.30-32)

BARIŞÇIL DEMOKRATİK DEVRİM

İşçi sınıfı, başında ister Blanqui'ciler, ister Proudhon'cular bulunsun, toplum yaşayışında söz sahibi oldu muydu, bütün o kocaman boş doktrin lâflarını bir yana bırakıyor, olayların diliyle konuşuyordu. Marks-Engels: 7 bin yıldır Medeniyet alanında birbirlerini kurtlar kuşlardan beter hayvan hırsıyla yemiş insanların alınyazılarını incelerken, modern işçi sınıfını bulmuşlardı. Tarihte yalnız o sınıfın alınyazısı, üretici güçlerin kaçınılmaz itişiyle, birbirlerini ve insanlığı tutup kurtarmak yönünden gelişmeye mecburdu. İşçi sınıfından başkası toplumu hayvanlar dünyasından kesince kurtanp *bilinçli* insancıl bir örgüte çeviremiyecekti. Paris Komünü, Marks-Engels'e danışmadan, onların güvendikleri işçi sınıfını iktidara getirir getirmez, en çok Marks-Engels'i, gerçekçiliği ile şaşırttı:

"Çok şaşılacak bir olaydır. Emeğin kurtuluşu üzerine son altmış yılın her türlü koskoca tartışma ve çekinmelerine, her türlü uçsuz bucaksız edebiyatına rağmen, nerede olursa olsun, işçiler konuyu gelişi güzel kendi ellerine daha alır almaz, hemen o saat, Sermaye ve Ücretli Kölelik denilen iki kutbu ile

birlikte (Büyük arazi sahibi, artık kapitalizmin pasif bir oyun arkadaşından, partönerinden başka birşey değildir), şimdiki toplum üzerine sözcülerinin harcadıkları her türlü meddahça söz-ebelikleri ortadan kalkıveriyor. O söz-ebelerine bakılınca, kapitalist toplumu sanki henüz saf kızoğlankız mâsumluğu içinde, henüz gelişmemiş tezatlarıyla, henüz çatlayıp yarılmamış kuruntularıyla (illüzyonlarıyla), henüz çıplaklaşmamış mendebur güçlükleriyle yaşamaktadır. Söz-ebeleri haykırıyorlar: Komün, her, türlü Medeniyetin temeli olan mülkiyeti ortadan kaldırmak niyetindedir. Evet baylar, Komün her şeyi kaldırmak niyetindedir ama, (mülkiyeti değil), büyük sayıda insanın emeğinden küçük sayıda insanın zenginliğini çıkartan şu sınıf mülkiyetini kaldırmak niyetindedir. Koınün'ün gözettiği şey: başkalarının mülkiyetini ellerinden almış olanların ellerindeki mülkiyeti kurtarmaktır. Komün, bugün aslmda Emeği kullaştırma ve sömürme araçları haline gelmiş olan üretim araçlarını, toprağı ve sermayeyi, hür ve ortak bir emeğin basit aygıdı biçimine sokmakla, fert mülkiyetini (bireycil varı, faraziye olmaktan çıkarıp) bir gerçeklik durumuna getirmek istiyor."

"İşçi sınıfı Komün'den mucizeler beklemiyordu. İşçi sınıfının hazırlop ve halk buyrultusuyla ortaya çıkartılıvermiş bir ütopyası yoktur. İşçi sınıfı biliyor ki; hem kendi kurtuluşunu gerçekleştirmek için, hem şimdiki toplumun ekonomik gelişimi ile önüne durulmazsa ulaşmıya yöneldiği o daha yüksek Toplum biçimini gerçekleştirmek için, aşacağı daha pek uzun güreşleri olacaktır; çevre şartlarıyle birlikte insanları da başka biçime sokacak olan bir sıra tarihcil gidişleri bulunacaktır. İşçiler, bir hazır Ülküyü (ideali) gerçekteştirecek değillerdir; artık tavsamış eski işveren toplumun gebe olduğu elemanları hürleştireceklerdir. İşçi sınıfı, kendi tarihcil görevinin (misyonunun) dopdolu bilinci ile ve o kutsal görevi yerine getirmenin kahramanca kararlılığı ile, düpedüz Bayların paralı buyruğu altında işteyen şu kalem ve mürekkep baylarından gelen kaba saba sövüp saymalara gülümseyebilir; kalem efendilerine has bilimcil yanılmazlık çalımlı, kehanetler perdesine dek yükseltilmiş cahilce yâve yavanlıklarını ve tarikat çince mincelerini *saçıp döken iyiliksever işveren doktrincilerinin vaiz patlatan himayekârlıklarına pekâlâ gülümseyebilir.*

"Paris Komünası, Devrimin idaresini kendi eline alır almaz, basit işçiler ilk defa olarak "tabii üstleri" nin hükümeti idare imtiyazlarına el atma cesaretini gösterir göstermez, hem de eşsiz örneksiz güç şartlar ortasında eserlerini alçak gönüllülükle, bilinçlilikle ve etkililikle başarır başarmaz, hem de bunu, (yüksek bir bilim yetkilisine inanılırsa) herhangi bir Londra okullar idare meclisi sekreterince en azından elde edilecek paranın beşte birini güç tutan ücretleri en yüksek maaş sayarak başarır başarmaz, Eski Dünya, Emek Cumhuriyetinin sembolünü, belediye binası üstünde dalgalanıyor görmekten kudurarak ihtilâçlar içinde debelendi.

"Elbette bu olan şey, yalnız zengin kapitalistler bir yana bırakılırsa, hatta Paris orta sınıfının (işveren sınıfının) büyük yığını tarafından bile, emekçi sınıfın açıktan açığa sosyal girişkinlik göstermeye elverişli biricik sınıf olarak tanındığı ilk Devrimdi. Çünkü Komün, işveren sınıfını dahi orta sınıfın kendi içinde bitmez tükenmez bir ihtilâflar sebebi olan şeyden; alacaklı ve borçlu hesaplarından uyanık, anlayışlı bir uygunlukla kurtarıvermişti." (K. Marks: **"Der Bürgerkrieg...",** s.81-82)

Böylece işçi sınıfı, sanki tarihte hiç kimseciklere söz bırakmıyor, en sıkı günde, kendi göbeğini kendi kesiyordu. Buna Marks-Engels ne yapsındı? İşçi sınıfı, yurttaşlık görevini kendiliğinden öne geçirmiş, ansızın, yalnız kendi sınıfına, yalnız öteki çalışan sınıflara değil, işveren sınıfının da çoğunluğunu saran bütün insanlığa çıkar yol gösteren sözcü ve öncü oluvermişti. Hiçbir zor kullanmaksızın, damla kan dökmeksizin, oyların ezici yönelişiyle, yeryüzünün görmüş ve göreceği en gerçek DEMOKRASİ yolundan, kimseyi aldatmaksızın iktidara gelivermişti. Bu Paris Komünü'ydü. Bir Devrim olmuştu. Tarihteki Devrimlerin en yamanı, en köklüsü bu Ulu Devrimdi: Paris burjuvaları, Fransız işverenleri de ona oy vermişlerdi; kendi başlarındakilerden o kadar yılmışlardı. Olayı onlarca yıldır bilinç gözüyle görmüş ve göstermiş bulunan Marks-Engels bile gözlerine inanamıyorlardı. Onun için, ikide bir "Proletarya Diktatörlüğü" sözcüğünü gözlerine sokmak, o deyimi illâki Demokrasi dışı saymak isteyenlere, tam 20 yıl sonra Engels şöyle haykıracaktı:

"Kılkuyruk Sosyal-Demokrat, Proletarya Diktatörlüğü sözüyle bir yol daha kutsal bir zılgıt içine gömülüyor. Haydi,

canım, pekiy, bu Diktatörlüğün ne mene şey olduğunu mu bilmek istiyorsunuz, baylar? Paris Komünası'na bakın! O, Proletarya Diktatörlüğü idi." (F. Engels: **Paris Komünü'nün 20. Yıldönümü,** Londra, 18 Mart 1891)

Marks-Engels'in anladıkları Sosyal Devrim buydu. Ondan öncekiler de, ondan sonrakiler de böyle olmuştu. Şaşılacak kadar Demokratik yoldan Devrim zafer kazanmıştı. Ama sonra, eski düzenin çıkarcı gericileri kan dökmeye girişince, iş değişiyordu.

İKİ ZIT DÜNYA: İŞÇİ PARİS - İŞVEREN VERSAİLLE

İşveren sınıfı kendisi başa geçmezse, dünyanın "nizam" sızlıktan yıkılacağına inanır. Paris Komünasıyle, Paris'te işçi sınıfı egemen oldu. Görenler kim bilir hangi kargaşalıkları bekliyorlardı.

"Gerçekten Komün'ün Paris'te yaptığı değişiklikler bir hârikaydı! İkinci İmparatorluğun çıkarcı mensupluklarından en ufak bir iz kalmamıştı. Paris, artık Büyük Britanya emlâk sahiplerinin, yüzlerini görmedikleri İrlanda çiftliklerinden sızdırılmış iratlarını hep dışarıda yiyen sözde İrlanda'lı İngilizlerin, eski zenci köleciliğinden ve cephane satışından zengin olmuş Amerika'lıların eski Rus toprak köleleri sahiplerinin, Ulah Boyarlarının randevu evi olmaktan çıkmıştı. Artık morgda şüpheli ölüm cesetleri, gece şunun bunun evine girmeler, yani hırsızlıklar kalmamıştı. Doğrusu, 1848 Şubat günlerinden beri ilk defadır, Paris sokakları emin idiler, hem de hiçbir türlü polis molis bulunmadığı halde emniyet yerinde idi. Bir Komün üyesi şöyle diyordu: [1]Ne cinayetler ne karmanyolacılıklar, ne saldırganlıklar işitmez olduk. İnsan neredeyse, Polisin çekilip giderken kendisiyle birlikte bütün muhafazakar müşterilerini de Versaille'a götürmüş bulunduğuna sahiden inanacak' Aşüfteler (kokotlar), yer açılıp yerin altına girmiş bulunan koruyucularının: sözde aile adamlarının, din adamlarının ve hepsi üstünde mülkiyet adamlarının izlerine basarak, peşlerine takılmış gitmişlerdi. Kokotların yerine hakiki Paris kadınları, bütün kahramanlıkları, asaletleri ve sadakatlarıyle yüze çıkmışlardı. Çalışan, düşünen, dövüşen ve hemen hemen kendinden geçmişçe nefsini unutan ve hep doğacak yeni bir Toplumun kımıltısını içinde duyan bir Paris'ti bu: Yamyamlar kapı dışarı edilmişlerdi. Paris, tarihçil girişkinliğinin coşkunluğu içinde şen ve ışıltılıydı.

"Paris'in yeni dünyası karşısına, eski dünya Versâiiie dikiliyordu. Milletin iskeleti üzerinden beslenmiye haris olan bütün o ölmüş düzenlerin gulyabanileri: Lejitimistler (meşru kralcılar), Orleanist'ler (rakip kralcılar), beride tufandan önceki cumhuriyetçileri kuyruklarına takmışlar, Meclisteki huzurları ile zenci-kölecilerin ayaklanmasını tasvip ediyorlar, halkın seçimi dışında kalmış parlamenter cumhuriyetlerini muhafaza etmek için, başlarındaki dişleri dökük ihtiyar şarlatanın kendini beğenmişliğine bel bağlıyorlar; Jeu de Paumme'da (Ulu Devrim: Meclisinin ilk toplandığı salonda) toplanarak 1789 yılını karikatürleştiriyorlar. Demek işte bu, Fransa'da ölü olarak ne varsa hepsinin mümessili olan bu toplantı, Louis-Bonaparte generallerinin kılıçlarına yaşiyormuşça bir gösteriş desteği veriyordu! Paris bütünüyle hak, hakikat, doğru idi; Versaille bütün yalandı ve o yalan Thiers'in ağzıyla soluk alıyordu!" (K. Marks: **Der Bürgerkr...,** s. 88)

İŞÇİNİN HOŞGÖRÜRLÜĞÜ

Böyle göz göze gelmiş eski ve yeni iki Fransa birbirlerine karşı nasıl davrandılar? Paris işçileri kuvvetli, silâhlı idiler. Kan dökmek istemiyorlar, sivil savaşı açmaktan tiksiniyorlardı:

"Hattâ belediye polisleri (Thiers'in kışkırtmasına alet oldukları vakit) silâhsızlandırılıp kilit altına alınacakları yerde; rahatça Versaille'a ricat edebilmeleri için Paris kapılarını ağzına kadar açık buldular. Düzen (nizam) adamları yalnız tartaklanmamış olmakla kalmadılar, fakat, gösterilen müsamaha sayesinde birleşerek, Paris'in bile merkezinde birden fazla müstahkem mevkii sükûnetle ele geçirme hürriyetini buldular. Merkez Komitesi'nin bu hoşgörürlüğünü, [1]Düzen Partisi'nin huy ettiği alışkanlıklarına bu kadar acaipce aykırı gelen silâhlı işçilerin bu âlicenaplığını, düzenciler, bile bile gösterilmiş bir zaaf semptomu, güçsüzlük ârazı sanarak yanıldılar. Az kalsın Vinoy'nun (Versaille'cı kumandanın) topları ve mitralyozlarıyle yürürlüğe geçireyazdığı bir silâhsız gösteri perdesi altında denemeye kalktıkları sersemce planları bundandı. (22 Mart günü gizli silâhlarla Versaille'cılar [1]Barışçıl Gösteri'lerini yapmaya giriştiler. İşçilerin kendilerine uymadıklarını görünce, cüretleri artarak) [1]tek tük devriyelerin silâhlarını aldılar, Millî Muhafız nöbetçilerini tartakladılar.' Usûlünce yapılan ihtarları dinlemediler. Ars-

lan kesilmişlerdi. Bunun üzerine Millî Muhafız komutanı ateş emrini verdi. Bir tek salvo, sadece [1]şerefliliklerini' teşhir etmekle, (İbranî Tarihinde Musa'dan sonra şef olup Ken'an ilini fetheden) Josue'nin boru çaldırarak Jericho surlarında yaptığı tesiri, Paris Devrimi üzerinde bırakabileceklerini uman o sersem toylar çılgınca bir kaçışla darmaduman oldular. Kaçaklar, ardlarında, öldürdükleri iki Millî Muhafız eriyle dokuz ağır yarah bıraktılar. (Yaralılardan birisi Millî Muhafız'ın Merkez Komitesi üyesi idi.) Yaptıkları gazânın bütün tiyatro sahnesi: Tabancalar, hançerler, kılıç bastonlar yığını olarak arkalarında kalmış, düzencilerin hangi [1]silâhsız' sıfatlı [1]barışçıl' bir gösteride bulunduklarına tanıklık ediyordu. (İşverenler olsa nasıl davranırlardı, bu, gösteri karşısında?) Vaktiyle, 13 Haziran 1849 günü, Milli Muhafız, Fransız askerlerinin Roma'ya saldırmaları ihanetini protesto etmek üzere gerçekten barışçıl bir gösteri yaptığı zaman, o sıra düzen Partisinin generali Changirnier, o silâhsız insanların üzerine dört bir yandan askerlerini saldırtarak, onları kurşunlamak ve kılıçtan geçirip atlarının nalları altında çiğnemek emrini verdiği için, Millet Meclisi tarafından alkışlanmış, hele bay Thiers tarafından toplumun kurtarıcısı olarak selâmlanmıştı. (Gerici avukat Başbakan) Dufaure, meclisce yeni yeni te'dip kanunları çıkartmaya seyirttirilmişti. Yeni tevkifatlar, yeni yeni kanunsuz sürgünler, yeni baştan bir zılgıt ortalığı kasıp kavurmuştu... Şimdi ise, (yukarı tabakanın açık saldırısı önünde), aşağı sınıflar bambaşka türlü davrandılar. 1871 yılının Merkez Komitesi, [1]barışçıl gösteri' kahramanlarını bilmezlikten geliverdi. Öylesine aldırış edilmemişti ki, bundan yüz bulan gerici kabadayılar, Amiral Saisset'nin komutası altında toplantıya çağrılarak, bu sefer, açıkça silâhlı gösteriye giriştiler ve kahramanlıkları meşhur Versaille'a kirişi kırma sonucu ile taçlandı. Gene de Merkez Komitesi, Thiers'in Montmartre'a karşı giriştiği haydutluk suikastı ile çoktan açmış bulunduğu sivil savaşı, kendisi devam ettirmekten sırf iğrendiği için, o sıra tüm savunmasız olan Versaille üzerine hemen yürüyüşe geçmemiş olmakla ve o yüzden Thiers ile "Kırlı"larının ikide bir komplo çıkarmalarına son vermemiş olmakla, bu yol kesin bir yanıltısının suçlusu durumuna girdi. Gericilere hak ettikleri şamarı indirmek şöyle dursun, Düzen Partisi, üstelik yaptığı da yanında kâr kalarak, 26 Mart günü Ko-

mün seçimine katılarak, bir yol da sandık başında gücünü deneme hürriyetine kavuşturuldu. Seçimde iyice yenilen Düzen Partisi'nin üyeleri, kalblerinin içinden, zamanı ve yeri gelince seçimi kazanmış olan işçilerin hepsini bire dek kırmak yeminini homurdanırlarken, aşırıca cömert ve civanmert olan galiyleriyle[coşkularıyla], *Paris belediyelerinde tatlı uzlaşma sözleri söyleştiler."* (Keza, s.67-68)

İŞVERENLİĞİN CANAVARLIĞI

İşçiler kuvvetli iken kimsenin kılına dokunmamışlardı. Thiers ile Kırlıları (taşra ağaları) ise, yalnız vakit kazanmak için sözde uzlaşıcı lâflar ediyorlar; işte pundunu düşürdükçe, en yırtıcı saldırılardan çekinmiyorlardı.

"Thiers, bir Saint et-Oise belediye reisleri delege heyetine: 'Sözüme inanabilirsiniz, ben hiçbir zaman sözünden dönmüş adam değilimdir' dedi.

"*1840 yılı başvekilken Millet Meclisi'nden şöyle bağırdı: Herşeyden önce, hangi hükümet olursa olsun, bir hükümetin bir gün Başkenti bombardıman ederek ayakta durabileceğini, farzetmek, o hükümete iftira etmek olur. Hele zaferden sonra böyle birşey yapmak, zaferden önce yapmaktan yüz kere imkânsız birşey olurdu. "* (Keza, s.89 ve 56)

Aynı Thiers, Bismarck'tan kuvvet almaya başlar başlamaz, kendi Başkenti Paris'i işçi sınıfına oyverdiği için topa tuttukça: Taşra vilâyetlilere, Paris'i bombardıman etmediğini, bunun bir masal olduğunu söyledi. *"Eğer birkaç top atışı yapılmışsa, bunu yapan Versaille ordusu değil, birkaç isyancıdır. Boylarını bile göstermeye cesaretleri yokken, döğüşüyorlarmış sanılsın diye yapıyorlardır bunu."* diyordu. Ve gene telâşa düşen, Paris'in topa tutulmasını istemiyen, uzlaşmak isteyen taşralılara, "bombardıman" üzerine verdiği "söz" ünü tutmuş görünmek için; şu inanılmaz katakulli nüktesini yapıyordu: *"Versaille topçusu Paris'i bombardıman etmiyor, yalnız topa tutuyor."* (Keza, s.89)

Çünkü artık, Fransa'yı kendisine teslim ettiği düşman başvekili Birmarek, Sedan ve Metz, esirlerini gericilerin emrine vermişti.

"Thiers Paris'e karşı ikinci savaşmasını nisan başında açtı. Versaille'a getirilen ilk (Paris'li) esirler kafilesi, insanlığı isyan et-

tirecek gaddarlıklara uğratılırken, Ernest Piccard çevrelerinde ellerini cebine sokmuş dört dönüp esirlerle alay ediyordu; Thiers ile Favre'ın madamaları ise, damdonörleri (maiyetlerindeki şeref kadınları) ortasında süzülerek, Versaille batakhane külhanbeylerinin esir Paris'lilere reva gördükleri tecavüzleri bulundukları balkondan alkışlıyorlardı. Ele geçen savaş hattı adamları; soğukkanlılıkla kılıçtan geçirildi. Yiğit dostumuz demir izabecisi general Duval, en ufak bir yargılama gölgesine uğratılmaksızın kurşuna dizildi. İkinci İmpartorluğun orjilerinde (içki ve eşleşme cümbüşlerinde) heryerini hayasızca açıp saçmaktaki ustalığı ile ün almış bulunan karısına koltuk değnekliği yapan Galliffet; yayınladığı bir bildiride, avcılarının gaafil avlayıp silâhsızlandırdıkları küçük bir Millî Muhafız birliğini, başlarındaki yüzbaşıları ve teğmenleriyle birlikte nasıl öldürttüğü ile övünüyordu. Cephe kaçağı Vinoy, federe saflarında yakalanmış her cephe askerinin hemen gebertilmesi emrini verdiği için, Thiers'ce Lejyon Donör nişanının büyük haçı ile taltif edildi. 13 Ekim 1870 günü (Thiers'cı Savunma Hükümeti) üyelerinin başlarını kesilmekten kurtarmış bulunan o yüce ruhlu, kahraman şövalye davranışlı Flourens'i haince bir tuzakla yakalatıp, kasap çengelinde paramparça doğradığı için, jandarma Demarets'e madalyalar sunuldu. Bütün bu cinayetlerin [1]kalbe kuvvet verici ayrıntıları' Millet Meclisi'nde Thiers'in ağzıyla muzaffer edâlarla saçılıp döküldü. Thiers, Timurlenk rolüne çıkarılmış bir parlamento beberuhisinin türedi gururunu taşıyan bu haşmetpenah bücürlük, medenî insanlar arasında tanınan her türlü savaş hukukunu, yaralı taşınmasında gösterilen tarafsızhk hukukunu bile isyancılardan esirgedi."

Aynı adam 8 Mayıs günü Ortasınıfın uzlaşmak için gönderdiği bir heyete şöyle demişti:

"İsyancılar teslim olmaya karar verdikleri vakit Paris'in kapıları bir hafta herkese açık kalacaktır."

BURJUVAZİNİN İNSAN KASAPLIĞI

Gerçekte tarihe *"Kanlı Hafta"* adıyla geçen, vâdedilmiş hafta şöyle geçti:

"Ancak 8 günlük bir güreşten sonra Komün'ün son savunucuları Belleville ve Menilmontant tepelerinde vurulup öldüler.

Bunun üzerine, bütün bir hafta, hiç durmaksızın, gittikçe artarak kudurmuşça sürüp giden silâhsız erkeklerin, kadınların ve çocukların toptan katliamı son haddine vardı. Tüfek artık yeterce çabuk öldürmüyordu. Yenilenlerin yüzü bir arada mitrolyozlarla öldürüldü. Pere-Lachaise mezarlığındaki Federeler Sur'u önünde kitle halinde son katliam yapıldı. O duvar bugün hâlâ dimdik, işçi sınıfı hakkını aramak için başını kaldırma cesaretini gösterir göstermez, güdücü sınıfın ne gibi çılgınlıklar yapmaya kaabiliyetli olduğunun dilsiz bir belâgatla konuşan tanığıdır." (F. Engels: **"Der Bürgerk" e Einleitung,** s. 29)

Komün trajedisinin başka ayrıntıları bir yana: *Seçimle* iktidara gelmiş işçi sınıfına karşı, yalnız mütareke yapmak için yetki almış bulunan işveren sınıfı böyle davranmıştı. Yoksa, Marks-Engels, işçi sınıfına bağlılıklarından mı olayları büyütüyorlar? O kanlı günleri gözüyle görmüş Londra'nın muhafazakâr gazetesi bildiriyor:

"Uzakta hâlâ yankılar uyandıran yolunu şaşırmış yaylım ateşler altında, Pere-Lachaise mezar taşları arasına bırakılmış zavallı yaralılar ölürken, dehşet içinde kalmış 6 bin isyancı yeraltı mezarlarının lâbirentleri içinde bir oraya bir buraya sürülürken, birtakım talihsizler mitralyozla 20'şer 20'şer vurulup yere serilmek üzere yollar boyunca koşturtulurken, rakı, bilârdo ve domino düşkünleriyle dolu kahveler görmek, bulvar boylarında dolaşan kadın sefahatini görmek insanı tiksintiyle isyan ettiriyor. Hele modaya uygun lokantaların özel kabinelerinden dışarıya sızan içki şölenlerinin gürültüsü bulantı veriyor."

8 Haziran günlü İngiliz Daily News gazetesinin Paris muhabirinden:

"Esirler kafilesi Ulrich caddesinde duruyor ve dörderli beşerli sıra tutup şoseye karşı olan kaldırım üstüne diziliyorlar. General Marki de Galiftet ile kurmay heyeti ayaklarını yere basıyorlar ve sıranın sol başından ağır bir teftişe başlıyorlar. General, sırayı yavaş yavaş inerek saflardakileri tepeden tırnağa süzerken, şurda burda duraklıyor, bir adamın omuzuna vuruyor veya kendisini saftan dışarıya çıkartıyordu. Çoğu hallerde, böyle seçilen kişi artık daha fazla konuşturalmaksızın şosenin ötesine itiliyordu. Orada çarçabuk ek bir kafilecik şekillendi... Böylesine adam seçmede bol bol yanılınabilirdi... Müsellâah bir subay, General Galiffet'ye herhangi hir özel günah işledikleri anlaşılan bir

erkekle bir kadını gösterdi. Kadın, safların dışına fırlayarak, dizleri üstüne atıldı; kollarını açtı ve yanıp yakılan sözlerle protestoda bulunarak mâsum olduğunu anlattı. O zaman general büsbütün vurdumduymaz bir yüzle ve hiç tınmıyan heyecansız bir davranışla şunu söyledi: [1]Madam, ben Paris'in bütün tiyatrolarında bulundum, oyununuz üzerimde hiçbir etki yapamaz. Komedi oynamaya hacet yok.'...Şunun şurasında, insan, yanındakilerden dikkati çekerse daha büyük, daha kirli, daha temiz, daha çirkin olursa, bu iyi gözle görülmüyordu. Özellikle bir kişi gözüme çarptı: Burnu kırılmış olduğu için şu dünyanın bütün acılarından çarçabuk izin alması gerekmişti... Bu usulle seçilen yüzden aşırı insan, idam hükmünü yerine getirecek müfrezenin önüne katıldı ve kaafile, o mahkûmları geride bırakarak tekrar yol aldı. Birkaç dakika sonra, ardçılarımız yanından bir yaylım ateştir koptu ve çeyrek saatten fazla sürdü. O kadar keyfi hükümle mâhkûm edilmiş biçarelerin idam edilişleriydi bu."

8 Haziran günlü İngiliz *Evening Standard* gazetesinin Paris muhabirinden:

"Şu Galiffet: [1]İkinci İmparatorluğun orjilerinde her yerini hayasızca açıp saçmakta ustalığıyla ün salmış bulunan karısına koltuk değnekliği yapan general' savaş sırası bir Fransız [1]Sancak Direği' ününü almakta hak kazandı.

"İhtiyatlı bir gazete olan ve satırlarında duyarlılığa yer vermeyen Le Temps gazetesi, canları çıkmadan toprağa gömülmüş ve iyi kurşuna dizilmemiş kimselerin korkunç hikâyesini anlatıyor: Çok sayıda insan Saint-Jaquela Boucherie ardındaki alanda ateşle yakıldılar. İçlerinden kimisi pek üstünkörü yanmışlardı: Gün ortası, anacık babacık günü olmuş sokaklardaki homurtu, hiçbir şeyin farkedilmesine imkân vermiyordu. Ama, gecenin sessizliği içinde, komşu evlerde oturan ahali; ırak, derinden derine gelen iniltilerle uykularından uyandılar ve sabahleyin, toprağı delen kıvranmış birer el göze çarptı. Bunun üzerine cesetleri yerden çıkarma emri verildi... Yaralılardan çoğunun diri, diri toprağa gömülmüş olduğunda en ufak bir şüphe yok. 24 Mayıs günü Brunel, sevgilisi ile Vendöm alanındaki bir evin avlusunda idam edilince, cesetleri 27 Mayıs günün öğle sonuna dek orada kaldı. Mezarcılar cesetleri kaldırmaya geldikleri vakit, kadını hâlâ canlı buldular ve ambülânsla götürdüler, dört kurşun yediği halde, kadın şimdi tehlike dışında sayılıyor."

X. DEVRİM GERÇEKLİĞİ

19. yüzyılın sınıflar güreşinde, yenilen işçilere, sırf yenildikleri için sövmek kimlerin harcı olabilir? Herhalde, daha önce Kömün Devrimini bir "Umutsuzluk deliliği" saymış olan, Marks-Engels bunu yapamazlardı; daha ilk adımda, işçilerin gericilere karşı davranışlarını görür görmez: *"Eğer yenilirlerse, bu sırf onların saf çocuk mâsumluklarından olacak"* dediler. 6 Nisan 1871 günü Marks yazıyordu: *"Anlaşılan Parisliler eğer yere serilirlerse, bu onların işledikleri yanlış yüzünden olacak ama öyle bir yanlış ki, gerçekte pek çok ve pek büyük bir namusluluktan ileri gelmektedir."* (Liebkneckt'e mektup)

Öyle oldu. Marks-Engels, korkunç insanlık trajedisinin bilânçosunu çıkardılar. Acıklı bilânço bir sözle özetlenebilirdi: *"Ama, işçi sınıfı haphazır devlet makinesi üzerine sadece el koymakla onu kendi amacında kullanamaz".* (K. Marks: **Der Bürgerkr...,** s.71) dediler. Tarihe baktılar. Kendi iç kanunlarını, hele ekonomik determinizmini her ne pahasına olursa olsun en sonra gene üstün getirmeği bilen koca tarih; herkesi şaşırtan iki beklenmedik sonuç getirmişti.

TARİHİN BİRİNCİ İSTİHZASI

1848 ile 1871 Devrimleri arasında geçen 23 yılın karakteristiği şu oldu: Azınlığın elçabukluğu ile yığınları atlatıp iktidara getirdiği Louis-Napoleon, Anayasaya karşı bir hükümet darbesi ile, atası Napoleon Bonaparte'ın oynadığı İmparatorluk kumarına ikinci defa oturdu. Bu oyunda eğer başarı kazanmak istiyorduysa, yapacağı tek şey: Doğuda pek tutmuş ve bütün Antika Medeniyetleri batırmış olan Firavunların ve Nemrutların usûlüyle, toplumdaki üretici güçleri durdurmak olmalıydı. Çünkü, sanayi geliştikçe, insanların sürü hayvanı gibi kullanılışı

imkânsızlaşıyordu. Sanayi ise, Fransa'da, atı alıp Üsküdarı geçmişti. En gerici politika bile onu gemliyemiyordu. Netekim, "Serseriler Kralı" İkinci Napoleon'un İkinci İmparatorluğu da; içeride baskı, dışarıda harp siyaseti yüzünden, Fransa'mn görülmedik çabuklukla sânayide ilerlemesine yol açmadan edemedi. Ordu gücüyle gelen:

"İç huzur, yeni sanayi hızının bütünüyle gelişmesini sağladı. II. Napoleon orduyu bir şeyle oyalamak ve Devrimci akımları dışarılara çevirtmek için ise, ister istemez birtakım harpler kışkırttı. O harplerle Bonaparte, "Milliyetçilik Prensibi" ni üstün getirtmek bahanesi altında, başka ülkelerden Fransa için toprak kopartma elçabuklukları yapmıya kalkıştı." (F. Engels: **Die Klassenk.'a Einleitung,** s.10)

Ancak, Arap: *"Ceza, işlenen eylemin cinsinden olur"*demiş. Bonaparte'ı da kendi harp satrancı mat etti. Diktatörlüğe büsbütün elverişli olan derebeyi artığı Almanya'da Bismarck, Louis-Napoleon'un Fransa'da güttüğü ekonomi ve politikayı elifi elifine Almanya'da kopye etmeye girişti. Küçücük Avrupa'nın batı ucu iki Napolyon'a dar gelirdi. İki canbaz bir ipte oynıyamayıp kapıştılar. 1870-71 Fransa-Prusya savaşı ve Paris Komünü Devrimi patlak verdi.

"1870-1871 Savaşı'ndan sonra Bonaparte sahneden yitti, gitti, ve Bismarck'ın tarihcil görevi öylesine sona erdi ki, herifçioğlu yeniden o bayağı kır ağalığı safına inebildi. Fakat bu devrin sonunu Paris Komünası teşkil etti. Paris Milli Muhafızlarının toplarını sinsice aşırmak isteyen Thiers'in teşebbüsü, muzaffer bir isyan kışkırttı. İşçi sınıfının Devrimindeki başka herhangi bir Devrime imkân kalmadığı kanısının doğruluğu bir yol daha anlaşıldı. Zaferden sonra iktidar büsbütün kendiliğinden işçi sınıfına düştü, ve bir yol daha, işçi sınıfı iktidarının henüz ne kerteye dek imkânsız bulunduğu ortaya çıktı. Bir yandan Fransa, (Sedan'da Prusya'lıdan yediği dayağın acısını kendi milletinden çıkartmaya çalışan) Mac Mahon'un kurşunları altında kan kaybederek yanlış bir sıçrama yaptı. Öte yandan Komüna, Blanqui'ciler (çoğunluk) ile Proudhon'cular (azınlık) diye bölündüğü, ve her ikisi de ne yapılması gerektiğini bilmiyen iki Partinin kısır çekişmeleri ortasında eriyip gitti. 1871 zaferinin bağışı, 1848 hükümet darbesindeki kadar kısır kaldı." (F. Engels: Keza, s.11)

Fakat, cihan tarihi bakımından olaylar "kısır" kalmadı. Modern tarihin birinci büyük "istihzası": Ava gidenlerin kendilerini avlamıştı. 1914-1917 savaşında Alman Kayzeri'nin Rus Çarlığı'nı, 1939-1945 savaşında Japon Mikadosunun Çankayşek düzenini devirmesi gibi, işveren sınıfı için beklenmedik sonuçlar ortaya çıkmıştı:

"Avrupa, iki Bonapartı (hem Louis-Napoleon'u hem onun kötü taklidi Bismarck'ı) sığdıramayacak kadar küçüktü. Ve böylece, tarihin istihzası, Bismarck'ın Bonaparte'ı devirmesini istedi: Prusya kralı Wilhelm, yalnız Alman İmparatorluğunun değil, Fransız Cumhuriyetinin de açılış merâsimini yaptı." (Keza, s.10)

Bu istihza, iki düşman işveren mümessilini Bismarck'la Thiers'i, Paris'te en demokratik seçim yoluyla iktidara gelmiş bulunan işçi sınıfına karşı gizlice kucaklaşmıya götürmüştü:

"Modern zamanların en yaman savaşlarından sonra, yenenle yenilen birleşip, işçi sınıfını ortaklaşa kılıçtan geçirmek için kardeşleşmeye gittiler. Bu elsiz hadise; Bismarck'ın sandığı gibi: yükselen bir yeni Toplumun kesince ezilmesi değil, işveren toplumunun tuzbuz olunca yıkıldığını iyice açıklamış oldu." (K. Marks: **Der Bürgerk...,** s.102)

Daha Paris Komunası yıkılırken, Marks-Engels, Fransız ve Alman gericilerinin Enternasyonal İşçiler Ortaklığı'na karşı giriştikleri gizli açık saldırılar önünde, hemen diyalektik mantıklarını işletip şu kanıya vardılar:

"Milletlerarası ortaklığımızın üzerinde yükseldiği toprak, modern Toplumdur. Hiçbir kıran kırana kanlı cümbüşle ortaklığımız bu topraktan sökülüp atılamaz. Onu söküp atmak için, hükümetler, sermayenin emek üzerindeki istibdadını, yâni kendi parazit varoluşlarının şartını söküp atmalıdırlar." (Keza, s.103)

Yanılıyorlar mıydı? 1871 olayları üzerinden bir çeyrek yüzyıl geçmemişti ki, Engels, yaşadığı için gördüğü Tarihin ikinci istihizasını, yanılmadıklarına belge olarak belirtti.

TARİHİN İKİNCİ İSTİHZASI

Paris Komunası'nda işçi sınıfını boğmak: Fransız toplumunun temelli üretici gücünü boğuntuya getirmek, Fransa'yı geriliğe mahkûm etmek oldu. "Kanlı Hafta" belki gericiye *"kalb kuvveti"* verdi, ama bunun sonunda yalnız Fransız işçisi cihan

demokrasisi öncülüğünü yitirmekle kalmadı; sanayii o kadar ilerlemiş bulunan Fransa'da, Avrupa'nın geri ülkesi, derebeyi artığı Almanya'nın gerisine, arka safa düştü. Komün kadar yaman bir düşüş, Demokratik işçi hareketlerini ve sosyalizmi, Bismarckların, Thierslerin umdukları gibi yok etti mi?

"Paris Komunası'ndan sonra, mücahit işçi sınıfının en yaman, en müthiş ve muazzam hızı Komüna'dan ve Fransız-Alman savaşından sonra başladı. Artık sayısı ancak milyonlarla hesâplanan ordular içinde, eli silâh tutar bütün ahalinin askerlik görevine girmeleri yüzünden savaş şartlarının topyekün altüst olması, ateşli silâhların, obüslerin ve o zamana dek işitilmemiş derecede tesirli patlayıcı maddelerin ortaya çıkması, bir yandan Bonapartkâri harpler devrine ansızın son vererek, sanayiin sakin sâkin gelişimini sağladı, ve nereye varacağı mutlak surette hesaplanamıyacak olan, işitilmedik gaddarlıkta bir Cihan Savaşı'ndan başka her türlü harbi imkânsiz kıldı. Öte yandan, geometrik ilerleyişle çoğalan harp masrafları yüzünden, vergileri baş döndürücü yüksekliklere çıkarıp, bu olay karşısında en fakir halk sınıflarını sosyalizmin kucağına attı." (F. Engels: **Die Klassenk..a Einleitiung,** s.11)

Metodun yüce gücüne bakın: Yıl 1895... Marks-Engels, artık horoz dövüşüne dönmüş, çakaralmaz eski zaman harplerinin ansızın bittiğini, *"işitilmedik gaddarlıkta cihan savaşlarının"* kapımızı çaldığını söylüyorlar: 1914-18 Birinci Cihan Savaşı ile, 1939-45 İkinci Cihan Savaşı'nı, bir çeyrek, yarım yüzyıl önce haber veriyorlar. *"Nereye varacağını kimsenin hesaplayamayacağı"* bu gidişin, *"Sosyalizm"e* çıkacağını ise pekâlâ hesaplıyorlar.

Tarihin ikinci büyük istihzası bu gerçeğin altında yatıyordu. İşçi sınıfı, "doğdu, boğmaya gelmez" bir sosyal güç olmuştu. Çünkü: Büyük makine sanayii kesince ispat etmişti ki, modern üretim sosyalleşmiştir. Bu üretimde herhangi bir işverenin varlığı ile yokluğu birdir, ama işçi sınıfı olmaksızın ne sanayiin, ne de toplumun var olmasına imkân kalmamıştır. *"Büyük sanayi", "Hakiki işçi sınıfı"nı* 1848 ve 1871 topluğundan kurtarmış, Toplumun bütün alanlarında söz sahibi yaparak, *Demokrasi'yi* dosta düşmana dayatmıştı. Dolayısıyla, o zamana dek kanunsuz davranışlar (illegalite), gizli faaliyetler (konspi-

rasyon) bütün dünyada işçi sınıfı için kaçınılmaz *tek* yoldu. Fakat o günden beri roller tersine döndü. Artık işveren sınıfı, iktidarda olmasına rağmen, zaman zaman çıkarmak zorunda kaldığı *kanunlarını kendisi çiğnemekle* ve kulis arası *gizli* faaliyetlerle ancak gününü gün edebileceğini iyice anlamıştı. Mademki işçi sınıfını yok edemiyecekti, *açık* egemenlik onun için bitmişti. İşçi sınıfını yeryüzünden silmek şöyle dursun, bir an için kanla bastırmak için bile; Paris gibi bir dünya başkentini yangına vermek, Fransa gibi ileri bir ülkeyi rakibi Almanya'nın gerisine alçaltmak gerekiyordu. İşçi sınıfının varlığını ve insan haklarını tanıyınca ise, tarihin hiçbir çağında göıülmemiş bir olayla karşılaşılıyor: Alt sınıfın kendisini savunduğu siyasi ve ekonomik milyonlarla üyeli muazzam teşkilâtlar ortalığı kaplıyordu.

"Milyonlarca üyesi bulunan bir Partiyi, yeryüzünden tüfek kurşunuyla silip atmaya, Avrupa ve Amerika'nın bütün kasalı tüfekleri yetmezdi... Tarihin istihzası herşeyin altını üstüne getirdi. Biz [1]Devrimciler', biz [1]Feleğin altını üstüne getirenler' kanunsuz davranmaktansa, Feleğin altını üstüne getirtmektense, kanun araçlarıyla çok daha iyi üreyip türer olduk. Kendilerine düzenci (nizamcı) adını veren düzen partileri ise, kendi yarattıkları kanunî durum yüzünden eriyip gidiyorlar. Odillon Baıret'nin (1847 Şölen Kumpanyaları tahrikâtıyle krallığı yıkan işveren sözcüsü avukat) ağzıyla şöyle haykırıyorlar: Kanunculuk (legalite) bizi öldürüyor.' Biz ise, o kanunculuk sayesinde (legaliteye dayanarak) daha sıkı etli, daha gül yanaklı oluyoruz ve ezelî gençliğimizi soluyoruz. Ve biz, eğer onların ağızlarını tadlandırmak için, kendimizi sokak muharebesine itecek kadar sersemlikte bulunmazsak, en sonunda, bu denli meş'um ve mukadder hale gelmiş kanunculluğu, onların kendi elleriyle kırıp atmaktan başka yapacak bir işleri kalmıyacaktır." (F. Engels: **Die Klassen...'a Einleitung,** s.19)

Metodun gücüne bir daha eğilelim: Marks-Engels beddua etmiyorlar, fal atmıyorlar, 1895 Mart'ının 6. günü, işveren sınıfının gün gelip şu kanunlarla sayım suyum yok diyeceğini haber veriyorlar. Bir çeyrek yüzyıl sonra İtalya'da Faşizmin, yarım yüzyıl sonra Almanya'da Nazizmin nasıl "kanunculuğu kendi elleriyle kırıp atacağını" görür gibi oluyorlar.

BARİKAT DEVRİMİ YERİNE DEMOKRATİK DİRENME HAKKI

Tarihin, hiç değilse Batı Avrupa medeniyeti için, hiç değilse l9. yüzyıl sonunda gösterdiği cilve, yaptığı istihza, gerek işveren sınıfı, gerek işçi sınıfı için unutulmaz derslerle doluydu.

İŞVEREN SINIFI İÇİN DERS: Çok basitleşmişti. Özel sermayeci, biraz günlük çıkarından başını kaldırabilseydi, Paris Komünü'nden sonra harp kışkırtıcılığından çıkar ummaya bir daha tövbe ederdi. Daha 1870-71 denemesiyle, modern toplumun alnında yazılı duran tek hakikati kavrar ve belki insanlığı Birinci ve İkinci Cihan Savaşları'na yuvarlamazdı. Çünkü, l9. yüzyılın sonuncu yarısıyle birlikte, cihan politikasının matematiği bir tek cebir dengesi üzerine kurulmuştu: *HARP = İHTİLAL* (Savaş = Devrim). Bundan kaçınmanın yolu yoktu. Modern savaş; bir milletin kendi iç üretim münasebetleri çerçevesine sığdıramadığı üretici güçlerinin gelişimini, başka milletler zararına sağlamak çabasıydı. Güdücü sınıflar için, gelişen üretici güçleri, eskiden beri var olagelen üretim münasebetleri içinde zorla tutabilmenin tek yolu *savaştı.*

Fakat madalyanın bir de ters yüzü vardı. Her savaş, insan yığınlarının ve en uygar ülkelerin canına okuyordu. Modern toplum yaşantısı kadar verimi her gün artan üretimle yükselmiş insan topluluğu, bu ansızın kopan kızılca kıyametleri artık tesadüf ve talihe bağlamıyacak kadar düşünür olmuştu. Hele, işçi sınıfına karşı iki düşman millet işverenlerinin elele verişini, bütün kanlılığıyla levhalaştıran Komün denemesinden sonra, harbin asıl gizli sebebini aramamak kimsenin elinden gelemezdi. Bu sebebi bilinçle kavrayamıyan en vurdum duymaz kafalarda bile, işveren düzenine karşı inançsızlık, hiç değilse şüphe başlamıştı. Demek, var olan düzen, gelişen üretici güçleri kendi münasebetleri içine sığdıramıyordu. Savaşlar ne kadar evrensel olurlarsa, o kadar geniş insan yığınları, başlarının çaresini Devrimde arıyor, *Çoğunluğun Devrimi* kaçınılmaz oluyordu. Bu şartlar altında işverenler, zerre kadar akılları varsa, ne yapıp yapıp savaş patlamadan düzenlerini yürütmeli, "deliye taşı andırmamalı" idiler. Faşizm demek, hem savaş demek, hem *ölüm* demekti.

İşveren sınıfı kendisi için de ne yazık ki, Nasreddin Hoca gibi, bindiği dalı kesmekten başka birşey yapamadı.

İŞÇİ SINIFI İÇİN DERS: Daha da basitti. İşveren sınıfı, hem savaşla ölümünü sağlıyor, hem savaşsız yaşıyamıyordu. "İşitilmedik gaddarlıkta", Cihan Savaşları için hazırlanmak, "işitilmedik gaddarlıkta" ağır vergileri gerektiriyor, vergi ve baskı satırı altında ezilen milletler başka çıkar yol bulamayınca" Sosyalizmin kucağına" atılıyordu. İşçi sınıfı için matematik dengesi, *HARP=SOSYALİZM* (Savaş = Toplumculuk) idi. 1870 Prusya-Fransa savaşı, 1871 Paris Komünası'nı getirince, iktidar *"büsbütün kendiliğinden işçi sınıfına düşmüş"* idi. *"Çoğunluğun Devrimi",* orta sınıfları bile kendine çekerek, en *Demokratik* yoldan gelmişti. İşçi sınıfı buna hazırlıklı mıydı?

"Komün'den sonra onu kullanacak işçi partisi yoktu." (F. Engels: Keza, s.12)

Ne yapacağını bilen bir partinin yokluğu, insanlığı Komün'ün başına gelenden daha korkunç facialara sürükleyebilirdi. Modern araçlı ordular, önünde, çakmaklı tüfekle barikata çıkmak ne idi? Marks-Engels, 1848 yıllarına dek hayli başarı kazanmış barikat savaşının bile, sanıldığından daha az yeterli olduğunu, inceledikçe daha iyi anladılar. *"Demek, hatta klasik sokak muharebeleri çağında bile, barikatın etkisi maddî olmaktan çok mânevi idi."* (F. Engels: Keza, s.15) Hele 1848'den sonra, millet artık, eski derebeyilikten olduğu gibi yekpare bir yığın değildi. Savaş tekniği bakımından barikatın "dolayısız" görevi kalmamış, açılan geniş bulvarlar, asfalt yollar barikata yer bırakmamıştı. Eskiden mermi ha deyince kapı arkasında yapılıverir, tüfek kurusıkı yahut domuz saçmasıyle dolduruluverirdi. *"Bugün her tüfeğin mermisi başka başka ve büyük sanayiin ürünü olmuştur... " "Ulusların savaşı için şartlar nasıl değiştiyse, sınıfların güreşi için de en az o kadar değişmiştir." "Bilinçsiz yığınların başına geçmiş bilinçli azınlıklarm yapacakları devrimler zamanı, hükümet darbeleri zamanı geçmiştir."* (F. Engels: Keza, s.17)

Marks-Engels, yukarıdaki kanılarını açıklayınca, kendilerini nasıl *"Devrim düşmanı"* sayanlar çıktığını gördük. Şimdi her medeni ülkenin Anayasası içine kanun olarak girmiş bulunan *"milletlerin direnç hakkı"* ise, Marks-Engels'in yüz yıl önce tanıdıkları insan haklarındandı.

"Devrim hakkı; herşeyin sonunda biricik gerçek "tarihcil hak", istisnasız bütün modern devletlerin temellerini üzerinde

kurdukları biricik tarihcil hak değil midir? Devrim hakkı, evrensel bilinçte öyle sarsılmaz bir yer edinmiştir ki, general Bogouslawski bile İmparatoru için dilediği hükümet darbesi hakkını milletin o biricik hakkından çıkartmıştır." (F. Engels: Keza, s.18)

Modern uygarlığın *Devrim* anlamı, *Demokrasinin ciddiye alınması,* hayatta gerçekleşmesidir. Demokrasi ancak, işçi sınıfının *DEMOKRATİK* haklarını kanunlar çerçevesi içinde, sebatla, sabırla, bıkmadan usanmadan aramayı ve almayı bilen bir siyasi partinin varlığı ile gerçekleşir. Bunu Batı Avrupa'da bile kavrıyamıyan ülkeler olmuştur. Bunlar *"Fransızca konuşmaktan* başka dil bilmiyen ülkelerdir:

"Roman (Latin) ülkelerinin devrimci işçileri, oy kullanma hakkına bir tuzak, hükümet elçabukluklarının bir aygıdı gözüyle bakmaya alışmışlardır. Almanya'da iş başka türlü oldu. Manifest, daha önceden, evrensel oy kullanmanın, Demokrasiyi fethetmenin mücahit işçi sınıfına düşen birinci ve en önemli vazifelerinden birisi olduğunu ilân etmişti, ve Lassale bu noktayı iyice ele almıştı. Alman işçileri oy hakkını, Marksist Fransız Programının söylediği gibi, şimdiye değin kullanıla gelen bir aldatma aracı olmaktan çıkarıp, bir kurtuluş aygıdı haline soktular." (F. Engels: Keza, s. 13)

Onun için kanunca çalışmaya, *"Almanca konuşmak"*denildi.

"Yığınların ne yapacaklarını bilmeleri için, uzun, sebatlı bir emek zaruridir. Fransa'da bile sosyalistler gittikçe daha iyi anlıyorlar ki, ilkin büyük halk yığını, yâni burada köylüler kazanılmadıkça, sürekli bir zafer mümkün olamaz. Yavaş propaganda çalışması ile Meclis faaliyeti, orda bile Partinin dolayısız görevi olarak kalmıştır." (F. Engels: Keza, s.17)

Yalnız, daha o zamanki daracık Batı dünyası için bile, millî sınırlara göre değişen *devlet* biçimleri, ister istemez, *demokrasiyi* de, başka başka kılıklara ve anlayışlara sokuyordu. O yüzden, *Devrim* ve *parti* durumları ile anlayışları da, ister istemez, her ülkede başka türlü tecelli ediyordu. Barbar akınlarından sonraki kuruluşlarda olduğu gibi, hep dış kontenjanlarla ve savaş sonucu kurulan Alman İmparatorluğunda da devletin yüzeyde oynadığı rol, geri Almanya'da Devleti herşeye *"kâdir-i mutlak",* istediği zaman istediği sosyal sınıfı var veya yok edebilecek mistikleştirilmiş bir varlık gibi tanıtmıştı. Bu tanımlama işçiler arasına kadar yayılmıştı. Bismarck'ın,

Meclis'teki sünepe işveren akımlarına karşı, Prusya ağalarının manevralarını çevirmek üzere, Alman işçi sınıfını koçbaşı gibi kullanma taktiği, Devlet yardımı ile sosyalizmi kurmak umutlarını Lassale akımına temel yaptı. *"Alman İşçileri Genel Ortaklığı"* (Lassale tarafından kuruluşu: 1863) ile *"Sosyal Demokrat İşçi Partisi",* (Liebknecht, Bebel tarafından kuruluşu 1869), sonra 22-27 Mayıs 1875 günlü Gotha Kongresi'nde birleşirken hazırlanan program, Lassale'ci akımı değiştirmedi. İşin gülünç yanı, o gerçek dışı fikirlerin herkesçe *"Sosyalist"* ve *"Komünist"* fikirler gibi karşılanmasıydı. Marks-Engels bu gidişi özel mektuplarında eleştirdiler:

"Şu işveren gazetecileri denen eşekler, o programı ciddiye aldılar ve Programda bulunmayan şeyleri programda yazılmış gibi okudular. Programa komünist sıfatını taktılar. İşçiler de aynı şeyi yapar görünüyorlar. Marks ile beni, o Programı alenen reddetmekten alıkoyan da yalnız bu şartlardır." (F. Engels: *Bebel'e mektup,* 12 Ekim 1875) *"Bereket, program lâyık olduğundan daha müsait karşılandı. İşçiler, işverenler ve küçük işverenler (küçük-burjuvalar: aydın, esnaf, köylüler) programın içinde gerçekten var olan şeyleri değil, bulunması gereken şeyleri varmış gibi okudular. O hârikalı lâflardan birinin olsun içinde bulunan şeyi kamu önünde incelemek kimsenin aklına gelmedi. Bu durum bizim de susmamıza kapı açtı."* (F. Engels: **Bracke'ye Mektup,** 11 Ekim 1875)

İKİ TİP DEVLET - İKİ TİP DEVRİM

Marks-Engels'i tedirgin eden yanlışların başında, *"Devletin hür temeller üzerine kurulması"* (program) sözü gelir. *"İlkin Ayrım Il'de görülen düşünceye göre, Alman İşçi Partisi'nin gerçekleştirmeye kalkıştığı şey, [1]Hür Devlet'tir.*

"Nedir bu hür devlet?

"Hür devleti yapmak, hiç te alt bir boyun eğme ruhundan sıyrılmış işçilerin amacı olamaz. 'Devlet': Çarlık Rusyası'nda olduğu gibi, Alman İmparatorluğu'nda da "Hür" dür. Hürriyet ise: Toplumun yüksek, bir organı olan devleti, tümüyle toplum buyruğuna girmiş bir organ biçimine sokmaktan başka bir şey değildir. Hatta içinde bulunduğumuz günlerde, [1]Devletin hürriyeti' az veya çok sınırlandırıldığına göre, Devlet biçimleri hürdürler veya hür değildirler.

"Eğer Alman İşçi Partisi o Programı benimserse, sosyalist fikirler onun derisine bile değmemiş demektir. İşçi Partisi, şimdiki toplumu (ve her gelecek toplum için de bu böyledir) şimdiki devletin (veya gelecek toplum için gelecek devletin) temeli sayacak yerde, tam tersine, devleti, bağımsız, kendine has manevi, ahlaki ve hür temelleri bulunan bir gerçeklik sayıyor.

"Bakın Program: [1]Aktüel Devlet', 'Aktüel Toplum' sözcüklerini ne derece kötüye kullanıyor; hele dileklerini arzettiği Devlet konusunda, nasıl daha kötü anlaşmazlığa yol açıyor!

"Aktüel Toplum" demek, bütün medeni ülkelerde var olan, Orta Çağ elemanlarından az çok arıtılmış bulunan, her ülkenin özel, tarihcil evrimi ile az çok değişik bulunan Kapitalist Toplumdur. "Aktüel Devlet" ise, tersine, sınırlarla birlikte değişir durur. Prusya-Alman İmparatorluğunda başka, İsviçre'de, İngiltere'de başka, Birleşik Amerika'da başkadır. Dolayısıyla, "Aktüel Devlet" bir fiksiyon (kuruntu ürünü) dür.

"Onunla birlikte, çeşitli uygarlaşmış ülkelerdeki çeşitli devletlerin, biçim çeşitliliklerine rağmen, hepsinde ortak olan yan şudur: O devletler, yalnız kapitalizm bakımından az veya çok gelişkin modern işveren toplumun toprağına yaslanırlar. O yüzden, kapitalist devletlerin kimi ana karakterleri ortaktır. Ancak bu anlamda bir 'Aktüel Devlet' konu edilebilir: bu, bir cinsten gelmenin deyimlendirilişi olur ve kendisine köklük etmiş bulunan işveren toplumunun var olmaktan çıkacağı gelecekle tezat teşkil eder.

"Ondan sonra, devletin bir Sosyalist Toplumda ne gibi biçim değişikliklerine uğrayacağını bilmek meselesi kalır! Başka deyimle: Sosyalizm'de aktüel devlet görevlerine benzer hangi sosyal görevler alıkonulacaktır? Bu mesele ancak bilimle çözümlenebilir. Yoksa, HALK sözcüğünü DEVLET sözcüğüyle bin türlü eleştirmekle, problem bir parmak boyu bile ilerletilmiş olamaz" (K. Marks-F. Engels: **Randglossen zum Programm des Deutschen Arbeiterpartei,** Ayrım IV/A)

Onun için, Devlet üzerine kocaman lâflar etmek, ancak aydın küçük-burjuva ukalâlığı olur. Marks-Engels, pratik olması gereken bir İşçi Partisinin 1875 Programında, gelecek üzerine kuruntu reçeteleri dizelemesini bilim dışı sayarlar. Onun için, "Devrim" konusu da gerçek bilim problemi olur. Netekim, Alman sosyalistlerinin gelecek üzerineymiş gibi ortaya

attıkları düsturların, ileri ülkelerde çoktan unu elenip eleği duvara asılmış konulardan öteye geçmediği anlatılır:

"Alman İşçi Partisi'nin dilekleri (metâlibât) içinde bütün dünyaca bilinen eski demokrasi dualarından ne eksik, ne artık bir şey yok: Evrensel seçim, doğrudan doğruya kanun mevzuatı, halkın hukuku, halk milisi, ve ilh. gibi... Bütün bunlar (Barış ve Hürriyet Ligi)nin, işverenci radikalizmin (köklü dönüşümcülüğün) yankılarıdır. Fantastikçe (hayal zorlamasıyle) mübalâğalandırılmadıkları ölçüde, bütün bunlar, daha önce gerçekleştirilmiş bulunan dileklerden başka birşey değildirler. Yalnız bir şey var: o dilekleri gerçekleştiren devlet, hiç te var olan Alman İmparatorluğumun sınırları içindeki devlet değildir! İsviçre'deki, Birleşik Amerika'daki, ve ilh. daki devlettir. Bu çeşit "Geleceğin Devleti" demek: Alman İmparatorluğu "KADRO" sunun dışında dahi olsa, var olan iyice aktüel devletin ta kendisi demektir. (Keza)

"Gel, bir şey unutuluyor. Alman İşçi Partisi, madem ki açıkça [1]Aktüel Millî Devlet'in göğsünde, yani kendi devleti, Prusya-Alman devleti içinde hareket ettiğini bildiriyor, (öyle olmasa, dileklerinden çoğu saçma olurdu. Çünkü insan ancak elinde bulunmayan bir şeyi diler) öyleyse Parti belli başlı bir noktayı unutmamalıydı, ki o da şudur: Bütün o küçük güzel şeyler, sözde halkın egemenliğinin tanınmış bulunmasını (demokrasiyi) tazammun eder [içine almak, kapsamak] ve demek, onların hepsi de ancak bir DEMOKRATİK CUMHURİYET içinde yeri olan şeylerdir." (Keza)

Bu tartışma sonucu olarak, aynı işveren toplumunda iki tip devlet ve ona göre de iki tip Devrim anlayışı belirir: 1- Müstebit Devlette devrimcilik ile, 2- Demokratik Cumhuriyette devrimcilik, iki ayrı gerçeklik ve konu olur. O zamanki batı dünyası, baştan başa işveren toplumu içinde yaşamakla birlikte: İsviçre, İngiltere, Birleşik Amerika gibi ülkelerde *Demokratik Devlet,* Rusya, Almanya, Avusturya gibi ülkelerde *Müstebit Devlet* egemendi. Devrimin ve devrimciliğin bu iki çeşit devlete karşı etki ve tepkisi, olayların ister istemez akışıyla birbirinden bambaşka oluyordu. Bir yol daha, Marks-Engels: Devrim veya Devrimci etki-tepki konusunda, kendi dileklerini değil, olayları göz önünde tutuyorlardı. Prensip "icat" etmiyorlar, yerine ve zamanına göre var olan Devrimci etki-tepkileri bilim gözüyle ele alıp bilince çıkarıyorlardı.

MÜSTEBİT DEVLET : BARIŞÇIL GEÇİT VERMEZ

Müstebit Devlet ne demekti? Marks-Engels'in kendi Alman örnekleri Demokratik Cumhuriyet değildi. İngiliz, Fransız, Amerikan demokrasilerinde görülen düşünce, örgütlenme ve davranma hürriyetlerinin bulunmadığı ve istenmediği bir devletti.

"Madem ki, Louis-Philippe ve Louis-Napoleon zamanlarında, Fransız işçilerinin programlarında yaptıkları gibi, Demokratik Cumhuriyet istenemiyor, istenmek cesareti gösterilemiyor (bu uğurda çekimser davranılıyor, çünkü durum ihtiyatlı olmayı buyuruyor) öyleyse, (saygıdeğer olduğu ölçüde az namusluca olan) o aldatıma (kurnazca yalana) ne hacet: Bürokrasi zırhlarına bürünmüş, çelikten polis kalkanlı, parlamento biçimleriyle şirinleştirilmiş, artık işveren etkilerinin de rol oynadığı derebeyi elemanlarıyla karma askerî istibdattan başka birşey olmayan bir devletten, yalnız Demokratik bir Cumhuriyet içinde istenirse anlamı bulunacak şeyleri dilemeye lüzum yoktu. Hele üstelik, sanki ondan kanun yollarıyla o gibi şeyler kopartılabilinmiş gibilerden, o müstebit devleti ülküleştirmeye, idealize etmeye hiç gerek yoktu." **(Gotha,** keza)

Yukarıda anlatılan müstebit devlet tekesinden Sosyalizm sütü sağılamazdı. Onun için Marks-Engels, müstebit devlet içinde kanun yoluyla Devrim olabileceğini gerçeklere aykırı buluyorlardı. Gene onun için, (sonradan Nasyonal-Sosyalistlerin de yapacakları gibi, iktidara gelir gelmez NAZİ kesilen) sosyalist maskesi takmış bir müstebit devlettense, en bayağı biçimi ile Demokrasiyi fersah fersah üstün biliyorlardı:

"Bayağı Demokrasinin kendisi, Demokratik Cumhuriyeti bin yıllık çağın zuhuru sayar, işveren toplumunun son devlet biçimi içinde, sınıflararası en yüce güreşin başgöstereceğinden kuşkulanmaz bile. Bu demokrasinin kendisi o çeşit (Alman İmparatorluğundaki Bismarckçı kürsü sosyalizminden) polisin yetki verdiği ve mantığın yasak ettiği sınırlar içinde bocalayan demokrasicilikten (demokratizmden) yüz kulaç daha yüksektir." (Keza)

Engels, (hep Marks'la birlikte) 18 Mart 1891 günü, teori bakımından Devlet konusunu incelerken, örneğin Birleşik Amerika'yı zemzemle yıkamaz:

"Şu zamana değin devletin karakteristik özelliği neden ibaretti? Toplum, ortak çıkarlarını korumak için, aslında basit işbölümü

dolayısıyle kendi organlarını yaratmıştı. Ama, tepesi devlet iktidarı olan bu organizmalar, zaman geçtikçe, kendi özel çıkarlarının işine yarar biçimde değiştiler; toplumun hizmetkârları iken, toplumun efendileri oldular. Örneğin, yalnız ırsî hükümdarlıklarda değil, fakat Demokratik Cumhuriyette de bu durum aynıyle görülebilir. Dünyanın hiç bir yerinde [1]Politikacılar', özellikle Kuzey Amerika'da olduğu kadar milletten ayrılmış ve milletten daha kudretli bir klan (oymak) teşkil etmezler. Amerika'da nöbetleşe hâkimiyet sırası gelen iki büyük partiden herbirini geriden kimseler, siyaseti bir ticaret işine çevirmişlerdir. Aynı ayrı devletlerin seçimleri için olduğu gibi, Birleşik Devletin yasama organı için de tahrikât yapmakla geçinirler ve partileri zafer kazanınca, kaptıkları mevkilerle mükâfatlandırılırlar. 30 yıldan beri o kadar taşınmaz bir yük olan o boyunduruğu silkip atmak için, Amerika'lıların nasıl çırpındıkları, nasıl her şeye rağmen, bu satılmışlık (korüpsiyon: tefessüh) batağının daha da derinliğine biraz daha fazla battıkları pek iyi bilinmektedir. Özellikle Amerika'da, başlarken toplumun basit bir aygıdı, âleti olması gereken devlet iktidarının, geliştikçe topluma karşı nasıl bağımsızlaşageldiğini daha iyi görebiliriz. Hem üstelik Amerika'da ne hükümdar sülâlesi, ne asâlet, ne (Amerika yerlilerini gözetecek birkaç askerden başka) daimi ordu, ne sabit mâkamlı emeklilik hakkı bulunan kırtasiyecilik (bürokrasi) de yoktur. Gene de, bütün Birleşik Amerika Devletlerinde iki büyük siyasi spekülâtörler (vurguncular) çetesi karşımıza çıkar. Bu çeteler nöbet sırasıyla devlet iktidarının tasarrufunu ele geçirerek, iktidarı en korrupsiyoncu (en parayla adam satınalıcı) araçlarla ve hayasız amaçlar için sömürürler ve millet sözde kendi hizmetinde olan fakat gerçekte milleti hükmü altında tutup çapul elden bu iki politika karteli önünde takatsiz, kudretsiz düşer kalır." (F. Engels: Keza)

Burda bir noktaya takılmamak elden gelmiyor. Marks-Engels 1875 yılının 22-27 Mayıs günleri, Prusya Alman İmparatorluğunu *Müstebit Devlet* örneği gibi sayarken, ona karşı İsviçre ve İngiltere gibi Birleşik Amerika'yı da *Demokratik Devlet* örneği saymışlardı. Demokratik Devlette kanun yoluyla insan ve işçi haklarının elde edilebileceğini yazmışlardı. Engels'in ondan 16 yıl sonra Amerika için yazdığı yukardaki satırlar, ilk kanılarına bir değişme getirmiş midir? Hayır. 1891 Mart 18'inden üç ay sonra aynı Engels, aynı konuyu daha kes-

kin bir açıdan, Sosyalizme geçiş yani *Sosyal Devrim* bakımından ele alır. Kayzer Almanyası, 19. cu yüzyılın sonunda da üstü kapalı bir *Müstebit Devlet* örneğidir.

"İmparatorluğun Anayasası, halkın ve mümessillerinin haklarını sınırlandırma bakımından, sırf ve sadece 1850 Prusya Anayasası'nın kopyasıdır. En uç gericiliğin paragraflar halinde kaleme alındığı ve Millet Meclisi'nin vergileri geri çevirme hakkına bile sahip olmadığı bir Anayasadır; herhangi bir ihtilâf döneminde Hükümetin onu ele alarak istediğini yapabileceğini ispat ettiği bir anayasadır. Reichstag'ın (Alman Meclisinin) hakları, tam Prusya Meclisinin haklarının elifi elifine tıpkısıdır. Onun için Liebknecht bu Reischtag'a: İstabdadın asma yaprağı adını vermiştir. Öyle bir Anayasa temeline dayanarak, ve o anayasanın tasvip ettiği küçük devletçikler parçalılığı üzerine dayanarak... [1]Çalışma araçlarını ortak mülkiyet biçimine çevirme'yi istemek, açıkça saçma olur."

BARIŞÇIL YOLDAN SOSYALİZM

"Buna değinmek tehlikelidir, ama gene de o meseleyi şöylesine veya böylesine yordamını düşürüp işlemelidir. Bunu yapmanın, hele şu zamanda özellikle ne kadar gerekli olduğunu ispat eden şey, büyük bir kısım sosyal-demokrat basında oportünizmin yapmaya başladığı yıkımlardır. Sosyalistler aleyhindeki kanunun yenilenmesinden korkarak, o kanunun yürürlükte olduğu sıra, ileri geri atılmış her türlü kanıların anılarına dayanılarak, şimdi parti eğer Almanya'nın bugünkü legal durumunu tanırsa, hemen her türlü dileklerini barışcıl yoldan gerçekleştirme yeterliliğini bulur sayılıyor. İnsan kendi kendisine ve partiye: "Şimdiki Toplum yavaş yavaş sosyalizme giriyor" inancını aşılıyor. Kendi kendisine soramıyor: Toplum bu gidişi sırasında, eski sosyal teşekkülünden, toplumcul biçimliliğinden çıkmaya, istakozun kabuğunu çatlattığı kertede şiddetle eskiyen zarfını havaya uçurmaya mecbur kalmıyacak mı? Sanki Almanya'da, üstelik göz gözü görmiyecek kadar sis perdesi ile örtbas edilmiş siyasi düzenin kırılacak engelleri yokmuş sanırsın.

"Almanya'da işler bambaşkadır, Orada Reichstag ile öteki temsil heyetlerinin gerçek iktidarları yoktur. Böyle bir Alman-

ya'da öyle şeyleri, hem de hiç lüzumu yokken ilâna kalkışmak, istibdadın asma yaprağı ile, kendi çıplaklığını örtmek olur.

"Böylesine bir siyaset, git gide, bizim, kendi partimizi aldatmazlık edemez. Ortaya genel ve soyut bir takım meseleler atılıyor ve böylece en acele somut meseleler gözden gizleniyor; ilk önemli hadiseler, ilk siyasi krizler başlar başlamaz, kendiliklerinden günün meselesi oluverecek meseleler örtbas ediliyor. Bu noktalar zamanında hiç tartışılmadığı için, kesin anda birdenbire önümüze çıkınca, zihin kargaşalığı ile fikir uyuşmazlıklarından başka hangi sonuçla karşı karşıya kalınır?" (F. Engels: **Erfurt Programının Eleştirilmesi, Kautsky'ye Mektup, II. Siyasi Dilekler)**

Böyle bir istibdat devleti içinde, toplumun barışçıl yollardan Devrim yapmasına, hele sosyalizme gireceğine Marks-Engels inanmadılar. Canları inanmak istemediği için değil. Tarihin birbir örneği onları bu kanıya götürüyordu. Ondan sonraki olaylar: 19. ve 20. yüzyıl Devrimleri: Kayzer Almanyasında, Avusturya İmparatorluğunda, Çarlık Rusyasında, Çin Fağfurluğunda, Osmanlı Saltanatında ve ilh. ve ilh. görülen en kanlı örneklerle, hep ard arda, Marks-Engels'in ne kadar haklı olduklarını boyuna belgelemediler mi?

Fakat bu demek miydi ki, Marks-Engels, hayatın hangi konağında, dünyanın neresinde olursa olsun, mutlak ve kesin olarak: zora, cebir ve şiddete dayanacak kanlı Devrimler istediler. 1871 Paris Komunasındaki davranışları, onların insanlar arasındaki her kanlı dövüşe ne kadar yakındıklarını, en az can dökülmesi için, bilimcil Devrim doğumculuğundan başka çıkar yol görmediklerini en son ispat etmiştir. Târihin gidişinde insan dileklerinin ne az rol oynadığını, boşuna yanıp yakılmaların serin kanlıca düşünce yerine geçirilmemesi gerektiğini onlar kadar öne süren ve uygulayan bilgin yoktur.

Marks-Engels, *sahici* bir demokraside, hatta bu demokrasi krallık biçimini taşısa bile, insanların bilinçleriyle, oylarını kullanarak, insanca yollardan sosyalizme geçebileceklerini, hiç değilse önlerindeki yüzyıl için açıktan açığa öngörmüşler, hatta özlemişlerdir. Bunu, Birleşik Amerika demokrasisinin içyüzünü açıkladıktan üç ay sonra şöyle belirtmişlerdir:

"Millet temsilciliği, bütün iktidarı kendisinde temerküz ettirdiği, Anayasa gereğince millet çoğunluğunun desteği sağ-

landığı ândan itibaren istenilenin yapılabileceği ülkelerde, Fransa gibi, Amerika gibi Demokratik Cumhuriyetlerde ve basınında her gün hükümdar sülâlesinin hemen kaldırılması tartışılan, millet iradesine karşı o sülâlenin ilktidarsız kaldığı İngiltere gibi krallıklarda, eski toplumun yeni topluma barışcıl yoldan geçebileceği kavranılabilir." (F. Engels: Keza)

Bu kadar açık gerekçeli kesin bilimcil kanılara rağmen, hâlâ Marks-Engels'e: Demokrasinin düşmanı, yalnız kızıl ihtilâller kışkırtan kanlı zılgıtçı gözüyle bakmak nereden çıkmştır? En hafifinden, Marks-Engels'in ne dediğini ömürlerinde bir yolcuk olsun Marks-Engels'in kendi ağzından dinlememiş veya dinlediyse bile anlamamış yahut anlamak istememiş olmaktan, diyebiliriz. En doğrusu ise, gerçek Demokrasiyi 19. yüzyılın Batılı Cumhuriyetleri ve krallıkları gibi kavramayıp, Çarlar, Kayzerler, İmparatorlar, Fağfurlar, Sultanlar gibi sırf kendi sülâleleri ve zorba çıkarları açısından görenler, istibdatlarını maskeleyip zorla haklı çıkarmak isterler. Bu hâl, kanserlinin ölümü gibi, kendilerini bekliyen sonucu kimseye düşündürmemek kompleksinden ileri gelir.

Ne istiyorlardı: Millet temsilciliği iktidarsız ve müstebitlerin boynuna asılı bir şirinlik muskası gibi kalmış, Anayasayı her gün çiğniyen, millet çoğunluğunu sapıttırmaktan başka hiç bir hürriyete yer vermiyen düzenleri, insanların kıyamete dek baştacı etmelerini mi? Bu elbet *Demokrasi* olamazdı. Demokrasinin: insanca bilinç ve hürriyetin bulunmadığı yerde ise, Tarihin hükmü ister istemez kendine en uygun yürürlüğü buluyordu. Bunu Marks-Engels'in önlemelerine imkân yoktu. Onların bütün kaygıları şu idi:

"Bir millet, başkalarından ders almalıdır ve alabilir, ...ve bir Toplum kendi hareketinin tabiat kanununu izlerken, tabii gelişim basamaklarının ne üzerlerinden atlayabilir, ne onları bir buyrultu ile giderebilir. Ama, doğum sancılarını kısaltıp ılımlandırabilr." (K. Marks: **Das Kapital,** Vorwort zur Ersten Auflage, s. XXXVIII)

Bu açık bilim görüşlü sonsuz iyilik dileğini hor görebilmek için, insan ne kertede bilgisiz yahut kötü niyetli olmalıdır? Demek, anlamadan, dinlemeden Marks-Engels düşmanlığı, biraz da onmaz müstebitliğin kendi kendisini ele vermesidir.